

Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет
Інженерний інститут

МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ

**«Наукові та практичні підходи
до проведення економічних,
товарознавчих, будівельних
експертиз»**

Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет
Інженерний інститут

МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ

**«Наукові та практичні підходи
до проведення економічних,
товарознавчих, будівельних експертиз»**

24 квітня 2019 року

м. Запоріжжя

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КРУГЛОГО СТОЛУ

Голова:

Фролов М.О. – ректор ЗНУ

Заступники голови:

Васильчук Г.М. – проректор з наукової роботи ЗНУ

Коломоєць Г.П. – директор Інженерного інституту ЗНУ

Каркоцький І.О. – директор Запорізького НДЕКЦ МВС України

Члени оргкомітету:

Корнеева Н.М. – заступник директора Запорізького НДЕКЦ МВС України

Солодихін С.В. – к. е. н., доцент, декан факультету економіки та менеджменту

Федченко О.І. – к. т. н., доцент, декан факультету будівництва та цивільної інженерії

Меліхова Т.О. – д. е. н., доцент, завідувач кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту

Метеленко Н.Г. – д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Воронкова В.Г. – д. ф. н., професор, завідувач кафедри менеджменту організацій та управління проектами

Глуцєвський В.В. – д. е. н., доцент, завідувач кафедри економіки та інформаційних технологій

Дробишева О.О. – к. е. н., доцент, в. о. завідувача кафедри економіки підприємства

Арутюнян І.А. – д. т. н., професор, завідувач кафедри промислового та цивільного будівництва

Банах А.В. – к. т. н., доцент, завідувач кафедри міського будівництва та господарства

Кожем'якін Г.Б. – к. т. н., доцент, завідувач кафедри прикладної екології та охорони праці

Подмешальська Ю.В. – к. е. н., доцент кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту

Шушко О.О. – завідувач відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності

Шатіна Ю.О. – завідувач сектору економічних досліджень

Нікіта А.Г. – завідувач сектору товарознавчих та гемологічних досліджень

Пушкарьова Г.О. – завідувач сектору будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності

Матеріали Круглого столу «Наукові та практичні підходи до проведення економічних, товарознавчих, будівельних експертиз». Запорізький національний університет. - Запоріжжя: ЗНУ, 2019. – 128 с.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

Каркоцький І.О.

СУЧАСНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ЗАПОРІЗЬКОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЦЕНТРУ МВС УКРАЇНИ.....7

Меліхова Т.О.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ9

Шушко О.О.

СУТНІСТЬ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ.....13

Шатіна Ю.О.

ВІДМІННОСТІ МІЖ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ ЕКСПЕРТИЗОЮ, АУДИТОМ ТА РЕВІЗІЄЮ 15

Фесенко О.С.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДАТКОВОГО КРЕДИТУ З ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ...20

Рева Т.М.

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ НА ЗАМОВЛЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ..... 25

Моложан К.В.

ВИКОРИСТАННЯ ПЕРВИННИХ ДОКУМЕНТІВ З ОБЛІКУ ЗАПАСІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ..... ... 28

СЕКЦІЯ 2. ТОВАРОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА

Бабак М.В.

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ, ЯКІ НЕ ПІДЛЯГАЮТЬ ПОДАЛЬШОМУ ВИКОРИСТАННЮ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ.....32

Нікіта А.Г.

СУТНІСТЬ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ..... 34

Горбань Т.А.
ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ КОСМЕТИЧНИХ ВИРОБІВ ПІД ЧАС
ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ..... 37

Гончаренко Ю.В.
ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЕЛОСИПЕДІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ
СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ..... 40

Пригаріна Г.Г.
ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ ОБ'ЄКТІВ
ДОСЛІДЖЕННЯ З УРАХУВАННЯМ ТА БЕЗ УРАХУВАННЯ ПОДАТКУ НА
ДОДАНУ ВАРТІСТЬ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ.....42

СЕКЦІЯ 3. БУДІВЕЛЬНА ТА ЗЕМЕЛЬНА ЕКСПЕРТИЗИ

Банах А.В., Полтавець М.О.
МОДЕЛЬ ЗМІНЕННЯ ПАРАМЕТРІВ НАДІЙНОСТІ ТА ДОВГОВІЧНОСТІ
ОБ'ЄКТІВ МІСЬКОЇ ЗАБУДОВИ.....46

Полтавець М.О., Банах А.В.
ПРОГНОЗУВАННЯ НАДІЙНОСТІ ТА БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ ЗА
ДОПОМОГОЮ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ БУДІВНИЦТВА.....50

Єгоров Ю.П., Банах А.В., Полікарпова Л.В.
ПРОБЛЕМАТИКА ЗБЕРЕЖЕННЯ РЕТРОСПЕКЦІЇ БУДІВЕЛЬ ПРИ
ПІДСИЛЕННІ ОБСТЕЖЕНИХ КОНСТРУКЦІЙ.....55

Арутюнян І.А., Сайков Д. В.
ВПРОВАДЖЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ ЯК МЕТОД
КОНТРОЛІНГУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ БУДІВЕЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА.....60

Арутюнян І.А., Коваленко М.Г.
ОСОБЛИВОСТІ ПРОГРАМУВАННЯ ЗАДАЧ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
БУДІВЕЛЬНИХ ОБ'ЄКТІВ ЗА РАХУНОК ЛОГІСТИЧНИХ МЕТОДІВ.....64

Федченко О.І., Пушкарьова Г.О.
ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ БУДІВНИЦТВА ПРИ ПРОВЕДЕННІ
БУДІВЕЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ68

Болюк С.В.
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАМОВЛЕНЬ І ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ
БУДІВЕЛЬНИХ ЕКСПЕРТИЗ З ТЕХНІЧНОГО СТАНУ.....72

Пупкова О.М. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЗЕМЕЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ.....	73
СЕКЦІЯ 4. ОБЛІК, АУДИТ, КОНТРОЛЬ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ, ФІНАНСОВОЇ, ІНФОРМАЦІЙНОЇ, АДМІНІСТРАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	
Солодухін С.В. АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	77
Метеленко Н.Г. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ АУДИТУ БАНКРУТСТВА ТА ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	80
Воронкова В.Г. ЕКСПЕРТИЗА НАУКОВИХ ПРОЕКТІВ З ДЕРЖБЮДЖЕТНИХ ТЕМ.....	84
Клопов І. О., Глущевський В. В. МОДЕЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	85
Подмешальська Ю.В. РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ НА ПІДПРИЄМСТВІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	90
Гамова О.В. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ.....	91
Ткаченко Є.Ю. КОНТРОЛІНГ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	93
Сіліна І.В. ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ ЩОДО СУТНОСТІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ.....	95
Яришко О.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАСАДАХ КОНТРОЛІНГУ.....	98

Фатюха В.В. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ.....	100
Шапуров О.О. СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ З ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ МОЖЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ПОГАШАТИ ЗАБОРГОВАНІСТЬ ПО ЗАРОБІТНІЙ ПЛАТІ.....	103
Капітаненко Н.П., Климова І.Г. ПРОЦЕДУРА ВВЕДЕННЯ РЕЖИМУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	105
Козачок І.А. КОНТРОЛЬ КАСОВИХ ТА ФАКТИЧНИХ ВИДАТКІВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ БЕЗПЕКИ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ.....	107
Троян О.В. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ	110
Вертепна К.О. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ОБЛІКУ ЗНОСУ (АМОРТИЗАЦІЇ) ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ.....	113
Коробка О.М. КЛАСИФІКАЦІЯ ДЕФЕКТІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ВИЗНАЧЕННЯ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ ОБ'ЄКТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	116
Кривцун О.О. ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ РОЗМІРУ МАТЕРІАЛЬНИХ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ ПОРУШЕННЯМ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ...	118
Курсон О.О. ст. гр.ОА-18-1мд, наук. кер. д.е.н., доц. Меліхова Т.О. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	122
Меліхов Є.В. ст. гр.ІІЗ–18–1бд, наук. кер. д.е.н., проф. Макаренко А.П. ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА У ЕРУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ...	124
Чакалова Н.С. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ПОНАДНОРМОВИХ ВИТРАТ НА ВІДРЯДЖЕННЯ, ЯК СКЛАДОВОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНІСТІ.....	126

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

Каркоцький І.О.
директор Запорізького НДЕКЦ
МВС України

СУЧАСНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ЗАПОРІЗЬКОГО НАУКОВО- ДОСЛІДНОГО ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЦЕНТРУ МВС УКРАЇНИ

Історія утворення та становлення експертної служби Запорізької області почалася у далекому 1949 році. Саме тоді у складі Запорізького обласного Управління міліції МВС УРСР була утворена науково-технічна група (НТГ), яка організаційно входила в оперативний відділ Управління[1].

За час існування групи її чисельність зросла з трьох співробітників у 1949 року до сорока у 2000 році при створенні експертної служби.

20 червня 2000 року відповідно Постанови Кабінету Міністрів України № 988 утворилась експертна служба Міністерства внутрішніх справ на базі Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру Міністерства внутрішніх справ і експертно-криміналістичних підрозділів при головних управліннях Міністерства внутрішніх справ[2].

У період з 2000 року до листопада 2015 року, Експертна служба Міністерства внутрішніх справ була системою експертних підрозділів, утворених для участі у запобіганні, виявленні, розкритті і розслідуванні злочинів та інших правопорушень шляхом застосування експертно-криміналістичних засобів під час проведення дізнання, попереднього слідства, оперативно-розшукових заходів, і підпорядкована Міністерству внутрішніх справ.

З листопада 2015 року по теперішній час, Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України (далі – Експертна служба) є системою державних спеціалізованих установ судової експертизи, діяльність якої спрямовується і координується Міністерством внутрішніх справ України. Експертна служба МВС безпосередньо підпорядковується Міністру внутрішніх справ України[3].

У своїй діяльності експертна служба керується Конституцією України, законом України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, цим Положенням, а також наказами МВС.

Експертна служба МВС України є системою державних спеціалізованих установ судової експертизи, діяльність якої спрямовується і координується Міністерством внутрішніх справ України. Експертна служба МВС складається з Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (далі – ДНДЕКЦ) та територіальних підрозділів – науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів в областях, до яких відноситься і

Запорізький науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України.

Основними завданнями Запорізького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (далі – центр) є:

- здійснення судово-експертної діяльності;
- забезпечення у встановленому порядку участі працівників НДЕКЦ як спеціалістів під час здійснення досудового розслідування та судового розгляду;
- проведення експертних досліджень на договірних засадах з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб;
- проведення оцінки майна, майнових прав та здійснення професійної оціночної діяльності у межах повноважень, визначених законодавством;
- забезпечення функціонування обліку знарядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів;
- забезпечення функціонування інформаційно-пошукових систем;
- підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників НДЕКЦ, як судових експертів.

На теперішній час в центрі сорок сім видів експертних спеціальностей. Фахівцями центру проводяться судові експертизи та експертні дослідження за наступними напрямками: почеркознавча та лінгвістична; технічна експертиза документів; експертиза зброї; трасологічна; вибухово-технічна; фототехнічна, портретна та голографічних зображень; матеріалів, речовин та виробів; біологічна; інженерно-транспортна; будівельно-технічна; пожежно-технічна; комп'ютерно-технічна; оціночно-будівельна; економічна; товарознавча; автотоварознавча; експертиза військового майна; експертиза у сфері інтелектуальної власності; економічна у сфері інтелектуальної власності.

Центр є державною спеціалізованою установою, яка на замовлення фізичних і юридичних осіб надає платні послуги з відстрілювання вогнепальної зброї та огляд її технічного стану, а також проведення судових експертиз та експертних досліджень за наступними напрямками: трасологічна експертиза; експертиза холодної зброї; балістична експертиза; експертиза технічного укріплення стрільбищ та тирів; технічна експертиза документів; почеркознавча експертиза; пожежно-технічна експертиза (дослідження обставин виникнення та розвитку пожеж і дотримання вимог пожежної безпеки); автотоварознавча експертиза; портретна експертиза; вибухотехнічна експертиза; експертиза матеріалів, речовин, виробів; експертиза ДНК (молекулярно-генетична експертиза); автотехнічна експертиза (дослідження обставин і механізму дорожньо-транспортних пригод, технічного стану транспортних засобів, транспортно-трасологічні дослідження); комп'ютерно-технічна експертиза; товарознавча експертиза (визначення оціночної вартості машин, обладнання, сировини та споживчих товарів); економічна експертиза; будівельно-технічна та оціночно-будівельна експертиза; земельно-технічна експертиза; експертиза у сфері інтелектуальної власності; експертиза дослідження транспортних засобів і документів, що їх супроводжують.

Всі дослідження в Запорізькому науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України проводяться кваліфікованими фахівцями, які атестовані як судові експерти і мають право на проведення судових експертиз за відповідними експертними спеціальностями. Таким чином у справах, які розглядаються судами України, за ухвалою суду або на замовлення сторони процесу результати дослідження оформлюються висновком експерта, який є допустимим і належним джерелом доказів у справі.

В Запорізькому науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України розроблена стратегія розвитку на 2019-2020 роки, основною метою є забезпечення подальшого сталого інноваційного розвитку НДЕКЦ для його входження до числа провідних державних спеціалізованих установ судової експертизи, інтеграції центру в європейську та загальносвітову мережі криміналістичних та наукових установ, максимально ефективного вирішення завдань із криміналістичного та експертного забезпечення протидії злочинності, швидкого, всебічного і об'єктивного вирішення справ у судах.

Література

1. Печніков В.С. Є така служба.../В.С. Печніков; під ред. Канд. Юрид.наук І.П. Красюка-К.: ЕлітПрінт, 2010
2. Положення про експертну службу Міністерства внутрішніх справ, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 20 червня 2000 р. № 988 «Про утворення експертної служби Міністерства внутрішніх справ»[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2000-%D0%BF/ed20000620/conv>
3. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03.11.2015 №1343 Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>

Меліхова Т.О.

**д.е.н., доцент, завідувач кафедри
обліку, аналізу, оподаткування та аудиту**

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

На сьогодні актуальним питанням є з'ясування концептуальних основ проведення економічної експертизи фінансово-господарської діяльності підприємств, оскільки вона проводиться при збитках, нестачах, крадіжках товарно-матеріальних цінностей, зловживанням посадових осіб, діями яких зацікавились правоохоронні органи.

Перші визначення експертизи як форми спеціальних знань і предмета її дослідження знаходять відображення в енциклопедичному словнику 1897 р. Термін «експертиза» (від лат. Expertus – досвідчений, знаючий) застосовується

в науці і практиці для позначення різних досліджень, які потребують професійних знань. Судово-експертна діяльність здійснюється на принципах законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження.

Незалежність судового експерта та правильність його висновку забезпечуються:

- визначенням законом порядком призначення судового експерта;
- заборонаю втручатися будь-кому в проведення судової експертизи;
- існуванням установ судових експертиз, незалежних від органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування та суду;
- створенням необхідних умов для діяльності судового експерта, його матеріальним і соціальним забезпеченням;
- кримінальною відповідальністю судового експерта за надання свідомо неправдивого висновку та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків;
- можливістю призначення повторної судової експертизи;
- присутністю учасників процесу в передбачених законом випадках під час проведення судової експертизи.

Судово-експертну діяльність у кримінальному провадженні здійснюють державні спеціалізовані установи, а в інших випадках – також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених Законом.

Підставою проведення судової експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування, або договір з експертом чи експертною установою – якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб.

Незалежно від виду судочинства та підстави проведення експертизи судовий експерт зобов'язаний:

- провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок;
- на вимогу особи або органу, які залучили експерта, судді, суду дати роз'яснення щодо даного ним висновку;
- заявляти самовідвід за наявності передбачених законодавством підстав, які виключають його участь у справі.

Основними видами експертизи є:

1. Криміналістична, а саме: почеркознавча; лінгвістична експертиза мовлення; технічна експертиза документів; експертиза зброї та слідів і обставин її використання; трасологічна (крім досліджень слідів пошкодження одягу, пов'язаних з одночасним спричиненням тілесних ушкоджень, які проводяться в бюро судово-медичної експертизи); фототехнічна, портретна; експертиза голограм; відео-, звукозапису; вибухотехнічна; техногенних вибухів; матеріалів, речовин та виробів (лакофарбових матеріалів і покриттів; полімерних матеріалів; волокнистих матеріалів; нафтопродуктів і пально-мастильних матеріалів; скла, кераміки; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх

аналогів та прекурсорів; спиртовмісних сумішей; ґрунтів; металів і сплавів та виробів з них; наявності шкідливих речовин (пестицидів) у навколишньому середовищі; речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин; харчових продуктів; сильнодіючих і отруйних речовин); біологічна.

2. Інженерно-технічна, а саме: інженерно-транспортна (автотехнічна, транспортно-трасологічна, залізнично-транспортна); дорожньо-технічна; будівельно-технічна; оціночно-будівельна; земельно-технічна; оціночно-земельна; експертиза з питань землеустрою; пожежно-технічна; безпеки життєдіяльності; гірничотехнічна; інженерно-екологічна; електротехнічна; комп'ютерно-технічна; телекомунікаційна, електротранспортна експертиза; експертиза технічного стану ліфтів.

3. Економічна, яка включає в себе експертизу: бухгалтерського та податкового обліку; фінансово-господарської діяльності; фінансово-кредитних операцій.

4. Товарознавча, що включає експертизу: машин, обладнання, сировини та товарів народного споживання; автотоварознавча; транспортно-товарознавча; військового майна, техніки та озброєння.

5. Експертиза у сфері інтелектуальної власності, що здійснюється за напрямками: літературних та художніх творів; фонограм, відеограм, програм (передач) організації мовлення; винаходів і корисних моделей; промислових зразків; сортів рослин і порід тварин; комерційних (фірмових) найменувань, торговельних марок (знаків для товарів і послуг), географічних зазначень; топографій інтегральних мікросхем; комерційної таємниці (ноу-хау) і раціоналізаторських пропозицій; економічна у сфері інтелектуальної власності.

6. Психологічна.

7. Мистецтвознавча.

8. Екологічна.

9. Військова.

10. Судово-ветеринарна.

11. Гемологічна.

Незалежно від виду судочинства та підстави проведення експертизи судовий експерт зобов'язаний:

1) провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок;

2) на вимогу особи або органу, які залучили експерта, судді, суду дати роз'яснення щодо даного ним висновку;

3) заявляти самовідвід за наявності передбачених законодавством підстав, які виключають його участь у справі.

Незалежно від виду судочинства судовий експерт має право:

1) подавати клопотання про надання додаткових матеріалів, якщо експертиза призначена судом або органом досудового розслідування або ознайомлюватися з матеріалами справи, що стосуються предмета судової експертизи;

2) вказувати у висновку експерта на виявлені в ході проведення судової експертизи факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання;

3) з дозволу особи або органу, які призначили судову експертизу, бути присутнім під час проведення слідчих чи судових дій і заявляти клопотання, що стосуються предмета судової експертизи;

4) подавати скарги на дії особи, у провадженні якої перебуває справа, якщо ці дії порушують права судового експерта;

5) одержувати винагороду за проведення судової експертизи, якщо її виконання не є службовим завданням;

6) проводити на договірних засадах експертні дослідження з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених законом.

Експерт перевіряє тільки визначені йому питання та тільки за вказаний йому період. Наприклад, до питань економічної експертизи документів бухгалтерського обліку і звітності можуть бути винесені:

- перевірка документального оформлення та правильності відображення в обліку надходження, збереження, виготовлення, реалізації запасів або основних засобів;

- перевірка документального оформлення та правильності відображення в обліку надходження, збереження, реалізації грошових коштів;

- перевірка документального оформлення та правильності відображення в обліку нарахування та виплати заробітної плати, утримання ПДФО та військового збору, нарахування ЄСВ;

- перевірка документального оформлення та правильності відображення в обліку дебіторської та кредиторської заборгованості;

- перевірка відповідності чинному законодавству відображення в обліку та звітності доходів та витрат;

- перевірка відповідності чинному законодавству відображення в обліку та звітності ПДВ, податку на прибуток.

Отже, контроль за роботою підприємств здійснюють різні контролюючі органи. Зокрема, державна аудиторська служба України перевіряє діяльність бюджетних установ та державних підприємств, а у разі виявлення перевитрат бюджетних коштів та їх нецільового використання накладають фінансові санкції. Державна фіскальна служба перевіряє питання, пов'язані з нарахуванням та сплатою податків, а виявлену при перевірці занижену базу оподаткування обкладають фінансовими санкціями. Аудиторські фірми перевіряють підприємства згідно з укладеними договорами, що є послугою, за яку підприємства аудиторів сплачують кошти, але при виявленні помилок, фінансовими санкціями підприємства не обкладаються. На відміну від наведених, економічною експертизою є дослідження на основі спеціальних економічних знань об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду. Експерт при перевірці не виходить за рамки встановлених їм питань та періоду дослідження,

самостійно не збирає додаткові докази, а використовує тільки надані йому матеріали.

Література

1. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. 08.10.1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

2. Закон України «Про судову експертизу». 25.02.1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

3. Завгородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. 3-тє вид., доп. перероб. Львів, 2011. 844 с.

Шушко О.О.
завідувач відділу
товарознавчих, гемологічних,
економічних, будівельних,
земельних досліджень та оціночної
діяльності Запорізького НДЕКЦ
МВС України

СУТНІСТЬ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Згідно Закону України «Про судову експертизу» судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [1].

Судово-економічна експертиза є найпоширенішим видом судових експертиз. Необхідність у судово-економічній експертизі виникає під час досудового розслідування і в судовому розгляді кримінальних, цивільних, господарських та адміністративних справах коли необхідні спеціальні знання з бухгалтерського, податкового обліку та аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства.

Підставою проведення судово-економічної експертизи як і будь-якою іншою судовою експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування (постанова слідчого органу або ухвала слідчого судді чи суду). А також судово-економічна експертиза може бути проведена на замовлення юридичних чи фізичних осіб із укладанням договору з експертною установою.

Судово-економічна експертиза проводиться за наступними експертними спеціальностями: 11.1 «Дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності», 11.2 «Дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій» та 11.3 «Дослідження документів фінансово-кредитних операцій».

Призначається судово-економічна експертиза, як правило, після проведення ревізії фінансової діяльності, яка виявила порушення чинного законодавства та встановила суму заподіяного збитку, що стало предметом розслідування економічних злочинів.

Основними завданнями судово-економічної експертизи є:

- документальної обґрунтованості розміру нестачі або надлишків товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів, періоду і місця їх утворення;
- документальної обґрунтованості оформлення операцій з одержання, зберігання, виготовлення, реалізації товарно-матеріальних цінностей, у тому числі грошових, основних засобів, надання послуг;
- документальної обґрунтованості відображення в обліку грошових коштів, цінних паперів;
- документальної обґрунтованості відображення в обліку операцій з нарахування та виплати заробітної плати, інших виплат;
- відповідності нормативно-правовим актам відображення в податковому обліку доходів та витрат за фінансово-господарськими операціями, що підлягають оподаткуванню податком на прибуток;
- відповідності нормативно-правовим актам відображення в податковому обліку податкових зобов'язань та податкового кредиту з податку на додану вартість.

Експерт-економіст може вирішувати також й інші питання, пов'язані з недотриманням вимог бухгалтерського обліку і контролю, фінансової, касової та розрахункової дисципліни, якщо для цього необхідно використовувати його спеціальні знання [3].

Питання, що ставляться на вирішення судово-економічної експертизи залежить від обставин справи. Збитки нанесені підприємству, державі не встановлюються що судово-економічною експертизою, а лише підтверджуються або спростовуються визначені контролюючими органами.

Предметом судово-економічної експертизи є господарські операції та їх достовірність відображення у системі бухгалтерського обліку і звітності, які стали об'єктами розслідування і судового розгляду правоохоронними органами і потребують спеціальних знань експерта-економіста для встановлення істини.

Предмет судово-економічної експертизи конкретизується об'єктами, які деталізують параметри дослідження та визначають їхню характеристику. Виходячи з того, що експертиза досліджує господарські операції, які розслідуються правоохоронними органами, а вони включають всі стадії відтворення суспільного продукту [2, с. 46].

Експертному дослідженню підлягають конкретні документи та документальні свідчення.

Основними об'єктами судово-економічної експертизи є: прибуткові та видаткові накладні, податкові накладні, ордери, звіти матеріально відповідальних осіб, картки складського обліку, касові книги, матеріали інвентаризації, акти ревізій, таблиці, наряди, акти приймання виконаних робіт, трудові договори, розрахункові платіжні відомості, виписки банку, платіжні

доручення і вимоги, договори про матеріальну відповідальність, накопичувальні (оборотні) відомості, журнали-ордери, меморіальні ордери за балансовими рахунками, головні книги, реєстри податкових накладних, податкові декларації, баланси та інші первинні і зведені документи бухгалтерського та податкового обліку і звітності.

Після проведення дослідження складається висновок експерта, який підписується судовим експертом, що має кваліфікацію судового експерта за відповідною експертною спеціальністю. Висновок – це єдина процесуальна форма, в якій експерт доводить свої висновки до відома органу або особи, що призначила експертизу.

Згідно Кримінального процесуального кодексу України висновок експерта є доказом.

Отже, судово-економічна експертиза – це дослідження експертом із спеціальними знаннями бухгалтерського, податкового обліку з метою документального підтвердження (або спростування) порушень, встановлених контролюючими органами.

Література:

1. Закон України від 25.02.1994«Про судову експертизу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
2. М.Т. Білуха Судово-бухгалтерська експертиза: підручник/Київ: 2004.
3. Корнеєва Н.М. Основні положення проведення судово-економічних експертиз: Навчально-методичний посібник / ДНДКЦ МВС України. – К., 2009. – 52с.

Шатіна Ю.О.
завідувач сектору економічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних,
економічних, будівельних, земельних
досліджень та оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС України

ВІДМІННОСТІ МІЖ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ ЕКСПЕРТИЗОЮ, АУДИТОМ ТА РЕВІЗІЄЮ

Судово-економічна експертиза, аудит і ревізія фінансово-господарської діяльності сприяють укріпленню державної законності, досліджують господарську діяльність підприємств, виявляють у ній негативні явища з метою їх профілактики, тобто активно впливають на встановлення причин безгосподарності і вживають необхідних заходів для відшкодування заподіяних збитків конкретними особами. Вони мають один предмет дослідження –

фінансово-господарську діяльність підприємств і підприємців, використовуючи при цьому однакові методичні прийоми і процедури обліку і контролю[2].

Разом з тим між судово-економічної експертизою, аудитом та ревізією фінансово-господарської діяльності є суттєві відмінності.

Аудит – незалежна перевірка публічної фінансової звітності та іншої інформації аудитором з метою формулювання висновків щодо повноти та адекватності відображення всіх суттєвих аспектів фінансово-господарської діяльності господарюючого суб'єкта.

Предмет аудиту – стан економічних, організаційних, інформаційних та інших характеристик системи, що перебуває у сфері аудиторського оцінювання. Як видно з цього формулювання, предмет аудиту (аудиторських послуг) має багато спільного з предметом ревізії.

Аудит виходить за рамки ревізії. Питання податків, оцінювання майна, ефективності систем управління не є об'єктом ревізії.

Аудит є незалежною формою фінансово-господарського контролю, яку власник вибирає добровільно і формулює питання, поставлені на дослідження з метою отримання науково обґрунтованих висновків для подальшого удосконалення своєї фінансово-господарської діяльності, маркетингу, бухгалтерського обліку, внутрішньогосподарського контролю.

Хоч ревізія має багато спільного з аудитом, її функції звужуються інтересами власника, від імені якого вона провадиться. Спільним для аудиту і ревізії є те, що вони обґрунтовують свої висновки на документально достовірних доказах. Це стосується також і судово-економічної експертизи. Виявлені недоліки і порушення законодавчих актів, що регулюють господарську діяльність, мають адресність у частині матеріальної і юридичної відповідальності. Крім того, аудиту, ревізії, як і експертизі, властиві конкретність у визначенні розміру збитків, втрат, нестач цінностей і обґрунтованість системою доказів (первинні документи, відомості інвентаризації, пояснювальні записки матеріально відповідальних осіб та ін.).

Ревізія форма документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, дотриманням законодавства з фінансових питань, достовірністю обліку і звітності.

Ревізія сприяє підвищенню ефективності господарювання підприємства, яке ревізують, але не виконує при цьому прогностичних функцій, як це робить аудит. Результати ревізії повідомляють трудовому колективу для вжиття заходів щодо ліквідації недоліків у господарській діяльності. Аудит ці функції не виконує, хоч у випадках порушення керівництвом підприємства інтересів акціонерів, компаньйонів до їх відома висновок аудитора доводять.

Якщо в проведенні аудиту заінтересований керівник підприємства, який є замовником, то ревізія фінансово-господарської діяльності призначається без погодження з керівником підприємства.

Ревізія фінансово-господарської діяльності може проводитися за рішенням правоохоронних органів для підтвердження суми збитків, нестачу матеріально відповідальних осіб.

Законодавчими актами така функція аудиту не передбачена, її виконує крім ревізії внутрішній аудит, контрольний підрозділ підприємства.

Судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду[1].

Судово-економічну експертизу призначає слідчий суддя або суд, як правило, після проведення ревізії фінансово-господарської діяльності, яка виявляє конфліктні ситуації, що стали предметом судового розгляду або досудового розслідування. На аудит це положення не поширене законодавством.

Незалежно від того, як призначається судово-економічна експертиза чи експертне дослідження, її предмет є фактичні дані про допущення правопорушення економічного характеру: зловживання у веденні бухгалтерського обліку і контролю, в організації виробництва, розподілу продукції; порушення методики і нормативів при плануванні, фінансуванні й кредитуванні господарської діяльності; заподіяння підприємницькій діяльності матеріальної шкоди.

Особливістю судово-економічної експертизи чи експертного дослідження, є те, що вона обмежена лише тими документами які надані на дослідження та дослідженням лише тих питань, які поставлені перед експертом слідчим, слідчим суддею, судом, юридичною або фізичною особою і перелік яких зазначений в постанові, ухвалі слідчого судді, ухвалі суду про призначення судово-економічної експертизи.

Судово-економічна експертиза процесуальна дія, що полягає у вивченні експертом-економістом матеріалів справи в межах його спеціальних знань за завданням слідчого або суду з метою з'ясування фактичних обставин кримінальної чи цивільної справи й надання експертного висновку.

Істотні відмінності між аудитом, судово-економічною експертизою і ревізією фінансово-господарської діяльності зумовлені юридичною природою, їх цілями і завданнями, які вони вирішують. Якщо ревізія комплексно досліджує фінансово-господарську діяльність підприємства з метою подальшого удосконалення її, то судово-економічна експертиза вивчає окремі недоліки, досліджує документальне обґрунтування позовних вимог, пред'явлених у слідчі або судові органи до конкретних матеріально відповідальних та інших посадових осіб. Аудит досліджує лише ті питання, які на його вирішення поставив за договором замовник або які передбачені законодавством.

Аудит і судово-економічна експертиза провадяться на відміну від ревізії не за регламентованими строками, а в міру виникнення в них потреби. Проведення ревізії чітко визначене законодавчими і нормативними актами.

На відміну від ревізора аудитор і експерт-економіст не мають права

збирати документи та іншу інформацію, яка є доказом до порушеної правоохоронними органами справи; одержувати довідки від будь-яких осіб; виконувати контрольно-ревізійні дії провадити інвентаризації цінностей або брати у них участь, звіряти взаєморозрахунки, перевіряти розрахункові операції без згоди замовника; залучати до проведення експертизи інших осіб без рішення правоохоронних органів, розв'язувати питання, які стосуються правової оцінки дії осіб, що мають відношення до досліджуваної справи, а також інші питання, які містять правову інтерпретацію. Слід зауважити, що аудитор за завданням замовника може виконувати певні контрольно-ревізійні дії.

Відмінності судово-економічної експертизи від аудиту та ревізії

№ з/п	Критерій порівняння	Судово-економічна експертиза	Аудит	Ревізія
1	2	3	4	5
1	Сутність даного виду контролю	Експертиза – спосіб доведення протиправних дій осіб, які проходять у кримінальній справі, з використанням спеціальних знань експерта-економіста	Аудит – незалежна перевірка публічної фінансової звітності та іншої інформації аудитором з метою формулювання висновків щодо повноти та адекватності відображення всіх суттєвих аспектів фінансово-господарської діяльності господарюючого суб'єкта	Ревізія – спосіб збору доказів органом дізнання і слідчим з використанням спеціальних знань ревізора
2	Безпосередня підстава для проведення	Ухвата або постанова органу дізнання, слідчого або слідчого судді	Наказ керівника підприємства, оскільки це добровільна перевірка, яка призначається саме за рішенням керівництва, крім деяких випадків обов'язкового аудиту (банки)	Наказ керівника підрозділу державної контрольно-ревізійної служби або керівника вищого (відносно до підприємства) органу управління
3	Регламентація порядку призначення та проведення	Порядок призначення та проведення експертизи, права та обов'язки експерта-економіста регламентуються - процесуальним законодавством України і Законом України «Про судову експертизу»	Порядок призначення та проведення аудиторської перевірки, права та обов'язки аудитора регламентуються Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»	Порядок призначення і проведення ревізії, права та обов'язки ревізора регламентуються «Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами

1	2	3	4	5
4	Сфера застосування	Судово-економічна експертиза – це слідча дія, яку призначають в основних випадках після порушення кримінального провадження	Взагалі аудит проводять за ініціативою господарюючих суб'єктів, а також у випадках, передбачених чинним законодавством. Так, наприклад, усі комерційні банки мають обов'язково проводити аудит щороку згідно із законодавством	Ревізія, яку проводять за ініціативою органів внутрішніх справ, – це використання адміністративно-правового інституту з метою розслідування. Вона може бути призначена до і після порушення кримінального провадження
5	Суб'єкти контролю	Експерт-економіст – процесуальна особа, яка бере участь у попередньому розслідуванні та в судовому процесі, має право бути присутньою під час проведення слідчих дій і ставити допитуваним запитання	Аудитор – це незалежна особа, що проводить аудит на підприємстві. Аудитором може бути громадянин України, який має кваліфікаційний сертифікат про право на аудиторську діяльність на території України. Інформація, якою він користується згідно з Національними нормативами, має бути суто конфіденційною	Ревізор є учасником попереднього слідства, але він не має ніяких процесуальних прав на стадії кримінального процесу. У суді він може бути допитаний як свідок
6	Порядок використання матеріалів у процесі контролю	Діяльність експерта-економіста обмежена рамками матеріалів, надісланих йому слідчим. Жодних самостійних дій щодо збору і пошуку додаткових матеріалів експерт-економіст проводити не може	Аудитор не має права відшукувати або вимагати матеріали, які йому не надали добровільно, оскільки він діє разом із керівництвом підприємства. Але при цьому, якщо аудитор вважає, що надана інформація неповна і не висвітлює всебічно справжній стан об'єктів обліку, він має право відмовитися від складання будь-якого висновку	Ревізор, крім аналізу отриманих від слідчого матеріалів, може здійснювати самостійні дії щодо пошуку і збору додаткових матеріалів про корисливі зловживання, проведення інвентаризацій, застосування інших методів фактичного контролю
7	Оформлення результатів контролю	За результатами експертного дослідження експерт-економіст складає висновок, який сам підписує. Висновок експерта-економіста – процесуальний документ, який є самостійним джерелом доказів	Після проведення аудиту аудитор складає аудиторський висновок, який містить висновок стосовно достовірності звітності, повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності	За результатами ревізії ревізор складає акт, який підписує він сам, а також керівник і головний бухгалтер підприємства. Акт затверджується особою, яка призначила ревізію

Отже, відповідно до задач, що стоять перед ревізією як засобом господарського контролю, ревізор зобов'язаний разом із вивченням фактичного положення справ на контрольованому об'єкті виявляти порушення та злочини, а розслідування й оцінка цих злочинів входить в обов'язок уповноважених на те органів. Експерт же досліджує та встановлює факти лише в межах своєї компетенції, дає їм кваліфіковану оцінку та не має на меті своєї діяльності виявлення фактичного положення справ на якому-небудь господарському об'єкті.

Література

1. Закон України від 25.02.1994«Про судову експертизу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
- 2.М.Т. Білуха Судово-бухгалтерська експертиза: підручник/Київ: 2004.

Фесенко О.С.

**старший судовий експерт
сектору економічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних,
економічних, будівельних, земельних
досліджень та оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС України**

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДАТКОВОГО КРЕДИТУ З ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Податок на додану вартість (далі – ПДВ) є основним джерелом наповнення державного бюджету України та одним із найсуперечливіших, найбільш проблемних податків.

Порушення суб'єктами господарської діяльності вимог податкового законодавства в частині нарахування і сплати ПДВ є однією із актуальних тем на теперішній час, так як від правильності відображення в бухгалтерському та податковому обліку підприємства сум податкового зобов'язання і податкового кредиту, залежать повнота, своєчасність розрахунків з бюджетом за цим податком.

Протягом 1997-2010 рр., нарахування та сплата ПДВ до бюджету, здійснювалась відповідно до вимог Закону України «Про податок на додану вартість» [1].

Починаючи з січня 2011 р., відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначення вичерпного переліку податків та зборів, що справляються в Україні, та порядку їх адміністрування, регламентуються Податковим кодексом України (далі – ПКУ) та низкою інших законодавчих і нормативних актів.

Так, відповідно до норм діючого ПКУ, ПДВ – є загальнодержавним, непрямим податком, який входить в ціну товару, послуги та сплачується покупцем, але до бюджету його перераховує продавець. Нарахування та сплата ПДВ здійснюється відповідно до норм розділу V ПКУ.

Податковий кредит – сума, на яку платник податку на додану вартість має право зменшити податкове зобов'язання звітного (податкового) періоду.

Датою віднесення сум податку до податкового кредиту вважається дата тієї події, що відбулася раніше: дата списання коштів з банківського рахунка платника податку на оплату товарів/послуг; або дата отримання платником податку товарів/послуг[2].

Підставою для нарахування податкових зобов'язань із ПДВ у зв'язку з постачанням товарів (робіт/послуг) у платника ПДВ – продавця та одночасно документальним доказом права на віднесення платником ПДВ – покупцем сум податку до складу податкового кредиту (документами, на підставі яких визнають податковий кредит) є: податкова накладна, належним чином складена та зареєстрована в Єдиному реєстрі податкових накладних; інші документи, передбачені пунктом 201.11 статті 201 ПКУ. Сюди відносяться транспортний квиток, готельний рахунок, рахунок який виставляється платнику ПДВ за послуги зв'язку, рахунок за послуги, вартість яких визначається за показниками приладів обліку, касові чеки (гранична сума якого 200 грн. (без урахування ПДВ) за день)), бухгалтерська довідка, податкова накладна, складена платником податку відповідно до пункту 208.2 статті 208 ПКУ та зареєстрована в Єдиному реєстрі податкових накладних[2].

Недосконалість та нестабільність системи обліку розрахунків із бюджетом з ПДВ, призводить до неабияких негативних наслідків, які впливають на економіку України.

Нині існує дуже багато тінювих схем ухилення від оподаткування ПДВ. Як приклад: шляхом подання уточнюючого розрахунку за попередній звітний період; шляхом використання підприємств, які не декларують відповідні суми податкового зобов'язання з ПДВ (не реєструють податкові накладні в Єдиному реєстрі податкових накладних (далі – ЄРПН)); схеми набуття проблемного податкового кредиту з ПДВ, що сформовано за рахунок податкових накладних, які не зареєстровані в ЄРПН; схеми набуття проблемного податкового кредиту з ПДВ, від контрагентів, які виписали податкові накладні та зареєстрували їх у ЄРПН, але не задекларували суму податкових зобов'язань у податковій декларації з ПДВ[3].

Одним із способів підтвердження порушень вимог податкового законодавства платниками податку, який сприяє всебічному, повному й об'єктивному дослідженню обставин справи, ухваленню законних та обґрунтованих судових рішень, і водночас одним із найбільш затребуваних видів судових експертиз є судова економічна експертиза.

В ході проведення судової економічної експертизи з питань нарахування та сплати ПДВ виникає ряд певних труднощів по порушенням встановленим як до впровадження системи електронного адміністрування ПДВ (далі – СЕА

ПДВ) (2010-2015 рр.) так і після її введення(2015 р. та по теперішній час).

До впровадження СЕА ПДВ, податкові декларації з ПДВ, податкові накладні могли подаватися як у паперовому вигляді (підписувались уповноваженою платником особою та скріплювались печаткою (за наявності)), так і в електронній формі. Складання податкових накладних у паперовому вигляді давало можливість підприємствам робити арифметичні помилки, вносити недостовірні дані.

Після запровадження електронного адміністрування ПДВ, податкова звітність з податку на додану вартість, у тому числі податкові накладні, відповідно до вимог пункту 49.4 статті 49 та статті 201 Податкового кодексу України, подаються та складаються суб'єктами господарської діяльності виключно в електронному вигляді з дотриманням вимог законів щодо електронного документообігу та електронного цифрового підпису[2]. Але і це не змінило ситуації, підприємства як і раніше мають можливість вносити недостовірні дані до податкової звітності.

На вирішення судової економічної експертизи за напрямком 11.1 «Дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності» найчастіше експерту ставляться питання, стосовно документального підтвердження висновків Актів документальних перевірок Державної фіскальної служби України та її територіальних підрозділів, щодо порушення вимог податкового законодавства: в частині завищення податкового кредиту, заниження суми ПДВ, що підлягала сплаті до бюджету, несплати ПДВ.

З першого погляду, підтвердження порушень встановлених у Акті документальної перевірки, щодо завищення податкового кредиту та як наслідок заниження суми ПДВ яка підлягає сплаті до бюджету, відноситься до завдань економічної експертизи. Але, здебільшого, висновки Державної фіскальної служби ґрунтуються на тому, що в ході проведеної перевірки податковим органом не було встановлено факту здійснення поставок, а отже дані операції є безтоварними; в первинних документах підприємства або фізичної особи-підприємця, зазначені господарські операції, які фактично не відбувались, у зв'язку із чим податкові, видаткові та прибуткові накладні, договори не мають юридичної сили первинних документів, тощо.

Зазначені вище порушення, потребують визнання недійсними документів укладених між підприємствами. Процесуальним документом, що підтверджує наявність або відсутність даних фактів є рішення суду про визнання недійсними документів, укладених між підприємствами, або вирок суду про фіктивність підприємства та його господарської діяльності, які приймаються виключно у судовому порядку.

Підтвердження, що надані на дослідження документи не мають юридичної сили первинних документів, без попередньо винесеного судом рішення, вироку, виходить за межі спеціальних знань експерта-економіста. Крім цього, експерт-економіст не має права надавати оцінку діям посадових осіб підприємства або його власникам. Тобто, в даному випадку, порушення податкового законодавства, викладені в Актах документальних перевірок, по

своїй суті носять правовий характер, що потребує юридичних знань.

Щоб залишатися в межах своїх спеціальних знань, експерт-економіст досліджує документи реалізації та отримання товару, послуг (видаткові накладні, прибуткові накладні, товарно-транспортні накладні, акти здачі-приймання, акти надання послуг, акти виконання робіт, тощо), касові і банківські документи на отримання грошових коштів, перевіряє наявність усіх обов'язкових реквізитів, у тому числі наявність підписів, печаток. Потім проводить співставлення даних зазначених у первинних документах з даними оборотно-сальдових відомостей, податкових накладних. У свою чергу, перевіряє включення податкових накладних до Реєстру виданих та отриманих податкових накладних та співставляє з даними зазначеними у податковій декларації з ПДВ та у додатку 5 до податкової декларації з ПДВ. Все перелічене дозволяє експерту встановити відповідність наданих на дослідження первинних документів, суму податкового кредиту, податкових зобов'язань з ПДВ, суму ПДВ що підлягає сплаті за звітний період. Після чого, експерт-економіст може дійти до висновку лише про те, що в наданих на дослідження документах відображено: надходження, рух, вибуття ТМЦ, тощо.

Отже, для того щоб експерт-економіст не виходив за межі своїх спеціальних знань та мав можливість підтвердити висновки викладені в Акті документальної перевірки Державної фіскальної служби, на дослідження експерту слід надати рішення суду про визнання недійсними документів укладених між підприємствами (видаткових накладних, актів приймання-передачі, податкових накладних, тощо), яке набрало законної сили.

Є випадки, коли порушення вимог податкового законодавства встановлені Актом документальної перевірки ґрунтуються на тому, що податкові, видаткові накладні підписані не посадовими особами, зазначеними в Єдиному державному реєстрі юридичних та фізичних осіб-підприємців, а невстановленою особою, або підписані нібито від імені відповідальних осіб, але посадові особи стверджують що не підписували вказані документи.

Для встановлення істини, перед призначенням судової економічної експертизи, слідчим органам доцільно провести почеркознавчу експертизу та технічну експертизу документів, результати яких використовуватимуться експертом-економістом при складанні висновку. Адже, експерт-економіст немає права самостійно встановлювати ким дійсно підписані документи.

Але, слід звернути увагу, що почеркознавча та технічна експертиза документів, повинна бути проведена виключно по тим первинним документам які стосуються господарських відносин підприємств, мають безпосереднє відношення до них, та саме за той період за який встановлено порушення.

Певні труднощі виникають і при дослідженні податкового кредиту підприємств по операціям здійсненим після запровадження електронного адміністрування ПДВ.

Нажаль, на сьогодні, в процесуальному законодавстві та інших законах України, які регулюють електронний документообіг не передбачені конкретні критерії достовірності електронних доказів. Електронні документи по своїй суті

мають зовсім іншу природу та характеристики. Як наслідок, на практиці, при дослідженні електронних документів це призводить до непорозуміння та виникнення проблеми встановлення достовірності електронних доказів і забезпечення їх доказової сили, оскільки відсутні будь-які методичні рекомендації щодо проведення економічних експертиз по електронним документам. Тим паче експерту-економісту заборонено досліджувати документи надані на електронних носіях (флешці, диску, інше), документи, які надаються на дослідження експерту органами досудового розслідування, повинні бути обов'язково у роздрукованому вигляді та засвідчені уповноваженими особами.

Враховуючи все вищевикладене, для проведення судової економічної експертизи та підтвердження Актів документальних перевірок, щодо порушень податкового законодавства, у тому числі і щодо завищення податкового кредиту, які по своїй суті носять правовий характер, доцільно надати на дослідження експерту-економісту рішення про визнання недійсними документів укладених між підприємствами, або вирок суду про фіктивність підприємства та його господарської діяльності, які набрали законної сили, перед призначенням економічної експертизи доцільно провести почеркознавчу експертизу або технічну експертизу документів (у разі підписання податкових накладних не уповноваженою особою) саме тих документів і саме за той період за який встановлено порушення податкового законодавства. У разі складання первинних документів в електронній формі, надати експерту-економісту їх роздруковані копії, засвідчені уповноваженими особами у порядку передбаченому діючим законодавством.

Все вище зазначене, поліпшить вирішення питань стосовно підтвердження порушень викладених у Актах документальних перевірок, щодо завищення податкового кредиту, підвищить якість економічних експертиз, збільшить кількість розкриття економічних злочинів та наповнить бюджет країни.

Література

1. Закон України від 03.04.1997 № 168/97-ВР «Про податок на додану вартість» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168/97-вр>.
2. Податковий кодекс України 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Лист Державної фіскальної служби України № 31333/7/99-99-22-02-02-17 «Щодо направлення для відпрацювання 11 схем ухилення від оподаткування» від 21.08.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1333872-15>.

Рева Т.М.
судовий експерт сектору
економічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних,
економічних, будівельних, земельних
досліджень та оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ НА ЗАМОВЛЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ.

Судовий експерт окрім проведення судово-економічних експертиз має право на договірних засадах проводити експертні економічні дослідження, що становлять інтерес для юридичних та фізичних осіб.

Експертне економічне дослідження – це дослідження, яке проводиться експертом з метою встановлення на підставі спеціальних знань з обліку, оподаткування та фінансів фактичних даних та обставин по матеріалам наданими юридичними або фізичними особами.

Експертні економічні дослідження виконуються на замовлення осіб, які самостійно захищають свої інтереси, їх представників, банківських установ, страхових компаній, а також інших юридичних та фізичних осіб.

Підставою для проведення експертного економічного дослідження є письмова заява (лист) замовника (юридичної або фізичної особи) з обов'язковим зазначенням його реквізитів, з переліком питань, які підлягають вирішенню, а також матеріалів, що надаються.

Експертні дослідження не проводяться за матеріалами, які:

- отримані під час проведення оперативно-розшукової діяльності;
- містяться в оперативно-розшуковій справі;
- використовуються для підготовки матеріалів у справі про адміністративне правопорушення;
- перебувають у кримінальному провадженні (досудовому розслідуванні і судовому провадженні) [1].

Результати проведеного експертного дослідження оформляються висновком експертного дослідження.

За структурою та змістом висновок експертного дослідження є аналогічним висновку експерта, проте: у вступній частині висновку зазначаються дані фізичної або юридичної особи, що звернулася до судового експерта із замовленням про проведення експертного дослідження, а також опускається запис про попередження судового експерта про кримінальну відповідальність.

Експертні дослідження виконуються експертами на платній основі. Оплата наданих послуг здійснюється шляхом перерахування замовником коштів через банки, відділення поштового зв'язку, програмно-технічні

комплекси самообслуговування або через електронний платіжний засіб у безготівковій формі. Підтвердженням оплати послуг є платіжний документ (платіжне доручення, квитанція) з відміткою банку, відділення поштового зв'язку або коду проведеної операції [2]. Після оплати експерт приступає до проведення експертного дослідження.

Експерт-економіст досліджує первинні документи, бухгалтерську та податкову звітність, документи про економічну діяльність, фінансово-кредитні операції і встановлює відповідність оформлення господарських операцій вимогам чинного законодавства.

Перевагою експертного дослідження порівняно з судово-економічною експертизою є те, що питання, які досліджуються, формулює юридична або фізична особа, а також те, що в подальшому висновок експертного дослідження може бути використаний замовником у судовому процесі як доказ.

Експертне економічне дослідження вирішує такі питання, як:

- визначення частки майна, що підлягає виплаті учаснику в результаті його виходу зі складу засновників;
- встановлення документального підтвердження нецільового використання кредитних коштів;
- встановлення документального підтвердження повноти повернення кредиту та погашення відсотків;
- встановлення документального підтвердження заниження об'єкта оподаткування;
- встановлення документальної обґрунтованості відображення в обліку операцій з нарахування заробітної плати, інших виплат;
- встановлення документального підтвердження заниження об'єкта оподаткування за актом Державної фіскальної служби.

Наприклад, у платника податків у процесі проведення планової чи позапланової податкової перевірки виникають сумніви щодо неупередженості або обґрунтованості висновків контролюючих органів, у питаннях щодо обґрунтування завищення витрат, визначення податку на прибуток, податку на додану вартість і для вирішення питань по суті необхідне проведення розрахунків та визначення відповідності законодавству, що потребує спеціальних знань. В зазначених обставинах доцільно звернутися до експерта-економіста, який дослідить об'єктивність документального обґрунтування висновків з боку Державної фіскальної служби по вказаним питанням.

Якщо результати висновку експертного економічного дослідження підтвердять ведення бухгалтерського та податкового обліку згідно чинного законодавства, платник податків може надати такий висновок на розгляд до контролюючого органу. Тому, звернення до експерта-економіста після складання акта перевірки може запобігти в подальшому порушення кримінальної справи.

Тепер розглянемо ситуацію, коли вже отримано податкове повідомлення-рішення, а платник податків категорично з ним не згоден.

Згідно Податкового кодексу України, у разі коли платник податків вважає, що контролюючий орган неправильно визначив суму грошового зобов'язання або прийняв будь-яке інше рішення, що суперечить законодавству або виходить за межі повноважень контролюючого органу, він має право звернутися до контролюючого органу вищого рівня із скаргою про перегляд цього рішення (пункт 56.2 стаття 56 Податкового кодексу України) [3].

Скарга подається до контролюючого органу вищого рівня у письмовій формі (за потреби – з належним чином засвідченими копіями документів, розрахунками та доказами, які платник податків вважає за потрібне надати) (пункт 56.3 стаття 56 Податкового кодексу України) [3]. Неупередженим доказом може стати висновок експертного економічного дослідження зі спірних питань.

Тобто, у випадку адміністративного оскарження доданий до скарги висновок експертного дослідження не тільки допоможе обґрунтувати свою точку зору, а і стати важливим інструментом для скасування спірного повідомлення-рішення Державної фіскальної служби.

Таким чином, своєчасне звернення до експертів за складанням експертного економічного дослідження в досудовому порядку дозволить якісно обґрунтувати свою позицію в переговорах і, в більшості випадків, уникнути тривалих судових розглядів.

Література

1. Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України: Наказ МВС України №591 від 17.07.2017 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17>.

2. Порядок надання підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби платних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України №1098 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1098-20_11-п.

3. Податковий кодекс України: станом на 1 берез. 2019 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

Моложан К. В.
судовий експерт сектору економічних
досліджень відділу товарознавчих,
гемологічних, економічних,
будівельних, земельних досліджень
та оціночної діяльності Запорізького
НДЕКЦ МВС України

ВИКОРИСТАННЯ ПЕРВИННИХ ДОКУМЕНТІВ З ОБЛІКУ ЗАПАСІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Одним з найважливіших завдань діяльності підприємства є створення порядку та регламенту фінансового обліку, управлінського обліку, податкового обліку, кадрового обліку, статистичного обліку, економічного обліку. Найбільш важливим є бухгалтерський облік, тому що дає інформацію для перерахованих вище видів обліку та займає важливу нішу у сфері управління бізнесом і підприємництвом.

Бухгалтерський облік – процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [1].

Інформація у бухгалтерському обліку грає велику роль, як для внутрішнього управління господарюючого суб'єкта, так і для всіх зовнішніх користувачів. Носіями цієї багатогранної інформації є – первинні документи. Від якості первинних документів значною мірою залежить якість всього бухгалтерського обліку.

У бухгалтерському обліку одну з найбільших ніш займає облік запасів. Важко собі уявити підприємство, в діяльності якого тією чи іншою мірою не були б задіяні запаси. Тому питання правильного обліку таких активів дуже важливі.

Почати слід з того, що згідно з П(С)БО 9 [3] під запасами розуміють активи, які:

- утримують для наступного продажу за умови ведення звичайної господарської діяльності;
- перебувають у процесі виробництва з метою наступного продажу продукту виробництва;
- утримують для використання у процесі виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг.

Запаси можна розділити на такі групи:

- сировину, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб;
- незавершене виробництво у вигляді не закінчених обробкою і складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів. Незавершене виробництво на підприємствах, що виконують роботи та

- надають послуги, складається з витрат на виконання незакінчених робіт (послуг), щодо яких підприємством ще не визнано доходу;
- готову продукцію, що виготовлена на підприємстві, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором або іншим нормативно-правовим актом;
 - товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані (отримані) та утримуються підприємством з метою подальшого продажу;
 - малоцінні та швидкозношувані предмети (МППШ), що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року;
 - поточні біологічні активи, якщо вони оцінюються за Положенням (стандарту) 9, а також сільськогосподарська продукція і продукція лісового господарства після її первісного визнання.

Первинні документи – це документи, створені у письмовій або електронній формі, які містять відомості про господарські операції, включаючи розпорядження та дозволи адміністрації (власника) на їх проведення [2].

Первинні документи повинні містити наступні обов'язкові реквізити: назва документа (форми); дата складання; назва підприємства, від імені якого складено документ; зміст та обсяг господарської операції, одиницю виміру господарської операції; посади осіб, відповідальних за здійснення операції і правильність її оформлення; особистий підпис або інші дані, що дають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні операції [2].

Первинні документи з обліку названих вище запасів можна розділити на:

- документи по оприбуткуванню запасів і відпуску на сторону;
- документи складського обліку і внутрішнього переміщення запасів;
- документи з відпуску (списання) сировини, матеріалів, МППШ на виробництво і власні потреби.

У таблиці 1 наведено перелік типових форм первинних документів для обліку запасів.

Таблиця 1

Назва та форма документа	Характеристика та сфера застосування
1	2
<i>Документи з оприбуткування запасів та відпуску на сторону</i>	
Довіреність (ф.М-2)	Застосовується для одержання виробничих запасів від постачальника через довірену особу
Прибутковий ордер (ф.М-4)	Застосовуються для обліку матеріалів, що надходять на підприємство від постачальників або з переробки
Товарно-транспортна накладна (ф.1-ТН)	Комбінований документ, що складається з трьох самостійних розділів: відомості про вантаж. Вантажно-розвантажувальні роботи, інша інформація
Акт про приймання матеріалів (ф.М-7)	Складається у випадках розбіжностей по кількості і якості виробничих запасів, що надійшли із даними супровідних документів

Продовження таблиці 1

Назва та форма документа	Характеристика та сфера застосування
1	2
Рахунок-фактура (типова форма № 868)	Розрахунковий документ, що виписується постачальником на ім'я покупця на кожен партію відвантажених товарів
Накладна на відпуск товарно-матеріальних цінностей (ф.М-20)	Є підставою для списання ТМЦ, для оприбуткування їх підприємством-одержувачем і для дозволу на вивіз із території постачальника, а також для складського обліку
<i>Документи складського обліку і внутрішнього переміщення запасів</i>	
Картка складського обліку матеріалів (ф.М-12)	Оперативного обліку руху запасів по складу (коморі)
Матеріальний ярлик (ф.М-16)	Характеристики матеріалів кожного номенклатурного номера за місцем зберігання
Лімітно-забірна картка (ф.М-9)	Застосовується для відпуску матеріалів зі складу на виробництво
Акт-вимога на заміну (додатковий відпуск) матеріалів (ф.М-10)	Відпуску матеріалів, потреба в яких виникає періодично, заміна матеріалів, а також додатковий відпуск матеріалів, виписується на один вид матеріалів і багаторазовий відпуск в межах ліміту
Накладна-вимога на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріалів (ф.М-11)	Відпуску матеріалів усередині підприємства, включаючи відпуск господарствам свого підприємства, розташованим за межами його території
<i>Документи з відпустки (списання) сировини, матеріалів, МШП на виробництво і власні потреби</i>	
Акт списання (ф.№3-2)	Затверджений наказом Державного казначейства України від 18.12.2000 № 130, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 28.12.2000 за №962/5183
Акти списання	В акті про списання матеріальних цінностей детально висвітлюються причини вибуття об'єкта, стан основних частин, деталей і вузлів, конструктивних елементів та обґрунтовується недоцільність і неможливість їх відновлення.

У таблиці наведено не повний перелік, існує безліч первинних документів, кожен з яких відіграє важливу роль при веденні бухгалтерського обліку.

Добре організована первинна документація повинна допомагати попереджати порушення і зловживання відповідальних осіб. Вона підтверджує достовірність і точність облікових даних і допомагає виявляти можливі помилки в бухгалтерських записах.

Нестачі запасів, одна з найчастіших проблем, з якими власники підприємств звертаються з питаннями до експертів-економістів.

Основними причинами нестач є: розкрадання запасів працівниками, розкрадання третіми особами, помилка при отриманні або відвантаженні

запасів, помилки або збій в бухгалтерській програмі або банальна пересортиця (через помилку комірника, або навмисна пересортиця).

Отже, використовуючи достовірну інформацію з даних первинного обліку, можна досягнути максимальної взаємодії всіх рівнів управління і досягти запланованих показників. На підставі первинного обліку можна визначити фінансовий стан організації, провести прогнозування і планування її діяльності.

Таким чином, своєчасно і правильно оформлені первинні документи визнаються документами, що мають юридичну силу, а тому, є єдиною законною підставою облікових записів і використовуються при проведенні судово-економічної експертизи, при розгляді справ, у разі виникнення суперечок і розбіжностей між підприємствами або між фізичними і юридичними особами.

Література

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV.

2. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 24.05.1995 № 88, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 05.06.1995 за № 168/704.

3. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 19.01.2000 за № 27/4248.

СЕКЦІЯ 2. ТОВАРОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА

Бабак М.В.
судовий експерт
сектору товарознавчих та гемологічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних,
будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ, ЯКІ НЕ ПІДЛЯГАЮТЬ ПОДАЛЬШОМУ ВИКОРИСТАННЮ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ

Асортимент товарів, які досліджуються експертами товарознавцями, відрізняється складністю номенклатури, великою різноманітністю по призначенню і споживчим властивостям.

Найбільш часто досліджуються об'єкти наступних товарних груп: текстильні, швейні, трикотажні, взуттєві, хутряні, галантерейні, парфумерно-косметичні, металогосподарські, електротовари, побутові електромашини і прилади, товари побутової хімії, скляні, керамічні, будівельні, меблеві товари, товари культурно-побутового призначення.

Об'єктами товарознавчої експертизи є машини, обладнання, сировина та споживчі товари. Це будівельні, меблеві, косметичні, галантерейні, канцелярські, культурно-побутові товари, одяг, взуття, побутова техніка, фото-, радіо- та відеоапаратура й матеріали, обчислювальна техніка, ювелірні вироби тощо. Об'єктами експертизи цього виду можуть бути й інші товари, які мають споживчі якості й певну ціну.

Одним із завдань товарознавства є виявлення закладених в товарі загальних властивостей, які формують його якість.

До важливих показників якості належать:

Безпека – сукупність споживчих властивостей продукції, які не загрожують безпеці життя людини та її майну. Формою вияву безпеки продукції є встановлений на неї державний стандарт.

Надійність – здатність товару зберігати функціональне призначення в процесі збереження або експлуатації впродовж установленого терміну.

Безвідмовність – здатність товарів виконувати функціональні призначення без появи дефектів, які заважають подальшій експлуатації.

Довговічність – здатність товарів зберігати працездатність до наступного стану або встановленого терміну технічного обслуговування і ремонту.

Ремонтопридатність – здатність товарів відновлювати свої вихідні властивості, насамперед функціонального призначення, після усунення виявлених дефектів.

У залежності від виду, призначення і засобів використання товарів до них ставляться різноманітні індивідуальні (групові) вимоги.

При дослідженні об'єктів товарознавчої експертизи необхідно виходити з їхнього призначення, специфічних вимог, що до них ставляться і сукупності одиничних показників властивостей і якості.

При дослідженні матеріальних об'єктів необхідно враховувати обов'язкові товарознавчі характеристики кожної товарної групи [1].

Оскільки судовій товарознавчій експертизі підлягають як товари в новому стані, так і товари, які вже були у вжитку, експертом товарознавцем проводиться коригування їх вартості з використанням відсотку зносу, встановленого для кожної окремої групи товарів в залежності від наявних дефектів і терміну використання або строку експлуатації.

Розділяють декілька видів зносу:

Фізичний знос характеризує утрату вартості за рахунок погіршення фізичного стану, у результаті зносу деталей вузлів агрегатів, але при зберіганні всіх його виробничих функцій.

Функціональний знос характеризує зниження ефективності використання технічного об'єкту в результаті непрацездатності однієї або декількох виробничих функцій при зберіганні працездатного стану по іншим.

Моральний знос характеризується зниженням ефективності використання даного технічного об'єкту в порівнянні із сучасним аналогом (при заміщенні) [1].

Під час проведення судової товарознавчої експертизи виникають ситуації, коли необхідно визначити ринкову вартість об'єкта як виробу при наявності у наданого об'єкта дефектів, несумісних з його подальшим використанням за призначенням, або які є фрагментами, окремими частинами єдиного цілого виробу, наприклад:

- молочний бідон з дефектом у вигляді отвору у днищі;
- фрагмент кабелю чи дроту із пробоем;
- розірваний золотий ланцюжок;
- кришка чавунного люку з відсутньою 1/3 частини;
- корпус від конвектора без задньої стінки;
- емальована каструля з відколами емалі;
- скляна або порцелянова ваза для квітів з відколотою горловиною;
- взуття із відірваною подошвою;
- велосипед у розібраному стані;
- змішувач води без гусака;
- електронагрівальний прилад із згорівшим нагрівальним елементом.

Такі об'єкти не можливо використовувати у подальшому за призначенням як виріб, але в багатьох із цих випадків можливо визначити їх справедливу вартість, наприклад, за ціною лому чорного металу, лому міді, лому золота та ін., якщо такі мають місце, тобто ринкова вартість об'єктів з наявними

дефектами, несумісними з їх подальшим використанням за призначенням, дорівнює їх справедливій вартості.

Під справедливою вартістю розуміють вартість конкретного об'єкта, який може бути отримано в операціях обміну між проінформованими, зацікавленими та незалежними сторонами[3].

Таким чином, визначення ринкової вартості об'єктів товарознавчої експертизи, які не підлягають подальшому використанню за призначенням, як виробу не можливо, але існує можливість поставити запитання визначення вартості таких об'єктів за справедливою ціною (за ціною лому), в такому випадку експерт товарознавець визначає ринкову вартість об'єктів товарознавчої експертизи.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 № 1440 «Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальна оцінка майна і майнових прав» зі змінами та доповненнями.
2. Інформаційний лист щодо особливостей визначення вартості ювелірних виробів з дорогоцінних металів / [Чечіль Ю.О., Горішній Є.І., Кулік А.В., Суліменко Ю.Д.]. – К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2018. – 19 с.
3. https://pidruchniki.com/1784110942686/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/scho_potribno_rozumiti_pid_spravedlivoyu_vartistyu

Нікіта А.Г.
завідувач сектору товарознавчих
та гемологічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних,
економічних, будівельних, земельних
досліджень та оціночної діяльності

СУТНІСТЬ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Відповідно до Закону України «Про судову експертизу» судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла щодо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що сабобудуть предметом судового розгляду[1].

Судово-експертна діяльність здійснюється на принципах законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження.

Незалежність судового експерта та правильність його висновку забезпечуються:

- визначеним законом порядком призначення судового експерта;

- забороною під загрозою передбаченої законом відповідальності втручатися будь-кому в проведення судової експертизи;
- існуванням установ судових експертиз, незалежних від органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування та суду;
- створенням необхідних умов для діяльності судового експерта, його матеріальним і соціальним забезпеченням;
- кримінальною відповідальністю судового експерта за дачу свідомо неправдивого висновку та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків;
- можливістю призначення повторної судової експертизи;
- присутністю учасників процесу в передбачених законом випадках під час проведення судової експертизи [1].

Якщо судову експертизу необхідно провести на місці події або за місцезнаходженням об'єкта дослідження, особа або орган, які її призначили або на замовлення яких вона проводиться, повинні забезпечити судовому експертові безперешкодний доступ до об'єкта дослідження і належні умови праці [3].

Судово-експертну діяльність у кримінальному провадженні здійснюють державні спеціалізовані установи, а в інших випадках – також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених Законом України «Про судову експертизу».

Товарознавство – це наукова дисципліна, яка системно вивчає товари на всіх етапах життєвого циклу, методи пізнання їх споживчої вартості (цінності), закономірності формування асортименту та вимог до якості для забезпечення ефективності їх виробництва, обігу та споживання.

Товарознавчі експертизи призначаються при розгляді кримінальних проваджень про розкрадання державного або особистого майна, крадіжках, хабарі, фальсифікації товарів, при розділі майна, поверненню втрат при пошкодженні майна, при псуванні товарів, продажу неякісних товарів.

Підставою проведення судової експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування, або договір з експертом чи експертною установою – якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб.

Сутність судової товарознавчої експертизи полягає в тому, що за допомогою спеціальних досліджень визначається сума матеріальної шкоди, заподіяної потерпілому у кримінальному провадженні, встановлюються фактичні товарні властивості, ступінь зниження вартості товарів, відповідність показників якості товарів, встановлення дефектності товарів. Товарознавчу експертизу призначають для визначення ринкової вартості купленого товару або устаткування виходячи з його справжнього стану, з детальним описом встановлених недоліків.

Завданнями судової товарознавчої експертизи є:

- визначення належності товарів (надалі – товарна продукція) до класифікаційних категорій, які прийняті в виробничо-торгівельній сфері (вид, сорт, артикул, марка, модель, розмір, комплектність тощо);
- встановлення способу виробництва товарної продукції (промислова чи кустарного виробництва), підприємства-виробника, країни-виробника;
- визначення відповідності пакування і транспортування, умов і термінів зберігання товарної продукції до вимог чинних правил;
- визначення причин якісних змін товарної продукції (мають виробничий характер, виникли при транспортуванні, зберіганні, у процесі експлуатації);
- визначення кількісних показників товару (вага, розміри, об'єм тощо), його комплектності, відповідності вимогам стандартів, технічних умов і умов постачання;
- дослідження компонентів товару, встановлення їх вмісту у відсотках, визначення матеріалів та сировини, які були використані під час виготовлення продукції.

Судова товарознавча експертиза вирішує питання визначення ринкової вартості побутової техніки, фото- аудіо- відеоапаратури, обчислювальної техніки, ювелірних виробів, одягу, взуття, будівельних, меблевих, косметичних, галантерейних, культурно-побутових виробів, господарських товарів, сировини, обладнання тощо.

Однією із особливостей проведення досліджень за матеріалами кримінальних дуже часто є відсутність об'єктів дослідження. Як вихідні дані для дослідження використовуються відомості, що знаходяться у матеріалах справи (протоколах допитів і поясень обвинувачених, позивачів, відповідачів, свідків тощо) [2].

Важливим чинником, що впливає на вартість товару, є якість моделювання та виготовлення, приймається до уваги насамперед його функціональне призначення, надійність, довговічність, зручність у користуванні, естетичність, зовнішній вигляд, навіть якість упакування.

Асортимент споживчих товарів відрізняється складністю номенклатури, великою різноманітністю по призначенню і споживчим властивостям.

Якщо раніше асортимент товарів був не настільки різноманітний, то на сьогоднішній день стрімкий розвиток технологій спонукає товарознавство розвиватись, розширився перелік об'єктів, які досліджуються експертом-товарознавцем. На сьогоднішній день визначається ринкова вартість не лише споживчих товарів, а й сировини, продуктів харчування, тварин.

Отже, враховуючи вищевикладене можна зробити висновок, що судова товарознавча експертиза проводиться з використанням спеціальних знань, вивчаються споживчі властивості виробів, визначається фактичний стан їх якості та на основі цього обґрунтовується ринкова вартість об'єктів дослідження, що суттєво впливає на подальше прийняття рішення органами досудового розслідування та суду у кримінальному провадженні.

Література

1. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 № 4038-ХІІ зі змінами та доповненнями.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 № 1440 «Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальна оцінка майна і майнових прав» зі змінами та доповненнями.

3. Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, затверджена наказом МВС України від 17 липня 2017 року № 591, зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 18 серпня 2017 року № 1024/30892.

Горбань Т.А.
судовий експерт
сектору товарознавчих та гемологічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних,
будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ КОСМЕТИЧНИХ ВИРОБІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

В сучасних умовах косметичні засоби є невід'ємною частиною життєдіяльності кожної людини будь-якої вікової категорії та статі. Асортимент косметичних виробів надзвичайно широкий та різноманітний, може задовольняти будь-які потреби споживачів, адже вони охоплюють великий перелік продукції яка представлена в різних цінових категоріях та доступні для різних верств населення. Споживачі використовують косметичні вироби для нанесення на тіло з метою захисту, очищення, та надання привабливого зовнішнього вигляду адже ми хочемо бути доглянутими, здоровими, мати гладку шкіру.

Косметичні вироби – загальна назва засобів і речовин, що використовують для поліпшення зовнішнього вигляду або запаху людського тіла. До косметики входять: креми для тіла, лосьйони, порошки, парфуми, помади, лаки для нігтів, тіні для повік, туш для вій, фарби для волосся, лак і гелі для волосся, дезодоранти, дитячі косметичні продукти, олії, солі для ванн та багато інших видів продукції [2].

Всі косметичні вироби умовно можна поділити на дві великі категорії: масову і професійну косметику, основний критерій такого поділу – співвідношення ціни та якості.

Професійна косметика – це високоякісний і високотехнологічний продукт, що випускається відомими світовими виробниками та призначена для використання у косметичних кабінетах для проведення спеціалізованих процедур корекції різноманітних естетичних недоліків.

Косметика масового використання – гігієнічно-декоративні засоби, які щоденно використовуються споживачами у догляді за собою та естетичності зовнішнього вигляду.

Асортимент косметичних виробів постійно змінюється та розширюється, те, що було цікавим та мало попит ще вчора – сьогодні відходить на другий план, виробники постійно удосконалюють свою продукцію, змінюють рецептуру, роблять її більш якісною, натуральною та досконалою, поєднують декілька властивостей в одному виробі.

Косметичні вироби підрозділяються на: лікарські товари, гігієнічно-лікувальні товари, декоративна косметика та театральні вироби.

Лікарські товари використовуються для проведення лікувальних процедур та відновлення шкіри, її придатками, волосся, нігтів, слизової оболонки ротової порожнини, використовуються з терапевтичною або профілактичною метою і випускаються у формі косметичних виробів.

Гігієнічно-лікувальні товари використовуються для захисту від шкідливого впливу навколишнього середовища, для підтримки в здоровому стані та профілактики захворювань шкіри, порожнини роту, волосся, нігтів. Ця категорія товарів охоплює багато позицій, а саме засоби для догляду за шкірою обличчя: крем, маска, скраб, молочко, пінка, лосьйон, міцелярна вода, гель, пінка-міс, тонік, крем та ін.; засоби для догляду за шкірою тіла: крем, скраб, молочко, гель, сыворотка, олія та ін.; дитячі косметичні продукти: молочко, олія, шампунь, мило, піна для ванни, крем, зубна паста, присипка, лосьйон; засоби для чоловіків: для гоління, для догляду до та після гоління; засоби для догляду за волоссям та шкірою голови: за віком та статтю, для різних типів шкіри та волосся; спеціальні засоби: креми для засмаги та сонцезахисні засоби, креми для масажу, креми, віск, паста для дипіляції; засоби захисту від комах; дезодоранти а також засоби особистої гігієни.

Декоративна косметика використовується з метою покращення зовнішності, маскуванню недоліків та дефектів, підкреслення кращих рис та зробити їх більш виразними та привабливими. Декоративна косметика поділяється на порошкоподібні, компактні та на жировій основі. До цієї косметики відноситься: декоративна косметика для губ різної текстури та стійкості, помади, блиски, помади-олівці, бальзами, контурні олівці; декоративна косметика для обличчя: основа під макіяж, тональний крем, консилер, праймер, крем-пудра, компактна пудра, пудра, румяна, маскуючий олівець; декоративна косметика для очей: туш, тіні, тіні-олівець, підводка, олівець для очей, олівець для брів, гуль для брів.

Театральні вироби застосовуються акторами для зміни зовнішності, фарбування, тонування та перевтілення, моделювання обличчя, шкіри та

волосся, це різноманітні грим, клеї, лаки, гелі, спреї, пінки, фарби, палітри, засоби для автозасмаги, накладні вії та інше.

При дослідженні першочерговим завданням для експерта є ідентифікація об'єкта та визначення його приналежності до класифікаційних груп.

Косметичні вироби можна класифікувати як: клас – споживчі непродовольчі товари, підклас – парфумерно-косметичні товари, група – косметичні товари, підгрупа – гігієнічно-лікувальні товари / лікарські товари / декоративна косметика / театральні вироби, вид – засоби по догляду за шкірою обличчя / засоби по догляду за тілом / засоби по догляду за волоссям і нігтями / засоби по догляду за слизовими оболонками / дитяча косметика / захисні засоби / мила, миючі засоби / декоративна косметика / засоби для ванни та душу / предмети гігієни.

Косметичні вироби підлягають експертному дослідженню та оцінці лише у новому стані та за умови, що термін придатності ще не закінчився. Косметичні вироби повинні бути у запакованому стані, не пошкоджене опечатування виробника (зовнішня захисна плівка, внутрішня захисна плівка або фольга та ін.).

Однією із особливостей товарознавчої експертизи є проведення дослідження як за наявності об'єкта дослідження так і за його відсутності [1].

У разі дослідження косметичних виробів без надання об'єкта використовуються вихідні дані: найменування товару, торгова марка, дата випуску та термін придатності, об'єм в мл або маса в г, стан об'єкта дослідження (новий / бувший у використанні) та дата, на яку необхідно визначити ринкову вартість.

При наявності об'єкта дослідження експерт повинен звернути увагу на цілісність та непорушність упакування, дату виготовлення та термін придатності, найменування товару та торгову марку.

До факторів збереження якості косметичних товарів належать: упакування, маркування, зберігання та транспортування. Для виключення підробки, частіше це стосується світових брендів, необхідно звернути увагу на маркувальні позначення, товарний знак та товарну марку, колір, розміщення реквізитів, юридичну адресу, штрих-код.

Таким чином, товарознавча експертиза косметичних виробів здійснюється у разі наявності об'єктів дослідження, коли не пошкоджена упакування, без об'єктів – зазначається об'єм, масу, рік випуску та строк придатності.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 № 1440 «Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальна оцінка майна і майнових прав» зі змінами та доповненнями.

2. Косметика [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://uk.wikipedia.org/wiki/Косметика>

Гончаренко Ю.В.
судовий експерт
сектору товарознавчих та гемологічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних,
будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЕЛОСИПЕДІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

На теперішній час велосипед – найбільш популярний транспортний засіб у світі завдяки своїй відносно низькій вартості, невеликій вазі і розмірам, відсутності потреби в пальному, популярності завдяки спортивному навантаженню та екологічній чистоті.

Найбільш широко на вітчизняному ринку представлена продукція таких торгових марок як Felt, KROSS, Premie, Giant, CUBE, Momentum, Comanche, ТОВ «Львівський мотозавод», ПАТ «Харківський велосипедний завод ім. Г. Петровського».

Велосипед – транспортний засіб, крім крісел колісних, що приводиться в рух мускульною силою людини, яка знаходиться на ньому [1].

Залежно від вікової групи велосипеди поділяють на дорослі, дитячі та підліткові. За призначенням велосипеди бувають: шосейні, дорожні, міські, гірські, спортивні (гоночні, для занять з триатлону, трекові, для спортивної акробатики), гібридні, за конструктивними особливостями – електричні, тандемні, залізничні, лежачі.

Одним із актуальних питань які виникають при проведенні товарознавчої експертизи на сьогоднішній день є особливість ідентифікації велосипедів. Їх асортимент постійно розширюється, технології виробництва вдосконалюються, впроваджуються нові досягнення науки та техніки.

Ідентифікація – це процес встановлення індивідуальної тотожності об'єктів чи їх класифікаційної групи, до якої належить об'єкт [2].

Критерій ідентифікації велосипедів – ознака цього товару, яка придатна для встановлення його відповідності (тотожності) зразку, інформації в товаросупровідних документах, вимогам нормативних, технічних документів, а також приналежності до групи однорідних товарів. Під час вибору критеріїв ідентифікації велосипедів для їх визначення дотримуються принципу достатності із комплексу властивостей які притаманні товару, які необхідні для підтвердження тотожності. Специфічні критерії, зокрема, розмірні характеристики, як правило встановлюються кожним виробником, хоча до певної міри уніфіковані. До них відносять: діаметр коліс, відстань від обертового механізму до сидіння, довжина рами, відстань від обертового механізму до задньої осі, відстань між осями коліс, кут нахилу опорної труби, кут нахилу кермової труби. Використання специфічних критеріїв особливо

важливе в цілях ідентифікації, оскільки відрізнити двоколісні підліткові велосипеди від велосипедів для дорослих такої ж конструкції досить складно без відповідних вимірів. В якості засобів ідентифікації може використовуватись надана експерту технічна документація на велосипеди – нормативні документи (ТУ, стандарти), посібники з експлуатації [3].

У випадках крадіжки велосипеду для встановлення його ринкової вартості експерт проводить дослідження як за наявності об'єкта дослідження так і за його відсутності[4].

У разі дослідження велосипеда без надання об'єкта використовуються вихідні дані такі як: марка, модель, тип рами, період експлуатації, рік випуску, стан об'єкта дослідження. Обов'язково слід зазначити всі заміни комплектуючих.

При наявності об'єкта дослідження найважливішим засобом ідентифікації велосипедів є маркування, що містить інформацію придатну для цілей ідентифікації. Маркування може бути представлено нанесенням специфічних наліпок або значків з інформативними назвами заводу-виробника або моделі велосипеда. Якщо відсутні маркувальні позначення на виробі, експерту-товарознавцю не надається за можливе ідентифікувати об'єкт, встановити бренд та модель велосипеда наданого на дослідження та визначити його ринкову вартість.

Важливим аспектом при визначенні ринкової вартості велосипедів стає дослідження саме його типу рами та діаметра коліс. Колеса велосипеда хоча й змінна його частина, але найважливіша, саме тому необхідно знати, що має значення не їх вага, а діаметр. Найчастіше діаметр коліс вказується в англійських дюймах. Найпоширенішими розмірами коліс є 20, 24, 26, 27, 28 і 29 дюймів. За допомогою ДСТУ 2361-95 (ГОСТ 30120-97) «Велосипеди. Ободи коліс. Основні розміри і технічні вимоги.», визначається взаємозв'язок розмірів коліс з типом велосипеда.

Наприклад:

- 20 дюймові колеса (діаметр обода 406 мм) – розкладні і дитячі велосипеди;
- 24 дюймові колеса (діаметр обода 507 мм) – підліткові велосипеди, старі радянські велосипеди типу «Салют».
- 26 дюймові колеса (діаметр обода 559 мм) – гірські велосипеди, міські та прогулянкові велосипеди. Найпоширеніший розмір коліс.
- 27 дюймові колеса (діаметр обода 622 мм) – шосейні велосипеди.
- 28 дюймові колеса (діаметр обода 622 мм) – гібридні та дорожні велосипеди, старі радянські велосипеди типу «Україна» і «Аіст».
- 29 дюймові колеса (діаметр обода 622 мм) – відносно новий стандарт розмірності коліс гірських велосипедів, який стрімко завойовує популярність на ринку. Велосипед, оснащений 29 дюймовими колесами, називають «твентінайнер» або просто «найнер».

При цьому зазначимо, що колеса з діаметром 27, 28 і 29 дюймів мають обода однакового діаметру – 622 міліметри. Різниця в

розмірі коліс обумовленалишетовщиною шин, на цю особливість звертається увага експерта при проведенні досліджень.

Таким чином, враховуючи особливості дослідження велосипедів в Україні, важливо звернути увагу на вищеперераховані фактори та доцільно використовувати вимірвальний метод для визначення діаметру коліс при проведенні судової товарознавчої експертизи.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306 «Про правила дорожнього руху» зі змінами та доповненнями.

2. Вікіпедія—свободна енциклопедія [Електронний ресурс]. – <https://uk.wikipedia.org/wiki/Ідентифікація>. – (дата звернення 20.03.2019).
вікіпедія.

3. [Идентификация и фальсификация непродовольственных товаров: учебное пособие для высших учебных заведений по специальности «Товароведение и экспертиза товаров»](#) / под ред. И.Ш. Дзахмишевой. – М. 2011. – 356 с.

4. Велосипеди. Ободи коліс. Основні розміри і технічні вимоги: ДСТУ 2361-95 (ГОСТ 30120-97) / [Чинний від 1999.07.01]. К.: Держстандарт України, 1999.-31 с.- (Державний стандарт України).

Пригаріна Г.Г.
судовий експерт
сектору товарознавчих та гемологічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних,
будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ ОБ'ЄКТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ З УРАХУВАННЯМ ТА БЕЗ УРАХУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Однією із особливостей, з якими стикається експерт товарознавець на практиці є визначення ринкової вартості об'єктів дослідження з урахуванням та без урахування податку на додану вартість.

Відповідно до Національного стандарту №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [2]:

«У звіті про оцінку майна та у висновку про вартість об'єкта оцінки оцінювач відображає факт про включення або невключення до ринкової вартості суми податку на додану вартість. Оціночні процедури, пов'язані з

визначенням ринкової вартості, здійснюються з урахуванням включення або невключення до неї суми податку на додану вартість.

вартість – еквівалент цінності об'єкта оцінки, виражений у ймовірній сумі грошей;

ринкова вартість – вартість, за яку можливе відчуження об'єкта оцінки на ринку подібного майна на дату оцінки за угодою, укладеною між покупцем та продавцем, після проведення відповідного маркетингу за умови, що кожна із сторін діяла із знанням справи, розсудливо і без примусу;

ціна – фактична сума грошей, сплачена за об'єкта оцінки або подібне майно».

Податок на додану вартість (далі ПДВ) – це непрямий податок, який входить в ціну товарів (робіт, послуг) та сплачується покупцем, але його облік та перерахування до державного бюджету здійснює продавець (податковий агент).

Платниками податку на додану вартість є:

- будь-яка особа, що провадить або планує провадити господарську діяльність і реєструється за своїм добровільним рішенням як платник податку;

- будь-яка особа, що зареєстрована або підлягає реєстрації як платник податку;

- будь-яка особа, що ввозить товари на митну територію України в обсягах, які підлягають оподаткуванню, та на яку покладається відповідальність за сплату податків у разі переміщення товарів через митний кордон України;

- особа, що веде облік результатів діяльності за договором про спільну діяльність без утворення юридичної особи;

- особа – управитель майна, яка веде окремий податковий облік з податку на додану вартість щодо господарських операцій, пов'язаних з використанням майна, що отримане в управління за договорами управління майном;

- особа, що проводить операції з постачання конфіскованого майна, знахідок, скарбів, майна, визнаного безхазяйним, майна, за яким не звернувся власник до кінця строку зберігання, та майна, що за правом успадкування чи інших законних підставах переходить у власність держави;

- особа, що уповноважена вносити податок з об'єктів оподаткування, що виникають внаслідок поставки послуг підприємствами залізничного транспорту з їх основної діяльності, що перебувають у підпорядкуванні платника податку;

- особа – інвестор (оператор), який веде окремий податковий облік, пов'язаний з виконанням угоди про розподіл продукції.

Об'єктом оподаткування є операції платників податку з:

- постачання товарів, місце постачання яких розташоване на митній території України;

- постачання послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України;
- ввезення товарів на митну територію України;
- вивезення товарів за межі митної території України;
- постачання послуг з міжнародних перевезень пасажирів і багажу та вантажів залізничним, автомобільним, морським і річковим та авіаційним транспортом.

Облік ПДВ на підприємстві, яке зареєстроване як платник ПДВ, складається з обліку таких компонентів: податковий кредит, податкове зобов'язання.

Податковий кредит – це сума, на яку платник податку має право зменшити податкове зобов'язання за звітний період (сума ПДВ сплачена таким підприємством у складі вартості товарів, робіт, послуг, придбаних в іншого платника ПДВ, або сплачена на кордоні митним органам).

Податкове зобов'язання – загальна сума податку, нарахована платником у звітному періоді (в складі вартості проданих, або оплачених покупцем товарів, робіт, послуг).

До бюджету платник перераховує суму ПДВ, яка є різницею між податковим зобов'язанням та податковим кредитом.

Таблиця. Розміри ставок податку та операції які підлягають ним

Ставка
ПДВ

Операції, що підлягають оподаткуванню

20% операції, зазначені у ст. 185 «Визначення об'єкта оподаткування» Податкового кодексу, крім операцій, що не є об'єктом оподаткування, звільнених від оподаткування, та операцій до яких застосовується нульова ставка та 7 відсотків, оподатковуються за основною ставкою.

- по операціях з постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, дозволених для виробництва і застосування в Україні та внесених до Державного реєстру лікарських засобів, а також медичних виробів, які внесені до Державного реєстру медичної техніки та виробів медичного призначення або відповідають вимогам відповідних технічних регламентів, що підтверджується документом про відповідність, та дозволені для надання на ринку та введення в експлуатацію і застосування в Україні;

7% - постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, медичних виробів та медичного обладнання, дозволених для застосування у межах клінічних випробувань, дозвіл на проведення яких надано

центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони.

0% вивезення товарів за межі митної території України у митному режимі експорту, реекспорту, безмитної торгівлі, вільної митної зони.

Отже судовий експерт товарознавець обов'язково аналізує ринок пропозицій і приділяє увагу, чи зазначено в аналогах наявність або відсутність ПДВ. Всі підібрані аналоги повинні бути або з ПДВ, або без ПДВ. Експерт товарознавець самостійно не розраховує податок на додану вартість, а лише зазначає у своєму висновку його наявність або відсутність.

Література

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» від 10 вересня 2003 р. № 1440 [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF>.
3. Податок на додану вартість [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

СЕКЦІЯ 3. БУДІВЕЛЬНА ТА ЗЕМЕЛЬНА ЕКСПЕРТИЗИ

**Банах А.В.,
доц., зав. каф. міського будівництва та господарства,
Полтавець М.О.,
доц. каф. промислового та цивільного будівництва**

МОДЕЛЬ ЗМІНЕННЯ ПАРАМЕТРІВ НАДІЙНОСТІ ТА ДОВГОВІЧНОСТІ ОБ'ЄКТІВ МІСЬКОЇ ЗАБУДОВИ

Забезпечення сталих значень показників надійності та довговічності будівель і споруд протягом встановленого при проектуванні терміну експлуатації є одним із шляхів підвищення ефективності будівництва та в довготривалій перспективі – економії або відсутності необхідності виділення додаткових коштів на капітальні ремонти, реконструкцію, ліквідацію наслідків аварій та руйнувань від прогнозованих чинників і відновлення експлуатаційної придатності об'єктів міської забудови в умовах нестабільної економіки України.

В останні роки спостерігається стрімке збільшення кількості будівель і споруд, зокрема багатопверхових житлових будинків, що мають незадовільний та аварійний технічний стан, при тому, що термін їх експлуатації, згідно до чинних будівельних норм [1], складає 100 років. Натомість, на даний момент, такі об'єкти експлуатуються лише 35...60 років. Впливам змін природного середовища під тиском чинників антропогенної системи піддаються об'єкти міської забудови, інфраструктури, вулично-дорожньої мережі, стратегічного значення тощо.

Деякими вченими висувалася та доводилася гіпотеза, що вирішення часткових проблем будівельної галузі та сфери міського господарства та шляхи їх запобігання слід шукати на містобудівному рівні – при прогнозуванні та плануванні розвитку міських територій (забудованих або таких, що тільки відводяться під освоєння), враховуючи комплекс природних умов та різноманітні антропогенні дії, а також їх зміна з часом та взаємний вплив [2].

В попередніх дослідженнях окреслено множину факторів взаємодії природної та антропогенної містобудівних систем, виражених у своїх обчислювальних параметрах, які є взаємно впливовими та, відповідно, взаємозалежними [3].

У якості вихідних даних дослідження розглядаються фактичні результати натурних досліджень та інженерних вишукувань. Параметри визначалися для одних і тих же забудованих територій з різницею у 25 років, що дозволяє дослідити зміни умов природного середовища та антропогенного тиску на нього у часовій області [4, 5].

Математичні методи, використані далі, застосовано та апробовано у дослідженнях інших задач будівництва, тому доцільно за аналогією застосувати

їх для вирішення проблемних питань містобудування. В роботі [6] є система ознак, притаманних різноманітним факторам, а також проводиться багатофакторний аналіз цієї системи, який ґрунтується на базових поняттях і методах системотехніки будівництва.

Метою даного дослідження є побудова математичної моделі взаємодії природної та антропогенної містобудівних систем на основі обчислювального аналізу параметрів навколишнього середовища та діючих зовнішніх факторів.

Враховуючи багатофакторність процесу, для створення математичної моделі пропонується застосувати кореляційний аналіз впливу параметрів взаємодії природної та антропогенної містобудівних систем.

З усієї сукупності факторів, пов'язаних в систему, необхідно обрати одну результуючу ознаку – функцію, а всі інші слід вважати факторними ознаками – змінними аргументами функції, кожна з яких виражає той чи інший параметр і вимірюється в одиницях цього параметру.

У якості результуючої ознаки Y можна обирати будь-який фактор, однак найбільш показовим (небезпечним) для об'єктів забудови на даній території є осідання (просідання) ґрунту s .

Факторні ознаки позначаються $X_1 \dots X_n$ (в даному випадку X_1 та X_2) і виражають узагальнені характеристик елементів природної та антропогенної містобудівних систем, попередньо розглянуті у [3]. Враховуючи тривалість процесу деформування та вплив різних факторів на результуючу ознаку, у якості узагальнених параметрів доцільно обрати час t і параметр комплексу забудови (тиск на ґрунт або поверхню території) P .

Для того, щоб побудувати багатофакторну регресивну модель результуючої ознаки осідання (просідання) ґрунту s , насамперед необхідно відібрати факторні ознаки у модель. З цією метою формується матриця парних коефіцієнтів кореляції, наведена в табл. 1.

Таблиця 1

	Y	X_1	X_2
Y	1	0,99116	0,8759
X_1	0,99116	1	0,91544
X_2	0,8759	0,91544	1

Результати розрахунку багатомірної регресії незалежних змінних наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Змінна	Середнє значення	Середнє квадратичне відхилення	Кореляція	Коефіцієнт регресії	T
X_1	22,5	15,138	0,99116	0,01099	21,13
X_2	93,25	38,134	0,8759	-0,0007248	5,1346

Множинна регресивна модель має вигляд:

$$Y = 0,03725 + 0,01099 \cdot X_1 - 0,0007248 \cdot X_2.$$

Зміст коефіцієнтів регресії полягає в тому, наскільки зміниться результуючий фактор (осідання ґрунту s) при збільшенні відповідного факторного признаку на одиницю:

- при збільшенні часу t – на 0,01099;
- при збільшенні тиску на поверхню P – на $-0,0007248$.

Від коефіцієнтів регресії можна перейти до коефіцієнтів еластичності, які показують, на скільки відсотків зміниться результуючий фактор (осідання ґрунту s) при збільшенні відповідного факторного признаку на 1 %:

- при збільшенні часу t – на 1,14;
- при збільшенні тиску на поверхню P – на $-0,311$.

Порівнюючи коефіцієнти еластичності за абсолютною величиною, можна стверджувати, що результуючий признак (осідання ґрунту s) більш чуттєвий до змінення факторного признаку часу t .

У стандартизованому масштабі рівняння регресії має вигляд:

$$Y = 6,62 \cdot X_1 - 1,62 \cdot X_2.$$

Порівнюючи коефіцієнти рівняння за абсолютною величиною, можна стверджувати, що найбільший вплив на результуючий признак (осідання ґрунту s) здійснює факторний признак час t .

Абсолютне значення максимального відхилення результуючого фактору – осідання ґрунту, – що визначалося за рівнянням регресивної моделі, складає 5,77 % у порівнянні з фактично визначеним значенням за результатами інженерних вишукувань і натурних досліджень. Тому отриману багатофакторну регресивну модель взаємодії природної та антропогенної містобудівних систем можна вважати адекватною.

Графічно результати моделювання зручно представляти у вигляді просторового графіку залежності результуючого фактору від узагальнених параметрів природної та антропогенної містобудівних систем, показаного на рис. 1 (побудований за результатами даного дослідження).

При цьому функцією отриманої поверхні просторового графіку, наведеного на рис. 1, є поліном другого ступеня:

$$s = 0,0189 + 0,0039 \cdot t - 0,0003 \cdot P + 0,0006 \cdot t^2 - 0,0002 \cdot t \cdot P + 3,7348 \cdot 10^{-5} \cdot P^2.$$

Таким чином, отримано багатофакторну регресивну модель, яка пов'язує узагальнений параметр природної містобудівної системи – осідання ґрунту, узагальнений параметр антропогенної містобудівної системи – тиск на поверхню забудованої території, і час взаємодії.

Абсолютне значення максимальної розбіжності результатів інженерних вишукувань і натурних досліджень та тих самих параметрів, розрахованих за

отриманою моделлю, складає 5,77 %, що говорить про її адекватність.

Отримана модель дозволить прогнозувати можливі погіршення

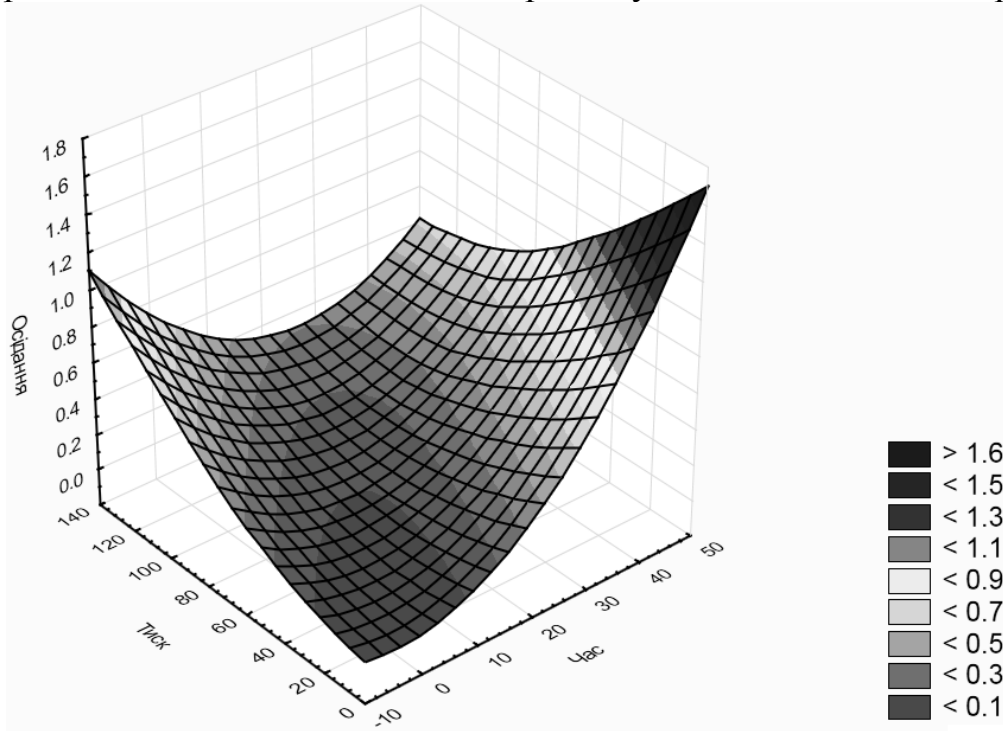

Рисунок 1 – Просторовий графік залежності узагальнених параметрів моделі

показників надійності та довговічності будівель, споруд, інших об'єктів міської забудови у довготривалій перспективі, а також раціонально планувати розвиток міст і вид забудови у питанні функціонального призначення територій в залежності від фактично встановлених природних умов.

Література

1. ДБН В.1.2-14:2018. Система забезпечення надійності та безпеки будівельних об'єктів. Загальні принципи забезпечення надійності та конструктивної безпеки будівель і споруд. Київ: Мінрегіонбуд України, 2018. 30 с.
2. Осітнянко А. П. Планування розвитку міста. Київ: КНУБА, 2005. 386 с.
3. Банах А. В., Полтавець М. О. Аналіз взаємного впливу параметрів природної та антропогенної містобудівних систем. Містобудування та територіальне планування : науково-технічний збірник. Київ, КНУБА, 2019. Вип. 69. 443 с. С. 8-14.
4. Руденко А. А., Копейкин В. И., Варвинец Н. В. Характеристика инженерно-геологических и гидрогеологических условий территории г. Запорожье : технический отчет. Запорожье: УкрВостокГИИИНТИз, 1973. 21 с.
5. Ищенко В. И., Копейкин В. И. Особенности инженерно-геологических условий территории г. Запорожье : технический отчет. Запорожье: УкрНИИИНТИз, 1997. 11 с.
6. Полтавець М. О. Оптимізаційна система показників оцінки технологічних властивостей проектних рішень просторових систем покриттів.

Ресурсоекономні матеріали, конструкції, будівлі та споруди : збірник наукових праць. Рівне: НУВГП, 2014. Вип. 29. С. 483-490.

Полтавець М.О.,
доц. каф. промислового та цивільного будівництва,
Банаш А.В.,
доц., зав. каф. міського будівництва та господарства

ПРОГНОЗУВАННЯ НАДІЙНОСТІ ТА БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ БУДІВНИЦТВА

Актуальність проблеми забезпечення надійності технічних об'єктів, у тому числі будівель, споруд, окремих будівельних конструкцій, ґрунтів основ фундаментів та ін. є очевидною, оскільки відмови ненадійної та небезпечної продукції буде призводити до значних матеріальних збитків та соціальних втрат, включаючи людського життя.

Надійність визначає безпеку та довговічність об'єкту будівництва при його функціональній придатності та збереженні незмінними технічних і економічних характеристик. Надійність – це властивість об'єкту зберігати з часом та у встановлених межах значення всіх параметрів, що характеризують здатність виконувати необхідні функції в заданих режимах і умовах застосування, технічного обслуговування, зберігання і транспортування [1].

Надійність будівельного об'єкта залежить від якості виконання будівельно-монтажних робіт, умов його експлуатації та своєчасного здійснення профілактичних і ремонтних робіт.

Якість – це сукупність властивостей і характеристик продукції, що надають їй здатність задовольняти обумовлені або передбачувані потреби. Якість будівельних і монтажних робіт в період будівництва визначається наступними умовами:

- суворе дотримання проектних рішень;
- використання матеріалів і конструкцій, що відповідають проекту;
- дотримання вимог технологічних операцій і процесів;
- контроль виконання вимог проекту виконання робіт;
- своєчасний огляд прихованих робіт;
- наявність кваліфікованих кадрів;
- організація служби контролю та управління якістю.

Практика життєдіяльності в усіх галузях її прояву (побутова, трудова та ін.) доводить, що будь-яка діяльність потенційно небезпечна, тобто неможливо досягти абсолютного винятку небезпек. В сучасному світі таке твердження є аксіомою та має виключно важливе методологічне значення.

Безпека – такий стан трудової (виробничої) діяльності, коли потенційні небезпеки реалізуються в небажані наслідки з певною ймовірністю.

Квантифікація небезпек ризиком відкриває принципово нові можливості підвищити рівень виробничої безпеки. Так, до організаційних,

адміністративних і технічних методів додаються економічні (страхування, грошові компенсації та відшкодування, платежі за ризик та ін.).

Оскільки сама поява ризиків значною мірою зумовлена як дійсним, так і ймовірнісним характером процесів, що відбуваються в економіці та суспільстві, то для оцінювання ризику цілком логічним є застосування апарату теорії ймовірності, математичної статистики та експертних досліджень. За відсутності достовірної інформації щодо показників виробничого ризику не вдається використати статистичні методи та формальні процедури аналізу, що пропонують аналітичні методи. У такому разі використовують методи, що базуються на практичному досвіді, тобто до евристичних методів або методів експертного оцінювання. На рис. 1 наведено комплекс заходів для зниження ризиків на будівельному майданчику.

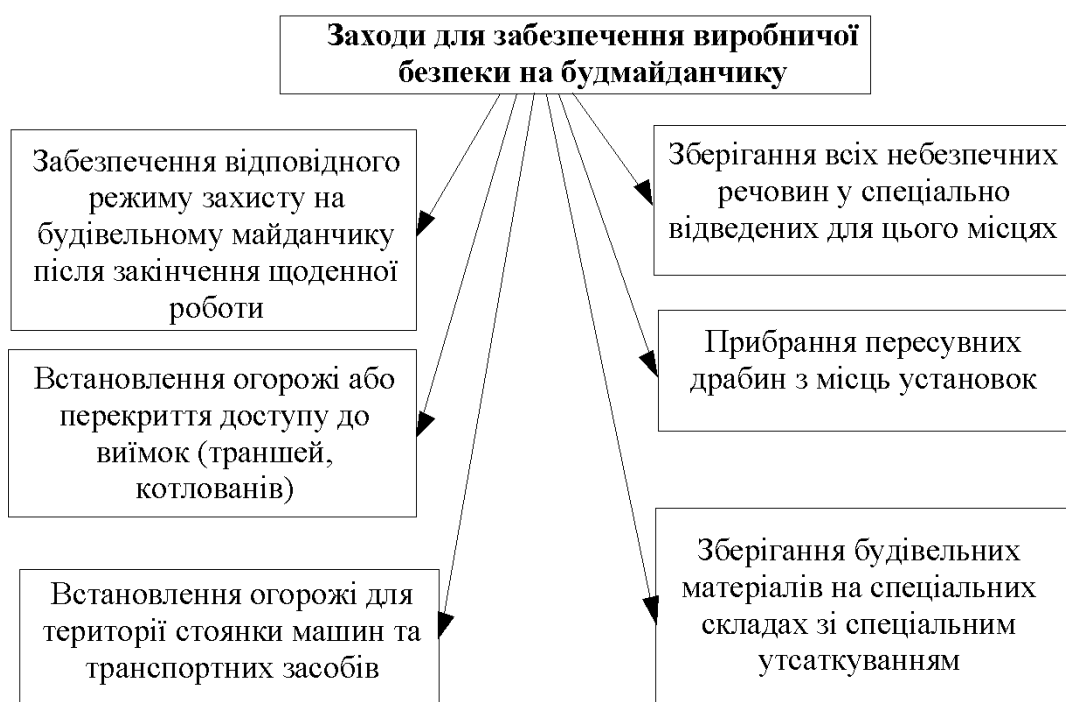

Рисунок 1 – Комплекс заходів для зниження ризиків на будівельному майданчику

При збільшенні витрат на вдосконалення обладнання технічний (технологічний) ризик знижується, але зростає соціальний. Сумарний ризик має мінімум при визначеному співвідношенні між інвестиціями в технічну та соціальну сфери. Цю обставину треба враховувати при виборі прийнятного ризику. Підхід до оцінки прийнятного ризику дуже широкий. Так, графік, представлений на рис. 2, в однаковій мірі прийнятний для будь-якого випадку, наприклад, для держави в цілому або комерційної організації. У першому випадку головним залишається вибір прийнятного ризику для суспільства, у другому – для колективу організації.

Сукупність базових значень показників характеризує оптимальний рівень якості продукції на визначений період часу. За умов удосконалення технології

виробництва продукції та зростання вимог споживачів базові зразки змінюються та вдосконалюються. Значення показників базових зразків визначають на основі порівняльного аналізу аналогів, виявлених при комплексних експертизах кращих конкурентоспроможних видів продукції, послуг або за показниками нормативної документації. За кількістю властивостей комплексні показники якості поділяються на групові, визначальні та інтегральні.

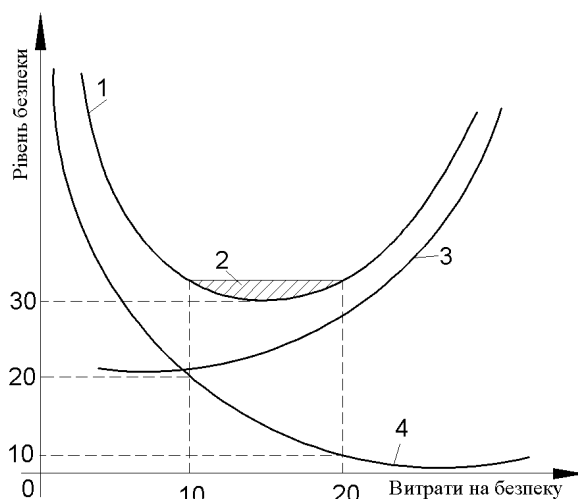

Рисунок 2 – Схема визначення прийнятної безпеки:

- 1 – сумарний ризик ($R_T + R_{ce}$); 2 – область прийнятної безпеки;
3 – соціально-економічний ризик (R_{ce}); 4 – технічний ризик (R_T)

Визначальний показник якості має вирішальне значення при оцінці якості продукції. Перелік визначальних показників та їх кількісна оцінка в балах встановлюються експертами, як і коефіцієнти вагомості. Вони визначаються комісією експертів на основі методу переваг або ранжування.

Відповідно до міжнародного стандарту ISO 8402, контроль – це діяльність, що включає проведення вимірів, експертизи, оцінки однієї чи декількох характеристик виробів і порівняння результатів із установленими технічними вимогами. Контролю якості підлягають: проекти, матеріали, конструкції, вироби, що комплектують механізми, устаткування, процеси, збереження і транспортування матеріалів, готової продукції і т. п.

Під час оцінки рівня якості у кваліметрії будівництва широко застосовуються методи порівняння на основі експертних оцінок.

Експертний метод передбачає використання експертних оцінок під час визначення значень показників якості. Метод базується на застосуванні досвіду та інтуїції спеціалістів-експертів та узагальнені їх думок.

Група складається з 5...7 експертів, об'єднаних у комісії, що діють постійно, періодично або епізодично, кожен член яких має право вирішального голосу. Метод застосовується у тих випадках, коли ті чи інші показники якості не можуть бути визначені іншими, об'єктивнішими методами. За допомогою цього методу визначають показники, рівень та градацію якості продукції.

Експертні методи порівняння базуються на ранжуванні. Під час використання методів порівняння застосовують одну з трьох шкал: шкалу рівнів; шкалу порядку; шкалу співвідношень.

Оцінка якості робіт і будівництва об'єктів оцінюється по 3-бальній системі. Наприклад, для робіт з цегельної кладки з урахуванням допусків:

- 1) фактичне відхилення поверхонь і кутів кладки від вертикалі:
 - на один поверх – 8 мм, за нормами – 10 мм;
 - на всю висоту будинку – 25 мм, за нормами – 30 мм;
- 2) товщина горизонтальних швів – 10 мм, за нормами – 30 мм;
- 3) зсув осей – 10 мм, за нормами – 10 мм;
- 4) зсув окремих рядів кладки від горизонталі – 10 мм, за нормами – 15 мм.

Оцінка якості будівельно-монтажних робіт об'єкта в цілому визначається також по 3-бальній системі за формулою:

$$Q_{\text{ср}} = \frac{5P_5 + 4P_4 + 3P_3}{P_5 + P_4 + P_3},$$

де P_5, P_4, P_3 – кількість видів робіт, що одержали оцінки 5, 4 і 3.
Оцінка якості комплексу робіт визначається середнім значенням:

$$Q_{\text{ср}} = \frac{5C_5 + 4C_4 + 3C_3}{C_5 + C_4 + C_3},$$

де C_5, C_4, C_3 – кількість будівель і споруд, що одержали оцінки 5, 4 і 3.

Отримані значення по цих формулах відповідають оцінці «відмінно» – 4,51...5,00; «добре» – 3,76...4,50; «задовільно» – 3,00...3,75.

При цьому вважається, що всі роботи виконані в межах допусків, що визначають якісну продукцію в будівництві.

Для контролю якості, стимулювання і преміювання працівників з метою скорочення браку та скорочення витрат бажано користатися наступними показниками якості для оцінки продукції:

1) показник надійності та довговічності будівельної продукції (ступінь їхньої відповідності вимогам проектів, ДБН і СНіП) P_H , у тому числі

$P_H = 1$ – відповідає;

$P_H = 0$ – не відповідає.

2) показник якості праці, що відображає старанність виконання робіт і прийняття продукції з першого, другого, третього пред'явлення, у тому числі

$P_T = 5$ – роботи, прийняті з першого пред'явлення при ретельному виконанні й високій майстерності та при відхиленні від допусків у бік зменшення більше 60 %;

$P_T = 4$ – роботи, прийняті з першого пред'явлення та при відхиленні від допусків у бік зменшення в межах 50...60 %;

$P_T = 3$ – роботи, не прийняті з першого пред'явлення через незадовільну якість, але в результаті виправлення приведені у відповідність.

Оцінка якості виконання будівельно-монтажних робіт виконується за

кжною групою працівників, що мають відношення до виробництва будівельної продукції.

Наприклад, оцінка якості виконання будівельно-монтажних робіт робітниками здійснюється за формулою:

$$P_{\text{роб}} = P_{\text{Н}} \cdot P_{\text{Т}}$$

Оцінка якості виконання будівельно-монтажних робіт на об'єкті інженерно-технічними працівниками:

$$P_{\text{ітр}} = \frac{\sum_{i=1}^n P_{\text{Н}} \cdot P_{\text{Т}} \cdot K_3}{n} \cdot H,$$

де H – показник, що характеризує відсутність ($H = 1$) чи наявність ($H = 0$) недоробок, виявлених при прийманні об'єкта в експлуатацію; n – число оцінюваних конструктивних частин (елементів); K_3 – коефіцієнт значимості конструктивних частин (елементів), визначається експертним шляхом.

Значення коефіцієнта значимості K_3 для об'єктів житлово-цивільного призначення визначається в залежності від групи, до якої відносяться ті чи інші конструктивні частини (елементи):

- група 1 – фундаменти, стіни, перекриття, перегородки, дах, підлога, коефіцієнт $K_3 = 1,5$;

- група 2 – вікна, двері, штукатурні, малярські роботи, зовнішня обробка, благоустрій, $K_3 = 0,5$;

- група 3 – опалення, водопостачання, каналізація, вентиляція, електроустаткування, газифікація, $K_3 = 1,0$.

Будівельна промисловість протягом багатьох попередніх років була галуззю з невисоким загальним рівнем кваліфікації і виробничої дисципліни працівників, які у роботі опиралися здебільшого на набутий практичний досвід та використання сучасних будівельних технологій. Нині, в країнах Європи частка некваліфікованих працівників зменшується, зараз цей показник значно нижчий порівняно з кількістю висококваліфікованих працівників.

Зміст управління якістю в будівництві розкривається через його функції. У функціональному аспекті систему управління якістю можна представити як сукупність функцій управління якістю, виконуваних в проектних, будівельних, експлуатуючих організаціях, а також на підприємствах будівельної індустрії на різних організаційних рівнях з метою встановлення, забезпечення і підтримки рівня якості будівельної продукції.

Існуюче раніше поняття контролю відокремлювало гарні вироби від поганих, і такий контроль не сприяв підвищенню якості. Сучасний контроль якості спрямований не на фіксацію браку, а на попередження та здійснюється впродовж всього життєвого циклу створення продукції.

Література

1. ДБН В.1.2-14:2018. Система забезпечення надійності та безпеки будівельних об'єктів. Загальні принципи забезпечення надійності та конструктивної безпеки будівель і споруд. Київ: Мінрегіонбуд України, 2018. 30 с.

Єгоров Ю.П.,
проф. каф. міського будівництва та господарства,
Банах А.В.,
доц., зав. каф. міського будівництва та господарства,
Полікарпова Л.В.,
доц. каф. міського будівництва та господарства

ПРОБЛЕМАТИКА ЗБЕРЕЖЕННЯ РЕТРОСПЕКЦІЇ БУДІВЕЛЬ ПРИ ПІДСИЛЕННІ ОБСТЕЖЕНИХ КОНСТРУКЦІЙ

Аналіз результатів обстеження будівель, що експлуатуються тривалий час – більше 100 років, виявив специфіку методики виконання таких робіт:

- вивчення історичних документів часу зведення будівель, що обстежуються;
- відновлення необхідних креслень відсутньої проектної документації за результатами обмірних робіт;
- вивчення будівельної справи часу зведення будівель;
- проведення візуального та інструментального обстеження з визначенням параметрів міцності матеріалів і несучої здатності конструкцій будівель, що експлуатуються тривалий час;
- обов'язкове виконання розрахунків міцності та несучої здатності за сучасними вимогами;
- виконання технічних рішень з підсилення конструкцій з урахуванням збереження ретроспекції будівель.

Зі вказаних етапів робіт з обстеження та встановлення придатності до подальшої експлуатації ретроспективних будівель необхідно виділити технічні рішення з підсилення конструкцій з дефектами.

Досвід обстежень будівель, що мають історичну цінність, доводить, що більшість стандартних методів підсилення конструкцій порушують ретроспекцію об'єктів. Перелік характерних дефектів будівель, що експлуатуються тривалий час, наведено в табл.1 (усього обстежено 26 об'єктів).

Таблиця 1

Дефекти і пошкодження будівель, що експлуатуються тривалий час

№	Характер дефектів і деформацій	Категорія дефекту	Причини виникнення	Кількість, %	Способи усунення
1	2	3	4	5	6
1	Просідання фундаменту	2; 3	Відсутність заходів проти просідання; замочування ґрунту	70	Зміцнення просідаючого ґрунту; підсилення
2	Крени окремих частин будівлі	3	рясне замочування ґрунтів	12	вирівнювання (вибурювання); підсилення
3	Тріщини та часткове руйнування фундаменту	2; 3	недостатня міцність	40	підсилення фундаменту
4	Наднормативні прогини дерев'яного перекриття	3	недостатня міцність; тривала експлуатація	22	підсилення; заміна конструкцій
5	Наскрізні тріщини в стінах шириною 10-20 мм	3	деформації просідання; тривала експлуатація	48	підсилення; усунення
6	Наскрізні/ненаскрізні тріщини шириною 2-5 мм	1; 2	тривала експлуатація; деформації просідання	80	ін'єктування, зачеканення, затирання
7	Тріщини в цегляних перемичках	1...3	тривала експлуатація; деформації просідання	26	ремонт; підсилення
8	Дефекти дерев'яних покрівель (гниття, розтріскування, прогин)	2; 3	протікання покрівлі; тривала експлуатація	90	підсилення; заміна окремих елементів
9	Зношення і протікання покрівлі (черепиця та ін.)	2; 3	тривала експлуатація; механічні пошкодження	90	ремонт; заміна покрівлі
10	Зношення дерев'яних підлог	2; 3	тривала експлуатація	80	ремонт; заміна підлоги
11	Руйнування вимощення навколо будівель	2; 3	тривала експлуатація	70	ремонт; заміна вимощення

Наприклад, підсилення міжколонних простінків сталевими обоймами включає обрамлення небезпечної ділянки сталевими кутками, які об'єднуються горизонтальними накладками. Таке підсилення вирішує питання міцності, але для естетичного вигляду вимагає оштукатурювання. Для будівель, зведених у

кінці XIX – початку XX століття, які можна об'єднати архітектурними стилями «цегляний неокласицизм (бруталізм)», «цегляний промисловий модерн», таке технічне рішення підсилення фасадних простінків є неприпустимим.

Важливо зазначити, що найбільш розповсюджені методи попереджувального підсилення будівель з нерівномірними просадками, а також їх окремих частин, потребують вдосконалення. Якщо поперечні тяжі порушують ретроспекцію тільки сталевими шайбами, які можна задекорувати, то тяжі-обойми, що встановлюються по периметру будівель, значно змінюють (погіршують) архітектуру фасадів.

Чисельними обстеженнями виявлено, що у всіх будівлях, що експлуатуються тривалий час, виникають наскрізні та ненаскрізні тріщини в цегляних стінах різного ступеню дефектації. Традиційні методи закладення тріщин широко відомі:

- ін'єктування та зачеканення;
- наскрізні сталеві конструкції підсилення рамного типу;
- переборка цегляної кладки та ін.

Переборку цегляної кладки здійснити вкрай важко з причин відсутності цегли старовинного виготовлення, як правило, з клеймом якості заводу-виробника. Наскрізні рамні конструкції підсилення грубо порушують ретроспективний вигляд фасадів. Практично єдиним методом усунення дефектів цегляної кладки залишається ін'єктування або зачеканення. Після розшивання швів і фарбування цей метод дозволяє майже повністю зберегти первісний вигляд фасаду. Але, нажаль, застосування цього методу не вирішує проблему відновлення параметрів міцності кладки та несучої здатності всієї конструкції.

Окремо треба відзначити складність виконання робіт з усунення кренів будівель і деформацій, пов'язаних з нерівномірними осіданнями та просіданням окремих частин будівель. Наприклад, метод горизонтального вибурювання просідаючого ґрунту дозволяє вирівнювати по різному нахилі частини будівлі, але не усуває первісну причину таких нерівномірних просідань – власне, властивість ґрунту просідати, особливо при рясному замочуванні. Метод зміцнення ґрунту цементуванням або силікатизацією дуже трудомісткий і дорогий, а також технічно складний за причин наявності навколишньої забудови та чисельних інженерних мереж і комунікацій.

Аналіз результатів обстежень старовинних будівель виявив ще одну характерну особливість – активну архітектурно-художню дію на зорове сприйняття крутоухильних покрівель. Такі покрівлі малоповерхових будівель (як правило, висотою 2...4 поверхи) виконувалися з черепиці або покрівельної жести. При цьому, через 100 років експлуатації майже повністю збереглися покрівлі з глиняної черепиці, що характеризує її якість, в той час як листи покрівельної жести в процесі експлуатації були замінені, в тому числі з причин її більшої вартості. При цьому заміна покрівельної щипцевої жести на хвилястий азбоцементний лист стрімко змінювала ретроспекцію унікальних будівель.

Також визначено й інші заходи з усунення дефектів, які порушують ретроспекцію старовинних будівель. Ступені втрати ретроспекції при підсиленні конструкцій історичних будівель наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Ступень втрати ретроспекції будівель при підсиленні їх конструкцій

№	Заходи з ремонту або підсилення конструкцій	Ступень втрати ретроспекції
1	2	3
1	Зміцнення просідаючого ґрунту (методом цементування, силікатизація та ін.)	малий
2	Вирівнювання крену частин будівель (горизонтальним вибурюванням та ін.)	середній
1	2	3
3	Підсилення деформованих частин будівель тяжами по їх периметру	сильний
4	Підсилення деформованих частин будівель наскрізними поперечними тяжами	середній
5	Підсилення будівлі кутковими сталевими обоймами	сильний
6	Підсилення простінків будівель між колонами сталевими обоймами	сильний
7	Підсилення цегляних перемичок сталевими конструкціями	малий
8	Часткова перекладка цегляної кладки зруйнованих стін і карнизів	малий
9	Підсилення цегляних арочних склепінь попружними сталевими арками	малий
10	Підсилення перекриття сталевими балками	малий (окрім унікальних)
11	Заміна віконних і дверних блоків сучасними металопластиковими (окрім дерев'яних)	сильний
12	Заміна вимощення з бруківки на асфальтобетонне	сильний
13	Підсилення дерев'яних конструкцій покрівлі	малий
14	Заміна покрівлі зі сталевих листів або черепиці на азбоцементні хвилясті листи (окрім металочерепиці)	сильний

Приклади будівель із сильним ступенем втрати ретроспекції показано на рис. 1...2.

Рисунок 1 – Адміністративна будівля в м. Запоріжжя по вул. Базарна, 7
(в минулому – доходний будинок і аптека А. Ріхтера, 1905 р.)

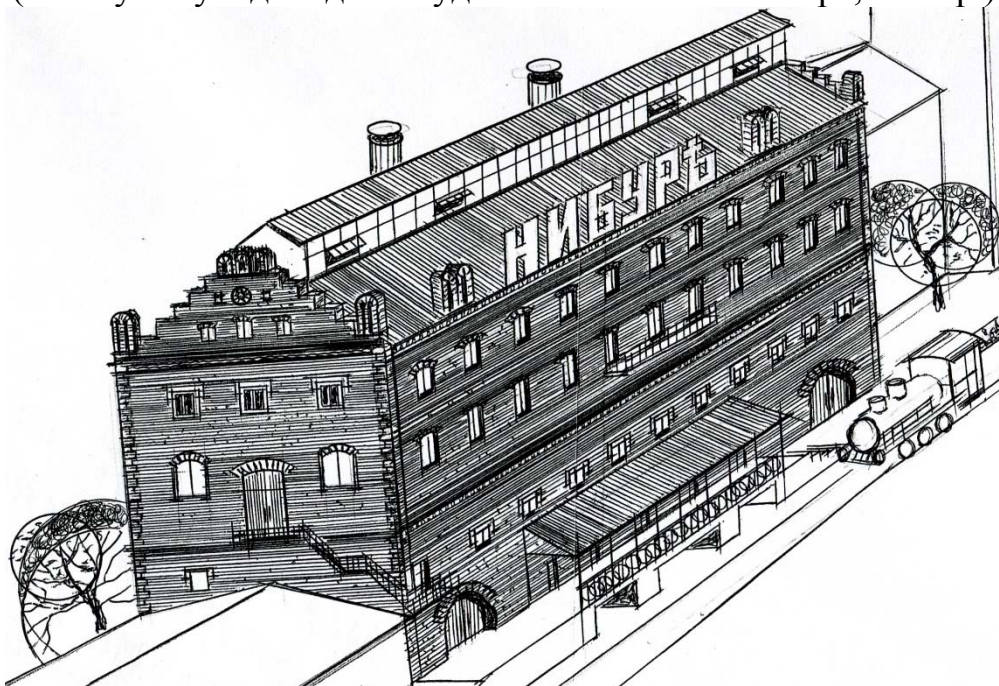

Рисунок 2 – Громадська будівля в м. Запоріжжя по вул. С. Серікова, 30
(в минулому – млин Г. Нібура, 1895 р.)

Таким чином, в нормативну базу обстеження історичних будівель слід додати поняття «ступінь втрати ретроспекції» після підсилення конструкцій з дефектами, з метою збереження не тільки конструкцій будівель в належному стані, а й оригінального історичного архітектурного вигляду. При цьому певної корекції потребують технічні рішення з підсилення дефектних і пошкоджених конструкцій історичних будівель.

Література

1. Єгоров Ю. П., Єгоров П. Ю. Експертний звіт з обстеження технічного стану будівельних конструкцій господарського будинку музейного комплексу «Садиба Попова», розташованого в м. Василівка Запорізької обл. : технічний звіт. Запоріжжя: ПП НВФ «Мій Будинок», 2017.

2. Єгоров Ю. П., Єгоров П. Ю. Експертний звіт з обстеження технічного стану будівельних конструкцій адміністративної будівлі доходного будинку А. Ріхтера, розташованої в м. Запоріжжя по вул. Базарна, 7 (на замовлення ф. о. Малярська О. В.) : технічний звіт. Запоріжжя: ПП НВФ «Мій Будинок», 2018.

3. Єгоров Ю. П., Єгоров П. Ю. Експертний звіт з обстеження технічного стану будівельних конструкцій історичного житлового будинку, розташованого в м. Запоріжжя по вул. Волі, 9/28 : технічний звіт. Запоріжжя: ПП НВФ «Мій Будинок», 2018.

4. Єгоров Ю. П., Єгоров П. Ю. Експертний звіт з обстеження технічного стану будівельних конструкцій історичної адміністративної будівлі, розташованої в м. Дніпро по вул. Старокозацька, 34а : технічний звіт. – Запоріжжя: ПП НВФ «Мій Будинок», 2017.

Арутюнян І. А.
проф. каф. промислового та
цивільного будівництва
Сайков Д. В.
здобувач каф. промислового та
цивільного будівництва

ВПРОВАДЖЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ ЯК МЕТОД КОНТРОЛІНГУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ БУДІВЕЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

Головною відзнакою підрядного будівництва залишається велика низка організаційно-господарських форм процесу будівельного виробництва, функціонально-цільове навантаження значної кількості його учасників, суттєва залежність організаційних процесів від сучасної кон'юнктури будівельного ринку та політичних умов. Підрядне будівництво ведеться кваліфікованими будівельними підприємствами, які в рамках цивільно-правових норм (договорів підряду) несуть відповідальність за якісні показники об'єкта будівництва, строки виконання будівельно-монтажних робіт [1].

Визначальним фактором впливу є сучасні аспекти державно-правового регулювання якісних, організаційних і технологічних показників будівельно-монтажних робіт, які під час та після введення об'єкта в експлуатацію можуть підвергатись контролю або експертизі зі сторони відповідних уповноважених органів [2; 3]:

- наявність розвиненого рівня календарного планування, ведення будівельних робіт в межах встановленого договором підряду календарного

графіку виконання робіт, вимоги замовника щодо скорочення планових строків будівництва в 1,5 рази в розрізі розробки проектної документації;

- суворе дотримання цивільно-правових зобов'язань в межах договору підряду, та з цією метою введення штрафних санкцій щодо порушення календарних, часових або фінансових обов'язків сторін;

- потреба у наданні високого рівня якості будівельних послуг та використаних на будівельному майданчику матеріалів, конструкцій, виробів із необхідним документальним підтвердженням якісних характеристик;

- забезпечення беззбитковості робіт, високої продуктивності та рентабельності підрядних підприємств.

Посилення вищезазначених вимог спостерігається при виконанні будівельно-монтажних робіт на об'єктах, які зводяться за рахунок бюджетних коштів, і в ролі замовника (розпорядника коштів) виступає держава або державна організація.

Зменшення факторів впливу на діяльність підрядного підприємства досягається за рахунок стратегічної адаптації до стрімких коливань та динамічних трансформацій на будівельному ринку, становлення чітких нормативно-правових відносин з іншими суб'єктами господарювання (контрагенти, субпідрядні організації), технічними представниками замовника будівництва, виконавчими, контролюючим та експертними службами. Однак, визначальним чинником є забезпечення цілеспрямованого планування і суттєвий розвиток організаційних процесів будівельного виробництва підрядного підприємства для отримання позитивного експертного висновку та безперешкодного введення об'єкта в експлуатацію за чинними державними нормами в установленому порядку [1].

Досягнення істотно нового рівня господарювання на будівельному ринку можливе за рахунок суттєвого перетворення системи організації будівництва на підрядних підприємствах, в першу чергу, зміни організаційних відносин, структурованості процесів, організаційних форм управління. Це може бути реалізовано шляхом оптимізації організаційних процесів будівельного виробництва [1, 4].

Оптимізація організаційних процесів будівельного виробництва базується на впровадженні моделей (нормативно-правових, математичних, техніко-економічних, програмних модулів), які змістовно направлені на формування раціонально-ритмічного виконання будівельно-монтажних робіт, інтенсивності капіталовкладень, надійності виконавців і контрагентів, зниження впливу зовнішньо- та внутрішньо-організаційних негативних чинників, збільшення якісних показників будівельного виробництва. Методологічні підходи до оптимізації будівельного виробництва встановлені на чіткій взаємозалежності між структурними одиницями функціонального апарату підприємства, визначенні ієрархії цілей підрядної організації, зокрема в межах стратегічного планування [1, 5-9].

Нормативно-правові моделі пов'язані з провадженням державних законодавчих актів, постанов, стандартів, вимог і настанов у сфері капітального

будівництва, яке регулюються не власниками суб'єктів підприємництва будівельного ринку, а вповноваженими державними органами. Виключенням являють собою внутрішньо-організаційні акти та накази, які затверджуються керівниками підрядних фірм на підприємстві, стосовно провадження нових методів ведення, контролю та оптимізації організаційних процесів будівельного виробництва. Такі моделі мають за мету стимулювання розвитку будівельного сектору, контроль господарської діяльності підрядних підприємств, підвищення ефективності будівництва. Наприклад, ДСТУ ISO 9001:2015 висуває вимоги до організаційних процесів виробництва вітчизняних підприємств задля збільшення показників їх якості в рамках євроінтеграції України [5, 10], а провадження оновленої редакції ДБН А.3.1-5:2016 висуває нові вимоги до форм виконавчої документації [11]. Також, в рамках державної політики формування саморегульованих організацій сприяє підвищенню якості будівельних послуг, розвитку правового поля будівельної сфери [12].

Сутність математичних моделей полягає у розрахункових планах раціонального розподілення ресурсів підрядного підприємства в процесі будівельного виробництва на базі математичних ітерацій. Розрахунок виконується з урахуванням ризиків при обчисленні залежності дисперсії прибутку від дисперсій використання ресурсів. Однак, організаційні процеси з врахуванням сучасної кон'юнктури будівельного ринку вимагають зазначення таких ситуацій, які передбачити достовірно неможливо, оскільки на детерміновані процеси використання ресурсів накладаються ще стохастичні. Це призводить до невизначених обставин і появи ризику недосягнення поставленої мети розрахунку. Зокрема, охоплення масштабної системи організаційних процесів ускладнює розрахунок, підвищує його трудомісткість в силу значної кількості математичних рівнянь [7].

Основою техніко-економічної моделі є прямий факторний аналіз, який дає змогу оцінювати рівень ефективності використання ресурсів на певному етапі організаційного процесу, розкривати локальні резерви, пов'язані з провадженням нової техніки, поточним станом будівельного ринку [6].

Інноваційним підходом до оптимізації будівельних процесів є розробка і впровадження програмних модулів, які шляхом комп'ютерно-забезпечених ітерацій дають науково-обґрунтовані показники поточного стану організаційних процесів будівельного виробництва. Програмні модулі дають змогу на якісно новому, інформативно-вищому рівні, виконувати організаційно-технологічний супровід реалізації об'єктів підрядного підприємства протягом усього будівельного циклу. Такий підхід формує новітній, прозорий та детальний формат інформативного поля для всіх учасників організаційних процесів будівельного виробництва [5, 7, 13].

Таким чином, організаційний інструментарій реалізації оптимізаційних моделей, безпосередньо, є різноманітним, але конкретна модель повинна затверджуватися в рамках управлінських рішень з обов'язковим визначення її ефективності. Головною залишається вимога стратегічного планування, яка полягає у цілковитій відповідності прийнятої оптимізаційної моделі

найактуальнішим поточним потребам підрядного підприємства, її зручності та прозорості для всіх учасників організаційних процесів, безпосереднім узгодженням з діючими нормативно-правовими і законодавчими стандартами. Безумовно, такий підхід дозволить сформулювати та посилити методологічні засади організаційних підходів щодо виконання будівельно-монтажних робіт та введення завершених об'єктів в експлуатацію з безперешкодним та планомірним отриманням усіх необхідних експертних, дозвільних та нормативно-правових документів в сфері капітального будівництва.

Література

1. Сафонов, Ю. М. Економіко-правові основи капітального будівництва [Текст] : навч. посібник для ВНЗ / Ю. М. Сафонов, В. Р. Кравець, В. Г. Олюха. – К. : Центр учб. літ., 2014. – 244 с. – ISBN 978-617-673-280-8.
2. Бугров, О. В. Управління проектами і ціноутворення у будівництві [Текст] / О. В. Бугров, О. О. Бугрова // Управління розвитком складних систем. – К. : КНУБА, 2017. – № 29. – С. 19-25. – ISSN 2219-5300.
3. Торкатюк, В. І. Будівельний комплекс України: трансформація в умовах переходу до ринкового господарства [Текст] / В. І. Торкатюк, О. В. Чупілко, Л. Є. Мірошніченко, С. О. Ларіна, О. І. Кириченко, О. В. Шахова та ін. // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Синергетичні аспекти формування економічних параметрів будівельних структур в умовах ринку» (24-25 березня 2011 року) – Харків: Харківська національна академія народного господарства ім. О. М. Бекетова, 2011. – С. 10-12.
4. Сторожук, В. М. Кластерна модель будівельного комплексу України [Текст] / В. М. Сторожук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – Вип. 7 (86). – С. 116-119.
5. Андрухов, В. М. Перспективні напрямки вдосконалення діяльності організацій будівельної галузі України [Текст] / В. М. Андрухов, Л. В. Мартинова // Будівництво України. – 2010. – № 3. – С. 2-5. – ISSN 0135-1699.
6. Сорока, Т. М. Методи аналізу продуктивності праці в будівництві та напрями їх вдосконалення [Текст] / Т. М. Сорока // Наукові записки Терноп. держ. педагог. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Економіка. – Тернопіль : ТДПУ, 2005. – № 18. – С. 270-273.
7. Рижаків Д. А. Підвищення ефективності управління будівельної організації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.04 «Економіка і управління підприємствами (економіка будівництва)» / Д. А. Рижаків. – Київ : КНУБА, 2010. – 21 с.
8. Пшинько, А. Н. Управление строительными проектами [Текст] : учеб. пособие / А. Н. Пшинько, А. В. Радкевич, Л. Н. Дадиверина. – Днепр : Днепропетр. нац. ун-т ж.-д. трансп. им. акад. В. Лазаряна, 2017. – 205 с. – ISBN 978-966-8471-75-9.

9. Арутюнян, И. А. Системотехнические проблемы планирования и развития производственных систем управления [Текст] / И. А. Арутюнян, И. Д. Павлов, Ф. И. Павлов // Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2012. – № 11. – С. 40–51. – ISSN 2312-2676.

10. Системи управління якістю. Вимоги : ДСТУ ISO 9001:2015. – [Чинний від 2016-07-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2015. – 34 с. – (Національні стандарти України).

11. Організація будівельного виробництва : ДБН А.3.1-5:2016. – [Чинний від 2017-01-01]. – К. : Мінрегіонбуд України, 2016. – 49 с. – (Державні будівельні норми України).

12. Непомнящий, О. М. Саморегулювнi організації як механізм підвищення якості робіт (послуг) у будівництві [Текст] / О. М. Непомнящий, О. В. Медведчук // Будівництво України. – 2014. – № 5. – С. 2-9. – ISSN 0135-1699.

13. Радкевич, А. В. Оцінка вірогідності моделей вибору режимів організаційно-технологічних процесів [Текст] / А. В. Радкевич, Т. В. Ткач // Мости та тунелі: теорія, дослідження, практика. – Дніпропетровськ : Дніпропетр. нац. ун-т залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна, 2012. – № 3. – С. 147-150. – ISSN 2227-1252.

Арутюнян І.А.
д-р техн. наук, проф.,
зав. каф. промислового та
цивільного будівництва
Коваленко М.Г.
аспірант
каф. промислового та
цивільного будівництва

ОСОБЛИВОСТІ ПРОГРАМУВАННЯ ЗАДАЧ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БУДІВЕЛЬНИХ ОБ'ЄКТІВ ЗА РАХУНОК ЛОГІСТИЧНИХ МЕТОДІВ

В сучасному світі, для покращення життя та економії ресурсів, люди намагаються все більше удосконалити існуючі технології, оптимізувати їх або ж винайти нові. Для оптимізації управління матеріальними, інформаційними та людськими потоками використовують логістику, сутність якої полягає у створенні економіко-математичних моделей, цільова функція яких зменшує різні види витрат або ж покращує управління виробництвом та збільшує прибуток підприємств [1].

Існуючі методи економіко-математичного програмування дозволяють досить добре розподілити матеріальні, інформаційні та людські ресурсів з

метою збільшення прибутку чи зменшення витрат, але в залежності від особливості різних видів підприємств та галузей на кінцевий результат можуть вплинути «випадкові фактори». Такі фактори приводять до негативного чи навіть критичного результату, що несе за собою додаткові витрати та збитки.

Наука що займається оптимізацією будівельного виробництва називається будівельна логістика [2]. Вона має певні особливості у порівнянні з логістичними моделями в інших галузях. В блок-схемі (рисунок 1) показано постачання будівельними матеріалами, конструкціями та механізмами з урахування особливостей будівельної галузі.

Виходячи з перерахованих особливостей одна з основних цілей будівельної логістики – оптимізація постачання будівельних матеріалів безпосередньо на будівельний майданчик за найкоротший термін, без затримок та з мінімальними затратами.

Розглянуті критерії найбільше підходять для складання економіко-математичної моделі задачі з оптимізаційно-організаційних процесів, яка може бути сформована у лінійному, нелінійному та динамічному програмуванні.

Лінійне програмування – задачі в лінійному програмуванні представляють собою матрицю $n \times m$ елементів, де всі характеристики задаються через змінні (які мають лінійну залежність), формуються обмеження (кількість змінних не повинна перевищувати кількість обмежень) та цільова функція, яка в залежності від необхідно результату може приближатися до максимуму або мінімуму [3]. Всі задачі можуть бути вирішені симплекс-методом.

Основа нелінійного програмування матриця $n \times m$, але залежність змінних в нелінійному програмуванні може бути будь-якою. Така залежність допомагає наблизити «поведінку» змінних до реальних умов.

Ще однією відмінністю нелінійного програмування є те, що більшість задач не може бути вирішена одним методом, а кожна задача має свій підхід.

Динамічне програмування – метод вирішення задач нелінійного програмування, суть якого полягає у складанні функціонального рівняння одного чи декількох змінних, які б задовольняли умови та обмеження задачі. Результатом динамічного програмування, буде складання N -ої кількості вирішених задач. В [4] приводять до 11 типів рішення задач динамічного програмування.

Визначивши особливості об'єктів будівництва в логістиці, було складено порівняльну таблицю (табл. 1) методів програмування.

Розглянувши особливості існуючих задач програмування, можна зробити висновок, що для складання моделей постачання будівельних об'єктів більш доцільно використовувати динамічне програмування, що більш точно відображає зміни в часі та реальні затрати.

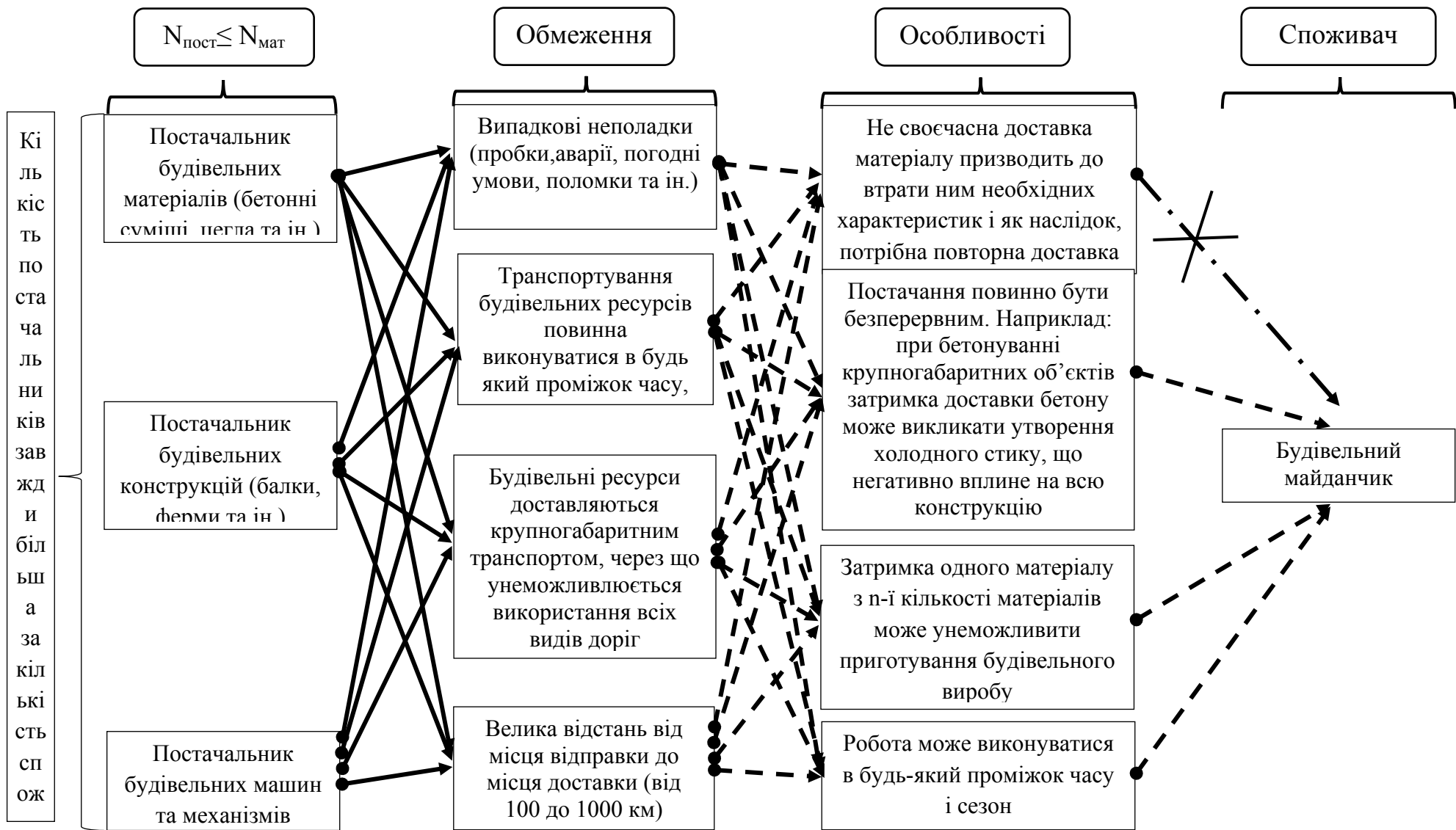

Рисунок 1 – Блок-схема особливостей програмування оптимізаційно-організаційних процесів в будівельному виробництві: ● → – прямий шлях; ● - - → – шлях з затримкою; ● · · → – подальше доставка матеріалу неможлива.

Таблиця 1 – Особливості програмування задач оптимізаційно-організаційних процесів в будівництві

Вид програмування	Переваги	Недоліки
Лінійне програмування	<ol style="list-style-type: none"> 1) Простота методу складання задачі; 2) Більшість задач можна визначити за допомогою одного сімплекс методу; 3) Рішення виконується відповідно лише однієї цільової функції. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Всі змінні мають лінійну залежність; 2) Немає можливості відобразити реальну картину збитків від простоїв; 3) Громіздкість способу вирішення задач з великою кількістю змінних; 4) Немає можливості розглядання зміни окремої змінної; 5) Розглядаються лише оптимальні характеристики змінних (при виборі маршруту, не завжди оптимальний шлях є можливим).
Нелінійне програмування та динамічне програмування	<ol style="list-style-type: none"> 1) Змінні розглядаються в будь якій залежності, і є можливість врахувати простої на об'єкті будівництва; 2) Є можливість розглядати зміни окремої змінної; 3) Для кожної змінної складається своя цільова функція; 4) Розглядаються всі характеристики змінних. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Громіздкість способу вирішення задач з великою кількістю змінних; 2) Немає одного єдиного методу вирішення задач; 3) Складання умов задачі є складним.

В [5] Олександров А.Е. та Якушев Н.В. пропонують розглядати час доставки як пряму τ_{ij} , а зміни в часі (відхилення від прямої) як функцію $\varphi_j(t)$, тоді можливі варіанти доставки товару будуть в межах $\tau_{ij} \pm \varphi_j(t)$. Потім, пропонується, в залежності від економічного збитку визначити необхідний час запасу для доставки того чи іншого товару.

Недоліками даної моделі є те, що економічний збиток може викликати великий запас часу, що може призвести збитків.

Розглянувши особливості забезпечення будівельних об'єктів матеріалами та ресурсами, та існуючі методи програмування задач забезпечення, можна зробити висновок, що забезпечення будівельних об'єктів матеріалами, конструкціями, машина та механізмами виконується не по лінійній залежності, і використання простих методів програмування не відображає повної картини збитків та простоїв.

Література

1. Коробов П.Н. Математическое программирование и моделирование экономических процессов: учебное пособие/ П.Н. Коробов. – 2-е изд., перераб. и доп. – Санкт-Петербург: 2002. – 364 с.

2. Арутюнян І. А. Організація та управління будівельним комплексом на основі логістичних моделюючих умов: [монографія] / І. А. Арутюнян. – Запоріжжя: ЗДІА, 2013. 263с. ISBN 978-966-8462-90-0.

3. Гладков Л.А., Гладкова Н.В. Решение динамических транспортных задач на основе гибридных интеллектуальных методов и моделей // Известия ЮФУ. Технические науки. – 2013. – № 7 (144). – С. 102-107.

4. Кажаров А.А., Курейчик В.М. Классификация и критерии оптимизации задачи маршрутизации автотранспорта // Сборник трудов VII Международной научно-практической конференции "Интегрированные модели и мягкие вычисления в искусственном интеллекте". Т. 2. – М.: Физматлит, 2013. – С. 879-886.

5. Александров А.Э., Якушев Н.В. Стохастическая постановка динамической транспортной задачи с задержками с учетом случайного разброса времени доставки и времени потребления/Александров А.Э., Якушев Н.В.//Управление большими системами: сборник трудов. – 2006. – С. 5-14

Пушкарьова Г. О.
завідувач сектору будівельних, земельних досліджень
та оціночної діяльності відділу товарознавчих,
гемологічних, економічних, будівельних, земельних
досліджень та оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС України

Федченко О. І.
декан факультету
будівництва та цивільної інженерії
Інженерного інституту ЗНУ
доц. каф. міського будівництва та
господарства

ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ БУДІВНИЦТВА ПРИ ПРОВЕДЕННІ БУДІВЕЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Статтею 1 Закону про судову експертизу визначено: «Судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду» [1]. Таким чином, експертиза призначається у випадках, коли суду (або органу, в провадженні якого знаходиться справа) для прийняття рішення необхідні спеціальні знання. Які ж це спеціальні знання? На думку О.О. Ейсмана, спеціальні знання не належать до числа загальновідомих, загальнодоступних, що мають масове

поширення, тобто це ті знання, якими професійно володіє лише вузьке коло фахівців [2].

На сьогоднішній день будівельно-технічна експертиза – є одна з найбільш затребуваних судових експертиз у кожній країні. Якщо виникають спірні питання щодо розподілу або реконструкції споруд або будівель, без допомоги кваліфікованого фахівця не обійтись. Останнім часом будівельно-технічна експертиза відіграє дуже вагомий роль у вирішенні господарських та цивільних справ. Її значення стоїть поряд з багатьма іншими видами судових експертиз. Тож нерідко до неї звертаються і під час проведення кримінальних справ. Часто запорукою об'єктивного розслідування справи стають додаткові знання у галузі архітектури та будівництва. Під час розгляду цивільних справ вирішуються питання розподілу спадщини, особливо якщо є декілька спадкоємців, чи розподілу майна при розлученні. А також нерідко трапляються випадки коли такий вид експертизи допомагає при вирішенні конфліктних ситуацій між сусідами. В багатопверхових будинках основна кількість конфліктів між сусідами виникає внаслідок затоплення. Якщо винуватець і потерпілий не можуть вирішити питання самостійно, то будівельно-технічна експертиза встановлює рівень збитку і передає данні до суду. Також до неї звертаються під час перепланування будівлі. Особливе значення це має в квартирах. Неправильне перепланування може призвести до найгірших наслідків: руйнування всієї будівлі та людських жертв. Також будівельно-технічна експертиза визначає вартість виконаних будівельних робіт, технічний стан будівлі, її придатність до експлуатації тощо.

Судова будівельно-технічна експертиза включає в себе:

- Дослідження будівель або споруд;
- Дослідження будівельних матеріалів;
- Дослідження конструкцій;
- Дослідження відповідних документів.

У яких випадках потрібна будівельна експертиза?

- Якщо між підрядником і замовником виникає конфлікт;
- Якщо подружжя вирішило розлучитися (розподіл нерухомого майна);
- Якщо споруда не відповідає будівельним нормам (перепланування).

Перелік таких випадків не є вичерпним.

Основними принципами судових експертиз є законність, незалежність, об'єктивність і повнота експертних досліджень, як це передбачено вимогами законодавства [1]. Для розкриття шляхів здійснення цих принципів важливо відповісти на декілька наступних питань. Якими методами і прийомами досягаються два останніх принципи при проведенні досліджень з визначення вартості фактично виконаних робіт? Наскільки швидко і легко можливо цього досягти при значному об'єму досліджуваних робіт? Який інструментарій є сьогодні у наявності у експерта, який виконує цю задачу? Що не вистачає сьогодні експерту будівельнику для забезпечення повноти і об'єктивності експертного дослідження?

З великого різноманіття будівельно-технічних експертиз виділяються експертизи, які пов'язані з визначенням вартості фактично виконаних будівельних робіт або з визначенням завищення вартості цих робіт.

Виконання подібного типу експертиз дуже трудомістке, особливо для випадків, коли об'єкти дослідження складні і об'ємні (звітна документація, а саме: акти прийомки виконаних будівельних робіт за формою № КБ-2в представлені значною кількістю; кожен з них не простий за складом і змістом робіт; у підсумкових відомостях до актів ресурсні частини представлені широким спектром будівельних машин, механізмів, будівельних матеріалів, конструкцій та виробів. Складність виконання експертиз стає ще більшою у разі, коли необхідно аналізувати вплив на загальну вартість фактично виконаних робіт багатой кількості параметрів у режимі минулого часу, тобто з давністю виконання робіт від двох та більше років. Для експертної практики така ситуація нерідка. Умови, які є обов'язковими для визначення кошторисної вартості будівельних робіт, пропонується умовно розділити на два великих блоки:

перший блок включає підвищення рівня професійних – спеціальних знань стосовно визначення вартості виконаних будівельних робіт до належного рівня та вміння швидко і професійно визначати завищення вартості фактично виконаних будівельних робіт;

другий блок складає «інструментарій» для вмілого – і ефективного застосування всіх наявних у розпорядженні експерта засобів для досягнення бажаного результату – повноти і об'єктивності експертного висновку. Таким інструментарієм для експерта може бути результати наукових досліджень, які направлені на поліпшення якості виконання експертиз та забезпечення повноти досліджень і об'єктивності висновків.

Класифікація помилок і порушень чинного порядку визначення вартості будівельних робіт:

– завищення фізичного обсягу робіт у явному вигляді (внесення недостовірних даних по об'єму у первісні облікові документи (акти ф. КБ-2в);

– завищення обсягу робіт у прихованому вигляді (подвійні ціни на малярні роботи, установка лісів тощо);

– неправильне застосування норм розцінок (подвійне завищення цін на труби опалювання, обробку фасаду тощо);

– завищення поодиноких розцінок (завищення ціни на окремі матеріали);

– порушення загального порядку визначення вартості (завищення поточних цін за оренди машин, трудовитрат);

– порушення порядку визначення вартості, тверда ціна (відповідність вартості, договірна ціна);

– порушення обліку і звітності, динамічна ціна (прямі витрати, супутні втрати, бух. облік).

Дослідження визначення вартості будівництва проводиться методом порівняння, шляхом співставлення результатів візуально-інструментального обстеження та інформації, яка міститься у наданих документах, з вимогами

нормативно-правових актів, чинних на території України у галузі містобудівної діяльності та ціноутворення в будівництві, а також розрахунковим методом.

Література

1. Закон України «Про судову експертизу» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [офіційний веб портал]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>, вільний. – Назва з екрана.
2. Правила визначення вартості будівництва ДСТУ Б Д.1.1-1:2013 [Електронний ресурс] // Державні будівельні норми України: [офіційний веб портал]. – Режим доступу: https://dbn.co.ua/load/normativy/dstu/dstu_b_d_1_1_1_2013/5-1-0-1113, вільний. – Назва з екрана .

Болюк С.В.
асистент кафедри
промислового та цивільного
будівництва

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАМОВЛЕНЬ І ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ БУДІВЕЛЬНИХ ЕКСПЕРТИЗ З ТЕХНІЧНОГО СТАНУ

Вже більше ніж 20 років на законодавчому рівні урегульовано виконання експертиз у будівельній галузі. Введення нового ДСТУ-Н Б В.1.2-18_2016 «Настанова щодо обстеження будівель і споруд для визначення та оцінки їх технічного стану», яка вийшла на заміну Постанови Кабінету міністрів України № 409 від 05.05.1997р. «Про затвердження надійності й безпечної експлуатації будівель, споруд та інженерних мереж» лише вдосконалює роботу та продукцію експертизи в будівництві, враховуючі попередні напрацювання та світовий досвід з цього питання.

Останнім часом було змінено правове поле діяльності експертів. Якщо ще 8 років тому потрібно було отримати ліцензію організації на потрібний і відповідний вид діяльності терміном на п'ять років, то зараз ситуація наступна. Організація, яка виконує ці роботи, повинна мати фахівця, який є, перш за все, членом відповідної гільдії, й атестуватися та отримати кваліфікаційний сертифікат відповідної галузі діяльності, який видає Державна атестаційна архітектурно-будівельна комісія України.

Основа замовлень будівельних експертиз становлять обстеження технічного стану будівель і споруд для подальшого проектування капітального ремонту, реконструкції, модернізації, технологічного переозброєння, добудови тощо. Технічні звіти – експертні висновки, містять інформацію щодо фактичної конфігурації, технічного стану будівлі чи споруди в цілому та по окремим частинам чи конструкціям, в тому числі фундаменти та ґрунти під ними, висновки щодо технічного стану та рекомендації щодо подальшої нормальної

експлуатації з рекомендаціями. Надані рекомендації є підставою для подальшого проектування.

Також частина замовлень будівельної експертизи обумовлено тривалим часом (більше 5-ти років) експлуатації зведеної та введеної або невведеної будівельної продукції в експлуатацію на предмет подальшої нормальної експлуатації, встановлення відсотку фактичного фізичного старіння частин та конструкцій будівлі чи споруди, особливо які працюють визначений термін, а потім потребують ремонту або заміни, також встановлення фактичних властивостей будівельних матеріалів, що складають будівельні конструкції, в яких визначають фактичний знос та технічний стан та аналіз їх з потрібними технічними властивостями. Труднощі такої експертизи є те що багато будівельних конструкцій ускладнено тим, що експлуатацію неможливо припинити, й на час проведення обстеження для експертизи (наприклад робота банківської установи або виробнича дільниця з цілодобовою роботою мостових кранів, або стіни та несучі конструкції закриті сайдингом чи конструкцією «вентильований фасад»).

В цілому будинки і споруди, що знаходяться в експлуатації, яких більше двох третин були збудовані з 1950 по 1991 роки. Частка будівель і споруд, яка була збудована до 1950 року, поступово зменшується окрім пам'яток архітектури. А частка будівель і споруд, яка була збудована після 1991 року, повільно збільшується. За цей час змінювались та корегувались норми експлуатації, проектування, а саме норми розрахунку будівельних конструкцій, характеристичне навантаження на будівлі і споруди, норми щодо утеплення зовнішніх стін та дахів, тощо [2, 3, 4, 5].

Загальна причина незадовільного та аварійного технічного стану є аварії та їх несвоєчасна ліквідація на комунікаціях водопостачання, водовідведення, гарячого водопостачання, теплопостачання, особливо на просадкових ґрунтах другого типу, яких в Україні переважна більшість. Іншими причинами незадовільного та аварійного технічного стану будівель і споруд є відсутність або зруйноване вимощення навколо будівлі і як наслідок неправильний відвід зливових і талих вод не від будівлі, а до неї. Також перевантаження конструкцій, несвоєчасний ремонт покрівлі даху, інтенсивний полив газону поблизу (на відстані від 1м) та інше слугує незадовільного та аварійного технічного стану будівель і споруд.

Необхідною складовою будівельних експертиз є дослідження та зміни інженерно-ґрунтових умов експлуатації будівель і споруд, особливо зміни рівня ґрунтових та технологічних вод, утворення печер тощо. А аналіз таких змін дає змогу судити про подальшу нормальну експлуатацію та розробити відповідні заходи щодо зменшення негативного впливу таких змін на загальну подальшу експлуатацію будівель і споруд.

Виконання перевірочних розрахунків у найбільш відповідальних будівельних конструкціях з врахування фактичних характеристик будівельних матеріалів конструкцій та перетинів дозволяє отримувати більш точні данні щодо проблемних місць в експлуатації будівель чи споруд та правильно

планувати капітальні ремонти або реконструкцію з підсилення конструкцій будівлі, або прийняти рішення про зменшення експлуатаційного навантаження.

Неруйнівний контроль технічних властивостей матеріалів будівельних конструкцій дозволяє встановити зміни та відповідність проектним вимогам щодо технічних властивостей будівельних матеріалів. Лабораторний руйнівний контроль технічних властивостей будівельних матеріалів може більш точно встановити ресурс матеріалу для подальшої надійної та

Запорукою правильної експлуатації будівлі чи споруди та задовільного технічного стану є відповідні фахівці або служби. Також необхідним елементом нормальної експлуатації є збереження та наявність всієї проектно-кошторисної документації (від введення в експлуатацію до останнього ремонту), яка дозволяє правильно планувати експлуатацію, точно проектувати капітальний ремонт, реконструкцію, модернізацію тощо.

Таким чином, будівельні експертизи дозволяють незалежно оцінити технічний стан будівель і споруд, визначити залишковий ресурс, правильно та своєчасно планувати і проводити капітальні та поточні ремонти, реконструкції, модернізації, технологічні переозброєння або демонтаж. Враховуючі виконаний обсяг будівельних експертиз, які охопили практично всі будівлі і споруди, підвищили ресурс, енергоефективність, надійність експлуатації та інвестиційну привабливість.

Література

1. ДСТУ-Н Б В.1.2-18_2016 Настанова щодо обстеження будівель і споруд для визначення та оцінки їх технічного стану
2. ДСТУ-Н Б В.1.1-27:2010 Будівельна кліматологія
3. ДБН В.2.1-10-2009 Основи та фундаменти споруд. Основні положення
4. ДБН Д.2.2-13-99 Захист будівельних конструкцій та устаткування від корозії
5. ДСТУ-Н Б В.1.3-1:2009 Виконання вимірювання, розрахунок та контроль точності геометричних параметрів. Настанова.

Пупкова О.М.
судовий експерт сектору будівельних, земельних
досліджень та оціночної діяльності
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних,
будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС України

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЗЕМЕЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Статтею 14 Конституції України визначено, що право власності на землю набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону [1].

Земельні відносини регулюються Конституцією України, Земельним Кодексом України, а також прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами [2, ст. 3].

Стаття 41 Конституції України передбачає недоторканість права власності. Це означає, що всі мають утримуватися від безпідставного заволодіння чужим майном. Проте, нерідко зазначене право порушується. Інколи цьому сприяє накладення земельних ділянок одна на одну, коли межі однієї ділянки перетинають іншу або інші ділянки і в такий спосіб частина сусіднього земельного наділу згідно правовстановлюючих документів опиняється у власності іншої особи.

Розглянемо на умовному прикладі процес реалізації права власності на землю громадянином України проживаючим наприклад, по вулиці Центральній, 4 міста Запоріжжя у своєму власному будинку (див. рисунок 1).

Рисунок 1 – Схема розташування земельної ділянки громадянина у житловому кварталі малоповерхової забудови м. Запоріжжя (умовна)

Громадянин, зацікавлений в оформленні (реалізації) права власності на земельну ділянку, що знаходиться у його користуванні вже багато років, та на якій розташований належний йому житловий будинок (наявний технічний паспорт на будівлю), звертається до суб'єкта підприємницької діяльності – розробника документації із землеустрою за складанням документації на землю.

Правові та організаційні основи діяльності у сфері землеустрою, спрямовані на регулювання відносин, які виникають між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами із забезпечення сталого розвитку землекористування визначає Закон України «Про землеустрій» [3]. Відповідно до статті 55 цього закону та технічного завдання, організацією розробником для громадянина складається технічна документація із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості).

Технічна документація формується після збору усіх документів, виконання польових топографо-геодезичних і кадастрових робіт. Зміст технічної документації вноситься до Державного земельного кадастру – єдиної державної геоінформаційної системи відомостей про землі, розташовані в межах державного кордону України, їх цільове призначення та обмеження у використанні. На даному етапі виробничого процесу, або раніше – під час

геодезичних і кадастрових робіт, може бути з'ясовано, що контур земельної ділянки має перетин (накладання) з сусідніми земельними ділянками (див. рисунок 2).

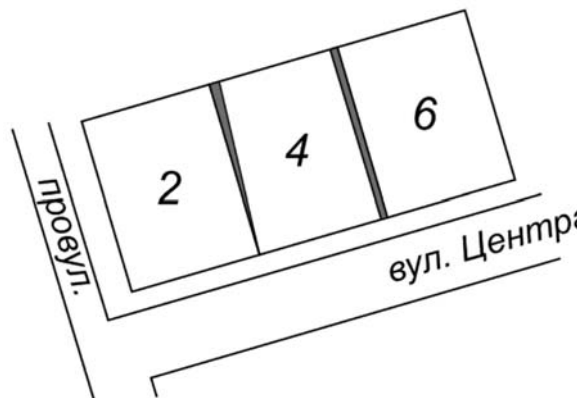

Рисунок 2 – Перетин земельних ділянок

У випадку, якщо громадянин не погоджується на зміну площі, або меж своєї ділянки на величину накладання з сусідніми земельними ділянками, виникає земельний спір і досить часто такі питання розглядаються у судах та потребують проведення земельно-технічної експертизи.

Зазначені спірні ситуації з накладанням та порушенням меж ділянок виникають доволі часто, про що свідчить кількість ділянок з помилками геометрії на Публічній кадастровій карті України [4].

Найчастіше вважається, що це суто технічний або технологічний прорахунок при оформленні документів на одну з цих земельних ділянок, та проведення повторних геодезичних вимірів усуне проблему. На нашу думку цього недостатньо, оскільки окрім суто технічної помилки при вимірах, можуть існувати інші фактори, що впливають на виникнення накладання земельних ділянок, та які потрібно враховувати при проведенні земельно-технічної експертизи, наприклад:

- помилкове визначення загальної площі кварталу житлової забудови при складанні містобудівної документації, та розплануванні окремих ділянок;
- наявність неврахованого черезсмужжя у містобудівній документації або на місцевості, при плануванні забудови ділянок кварталу;
- зміна меж ділянок усередині кварталу, що могла відбуватися у попередні періоди часу та призвести до накладання;
- ремонтні роботи проїжджої частини провулків, що призвело до зміни меж крайніх ділянок кварталу, та як наслідок зміна меж в середині кварталу;
- інші фактори.

Враховуючи викладене вище, при проведенні земельно-технічної експертизи визначення відповідності фактичного землекористування (землеволодіння) в частині порушення меж та накладання земельних ділянок відповідно до правостановлюючих документів та документації із землеустрою

на ці земельні ділянки пропонується виконувати комплексно, проводячи документальний (історичний) та технічний аналіз.

При документальному аналізі розглядається історія змін конфігурації і площ ділянок кварталу шляхом перевірки документів технічної інвентаризації (домових книг), попередніх правовстановлюючих документів на землю (державних актів, договорів оренди), наявних архітектурно-будівельних документів (паспортів забудови) та іншої документації.

При технічному аналізі доцільно провести контрольні польові геодезичні роботи, перевірити наявні у Державному земельному кадастрі координати поворотних точок суміжних земельних ділянок або усього кварталу, розглянути історію змін ситуації і контурів ділянок на планово-картографічних матеріалах минулих періодів, інші роботи.

Зазначений комплексний підхід надає можливість експертам підготувати неупереджені та об'єктивні висновки судової земельно-технічної експертизи.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [офіційний веб портал]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>, вільний. – Назва з екрана.

2. Земельний Кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [офіційний веб портал]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>, вільний. – Назва з екрана.

3. Закон України «Про землеустрій» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [офіційний веб портал]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15>, вільний. – Назва з екрана.

4. Публічна кадастрова карта України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://map.land.gov.ua/kadastrova-karta>, вільний. – Назва з екрана.

СЕКЦІЯ 4.

ОБЛІК, АУДИТ, КОНТРОЛЬ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ, ФІНАНСОВОЇ, ІНФОРМАЦІЙНОЇ, АДМІНІСТРАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Солодухін С.В.

декан факультету економіки та менеджменту
Інженерного інституту
Запорізького національного університету

АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Поняття фінансово-економічної безпеки є комплексним та охоплює практично всі функціональні області діяльності підприємства, та при оцінці економічної безпеки ряд положень оцінки знаходяться у певному зв'язку з окремими видами діяльності підприємства. Це стосується, перш за все, формулювання стратегічних інтересів підприємства та їх кількісній інтерпретації. Ці положення оцінки економічної безпеки відносяться до області стратегічного управління підприємством, і якщо на підприємстві розроблені й прийняті до реалізації відповідні функціональні стратегії (інноваційна, ресурсна, інвестиційна, маркетингова), то їх цілі повинні кореспондуватись з формулюванням стратегічних інтересів підприємства до функціональних областей діяльності, які розглядаються, а показники, які характеризують цілі стратегії, повинні відповідати кількісній оцінці стратегічних інтересів підприємства. Встановлення такої відповідності є дуже важливим, оскільки тільки з його допомогою забезпечується єдність методичної бази організації управління підприємством.

Орієнтація системи управління підприємством на забезпечення фінансово-економічної безпеки припускає, що управлінські рішення, які приймаються керівниками структурних підрозділів підприємства, розглядаються та отримують оцінку з точки зору їх впливу на економічну безпеку підприємства як в теперішній час, так і на перспективу.

З метою досягнення найвищого рівня економічної безпеки підприємство має проводити роботу по забезпеченню максимальної безпеки функціональних складових своєї роботи.

Забезпечення економічної безпеки підприємства припускає виділення, аналіз та оцінку існуючих загроз по кожній з функціональних складових та розробку на їх основі системи протидіючих заходів.

Економічна безпека підприємства складається з функціональних складових, які для кожного конкретного підприємства мають різні пріоритети в залежності від характеру існуючих загроз. Складові економічної безпеки підприємства, на яких буде зосереджено нашу увагу, наведені на рис. 1.

Структура функціональних складових відповідає структурі механізму забезпечення економічної безпеки підприємства: фінансова складова – досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів; інтелектуально-кадрова складова – збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства; техніко-технологічна складова – ступінь відповідності застосовуваних на підприємстві технологій сучасним світовим аналогам щодо оптимізації витрат ресурсів; інформаційна складова – ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності підприємства.

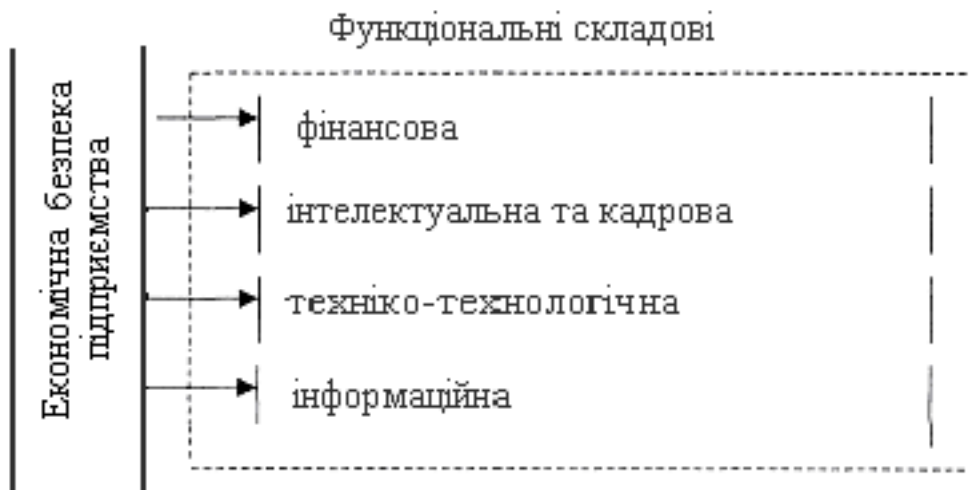

Рис. 1. Функціональні складові економічної безпеки підприємства

Результати функціонування всієї економічної системи залежать та визначаються результатами (кількісними та якісними) функціонування всіх функціональних складових підсистеми.

На сьогоднішній день фахівцями розроблено декілька методичних підходів до оцінки рівня безпеки підприємства. Найбільш поширеними серед них є: індикаторний, який полягає в оцінці рівня безпеки за допомогою системи індикаторів; економіко-математичний – ґрунтується на визначенні інтегрального показника; ресурсно-функціональний – зводиться до визначення рівня економічної безпеки на основі оцінки ступеня використання ресурсів підприємства за кожною функціональною складовою.

Відсутність загально визнаної методики оцінки рівня безпеки функціонування суб'єктів підприємницької діяльності пояснюється складністю математичної формалізації багатьох аспектів цієї проблеми. Існуючі методики оцінки рівня економічної безпеки підприємств в багатьох випадках не забезпечують зіставність різночасових оцінок економічної безпеки одного підприємства, а також підприємств різних галузей, характеризуються відсутністю чітких фіксованих меж інтегрального показника економічної безпеки, а також є надмірно громіздкими та складними для використання в практичній діяльності суб'єктів господарювання.

З огляду на відсутність належної теоретико-методологічної бази діагностики рівня економічної безпеки функціонування підприємств та вагомість цієї проблеми в роботі запропонована методика оцінки економічної безпеки суб'єктів господарювання, що ґрунтується на комплексному, багатofакторному підході. Оцінку рівня безпеки рекомендовано здійснювати на основі розрахунку сукупного критерію через вагування (оцінку значущості) та сумування окремих функціональних критеріїв.

Сукупний критерій фінансово-економічної безпеки підприємства ($K_{\text{СЕБП}}$) можна обчислити за формулою:

$$K_{\text{СЕБП}} = \sum_{i=1}^n K_i d_i \quad (1)$$

де K_i – величина окремого (одиночного) критерію по i -й функціональній складовій ФЕБП;

d_i – питома вага значущості i -ї функціональної складової економічної безпеки підприємства;

n – кількість функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Вплив всіх факторів, як внутрішніх так і зовнішніх, на економічну безпеку підприємства виявляється в зміні показників його діяльності. Рівень економічної безпеки ($P_{\text{ЕБ}}$) пропонується представити у вигляді функції багатьох змінних:

$$P_{\text{ЕБ}} = a_1 f(x_1) + a_2 f(x_2) + \dots + a_i f(x_n) \quad (2)$$

де a_1, a_2, \dots, a_i – питома вага значущості кожного показника для забезпечення економічної безпеки підприємства;

i – кількість показників;

x_1, x_2, \dots, x_n – основні показники діяльності підприємства;

$f(x_1), f(x_2), \dots, f(x_n)$ – локальні функції залежності рівня економічної безпеки від відповідних показників діяльності підприємства.

Результати функціонального аналізу, як правило, оформлюють у вигляді спеціальної карти (таблиці). Таку таблицю-карту, негативні явища, які впливають одразу на декілька складових економічної безпеки, оформлюють окремо для кожної складової, а орієнтовну вартість заходів, які повторюються відносно різних функціональних складових, враховують в бюджеті підприємства тільки один раз.

При застосуванні вагових функцій (1–2) постає проблема визначення питомої ваги значущості кожного показника, функціональної складової економічної безпеки підприємства. При відсутності достатньої кількості статистичних даних рекомендується використовувати експертні методи.

Під експертними методами розуміють комплекс логічних та математичних процедур, спрямованих на отримання від спеціалістів інформації, її аналіз та узагальнення з метою підготовки раціональних рішень.

Одним з поширених методів експертного оцінювання є метод балів, у відповідності до якого формується експертна група зі спеціалістів в області економічної безпеки підприємства, які встановлюють значущість параметрів експертним шляхом. При цьому кожен експерт привласнює кожному параметру (чи функціональній складовій) бали за шкалою від 0 до 10. Тоді значущість параметру в балах визначається за формулою (3):

$$\alpha_i = \sum_{j=1}^m B_{ij} / \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m B_{ij} \quad (3)$$

де α_i – питома вага значущості i -го параметра (функціональної складової);

i – номер параметру (функціональної складової);

j – номер експерта;

B_{ij} – бал, який було привласнено i -му параметру j -м експертом;

m – кількість експертів в групі;

n – кількість параметрів (функціональних складових).

Розглянуті моделі фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання базують на багатофакторному адитивному підході аналізу основних складових діяльності підприємства. Метод експертних оцінок дозволяє визначити вагові коефіцієнти для як показників окремої функціональної складової, так і для окремих функціональних складових при обчисленні інтегрального показника.

Література

1. Пономаренко, В.С. Концептуальні основи економічної безпеки: монографія / В.С. Пономаренко, С.В. Кавун; Харківський національний економічний університет. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2008. – 255 с.

2. Геєць, В.М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / В.М. Геєць. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.

Метеленко Н. Г.
д.е.н., проф., завідувач кафедри
фінансів, банківської справи та страхування

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ АУДИТУ БАНКРУТСТВА ТА ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Сьогодні в Україні в сфері матеріального виробництва відбуваються деструктивні явища, що супроводжуються скороченням обсягів виробництва, втратою фінансової самостійності і банкрутством. Тобто вплив сукупності несприятливих факторів може загрожувати економічній безпеці підприємства,

галузі та економіки країни в цілому. Дослідження процесів поширення кризових явищ в різних сферах економіки України, що супроводжуються підвищенням ступеня невизначеності розвитку будь-яких подій у суспільстві; поява викликів та загроз політичного, економічного, техногенного, суспільного характеру, свідчить про потребу подальшого розвинення організаційного та правового регулювання процедур аудиту банкрутства та дотримання принципу безперервності діяльності будь-яких суб'єктів господарювання.

Оскільки незалежний аудит виступає певним гарантом достовірності звітності суб'єкта господарювання, то проблематиці аудиту в процесі банкрутства підприємств у науковій та навчальній літературі приділено значну увагу. Варто відзначити праці таких вітчизняних вчених, як Ф.Ф. Бутиця, О.В. Коваленко, О.А. Петрик, О.О. Терещенка та інших. Проблема подальшої економічної кризи в суспільстві свідчить про те, що розвиток аудиту банкрутства є актуальним з огляду на активну діяльність суб'єктів законодавчої ініціативи щодо реформування в Україні законодавства про банкрутство.

До фундаментальних нормативно-правових документів, що використовують в ході проведення аудиту банкрутства на основі фінансової, статистичної та аналітичної звітності є такі: Цивільний Кодекс України [1]; Господарський Кодекс України [2]; Закон України «Про господарські товариства» [3]; Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [4]; Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [5]; Кодекс Законів про працю [6]; Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [7]; Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» [8]; Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [9]; Закон України «Про зайнятість населення» [10]; Наказ Міністерства фінансів України № 879 від 02.09.2014 р. щодо «Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань» [11]; Наказ Міністерства фінансів України № 572 від 17.06.2015 р. щодо затвердження інвентаризаційних форм [12], Податковий кодекс України [13], Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [14], а також інші Закони України та нормативно – правові акти, що супроводжують господарську діяльність суб'єкта підприємництва будь – якої організаційно – правової форми та форми власності.

Безперервність діяльності є одним з принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності, відповідно до якого підприємство розглядається як таке, що продовжуватиме свою діяльність у найближчому майбутньому. Воно не має ні наміру, ні потреби ліквідуватися, припиняти діяльність чи шукати захисту від кредиторів. При цьому його активи та зобов'язання обліковуються з огляду на те, що суб'єкт господарювання зможе реалізувати свої активи та погасити свої зобов'язання, продовжуючи звичайну діяльність. У законодавчих та нормативних джерелах відсутня єдина точка зору щодо визнання терміну безперервності діяльності як принципу чи припущення. Аудит банкрутства

являє собою аудит фінансової звітності з метою висловлення незалежної думки аудитора про її відповідність в усіх суттєвих аспектах вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів фінансової звітності або іншим вимогам. Безперервність є не тільки методологічним принципом бухгалтерського обліку і фінансової звітності, але й постулатом сприйняття того, що підприємство спрямоване на продовження і розвиток своєї діяльності у майбутньому та ніяк її не обмежує. На нашу думку, саме кваліфікований аудит банкрутства дозволяє визначити термін безперервності діяльності підприємства. Аудиторський звіт є найбільш об'єктивним висновком щодо достовірного, а не фіктивного банкрутства.

Зміст аудиторського звіту відповідає «Методичним рекомендаціям щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» [15].

Аудиторський звіт складається з таких елементів:

- оцінка підприємства з позиції неплатоспроможності;
- оцінка фінансового стану підприємства;
- аналіз фінансових факторів, що призвели до неплатоспроможності, та визначення можливості санації підприємств (аналіз оборотних і необоротних активів, аналіз власних оборотних засобів, поглиблений аналіз дебіторської заборгованості; аналіз кредиторської заборгованості, аналіз прибутковості, аналіз витрат на виробництво, аналіз інновацій та інвестицій, аналіз використання трудових ресурсів);
- аналіз наявності (відсутності) ознак дій з приховування чи доведення до банкрутства або фіктивного банкрутства підприємства та визначення ознак втрати або відновлення платоспроможності.

Загальний висновок, за результатами проведеного аудиту, дозволяє прийняти остаточне рішення щодо санації або банкрутства суб'єкта господарювання. Таким чином, якість аудиторського звіту завжди буде відігравати ключову роль, оскільки є важливим важелем підвищення довіри користувачів, зокрема інвесторів, до перевіреної фінансової інформації будь-яких суб'єктів господарювання, особливо тих, що перебувають на межі банкрутства.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435–IV, зі змінами та доп. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 20.04.2018).
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 435–IV, зі змінами та доп. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 20.04.2018).
3. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 № 1576–XII, зі змінами та доп. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> (дата звернення: 20.04.2018).

4. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755–IV, зі змінами та доп. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15/ed20140806> (дата звернення: 20.04.2018).
5. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII, зі змінами та доп. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12> (дата звернення: 20.04.2018).
6. Кодекс законів про працю : затверджено [Законом від 10.12.1971 № 322-VIII](#). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 20.04.2018).
7. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV, зі змінами та доп. URL: [zakon.help/law/996-XIV/](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-XIV/) (дата звернення: 20.04.2018).
8. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15.09.1999 № 1045-XIV, зі змінами та доп. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14> (дата звернення: 20.04.2018).
9. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 12.07.2001 № 2658-III, зі змінами та доп. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14> (дата звернення: 20.04.2018).
10. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI, зі змінами та доп. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (дата звернення: 20.04.2018).
11. Щодо «Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань» : Наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14> (дата звернення: 20.04.2018).
12. Щодо затвердження інвентаризаційних форм : Наказ Міністерства фінансів України від 17.06.2015 № 572. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0788-15> (дата звернення: 20.04.2018).
13. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI, зі змінами і доповненнями. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 20.04.2018).
14. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 01.10.2008 № 2258-VIII, зі змінами та доп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19> (дата звернення: 10.04.2019).
15. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=111503bd-ca7f-4deeb07cc66c2aa28e03&title=MetodichniRekomendatsiiSchodoViiavlenniaOznakNeplatospromozhnost> (дата звернення: 10.04.2019).

Воронкова В.Г.
д. філософ. н., проф., завідувач кафедри
менеджменту організацій та управління проектами
Інженерного інституту Запорізького національного університету

ЕКСПЕРТИЗА НАУКОВИХ ПРОЕКТІВ-ДОСЛІДЖЕНЬ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Експертиза наукових проектів – це аналіз та оцінка якості наукового проекту, його рівня та характеристик, що отримує науковий проект соціально-гуманітарного або соціально-економічного спрямування, що характеризують його науковий рівень, ефективність використання, придатність бути втіленим у практику суспільної діяльності у конкретних умовах конкурентоспроможності, намагаючись підвищити рейтинг країни в тій чи іншій галузі. Експертиза наукових проектів направлена на відповідність сучасним умовам інформаційного суспільства, глобалізації 4.0, промислової революції 4.0, технологічної революції 4.0, що розвиваються в умовах стрімких змін. Експертиза наукових проектів проводиться з використанням розрахунково-вимірних, експертних, експериментальних та інших методів, включаючи, перш за все, актуальність важливої теми, яка повинна відповідати світовому рівню або питанням безпеки та обороноздатності України. Важливість проекту може бути врахована за наявності листів-підтримки від підприємств, наявності високих наукометричних показників авторів проекту, що відповідають або перевищують максимальний рівень, зазначений у висновку експертизи. Для оцінки інтеграції авторів проекту у світову думку необхідно також враховувати досвід міжнародних досліджень та наявність спільних публікацій з закордонними науковцями, наявність публікацій у закордонних журналах, надрукованими закордонними видавництвами, що має вагоме значення. Основні етапи та процедури експертизи наукових проектів – вивчення теоретичної та практичної частини проекту, способів та умов його вирішення, вивчення інноваційних характеристик, проведення додаткових випробувань (якщо це стосується якості виробів з технічної сторони), вибір критеріїв оцінки і базових зразків, що демонструють високий рівень наукового проекту, виявлення ефективності його використання, чим визначається соціальна значущість проекту, його практична корисність, зручність у користуванні, ступінь естетичної досконалості,- говорить І. Ригова [1, с.103]. Головне для проекту – це його наукова новизна, яка пов'язана із розробкою нового понятійно-категоріального апарату даної теми, нових теорій, концепцій, парадигм, що відповідають найвищому інноваційному розвитку даної теми, в яких автори проекту пропонують оригінальний підхід до розв'язання завдань. Завжди слід встановлювати вищу планку проекту – отримати результати європейського або світового рівня. Новизна проекту не повинна бути сумнівною. Також слід враховувати h-Гірша керівника та авторів проекту

(сумарний), їх загальну цитованість та інтеграцію у міжнародну науку. Результати проекту-дослідження повинні бути представлено повно і переконливо, розкрито попередні описи встановлюваних закономірностей, створюваних моделей, теорій або концепцій. Практична оцінюваність очікуваних результатів проекту повинна бути обґрунтовано високою для наукового і соціально-економічного розвитку країни в цілому або кількох галузей та пропонувати оригінальні підходи до вирішення поставлених задач. У висновку експерта враховуються монографії за напрямом проекту, що опубліковані у закордонних виданнях офіційними мовами Європейського Союзу; та монографії, які не відносяться до мов Європейського Союзу; захищені дисертації (кандидата і доктора наук); індивідуальні гранти, кількість загальноуніверситетських наукових грантів та виконаних робіт господарської та грантової тематики відповідним підтвердженням (довідкою). Практичне значення проекту у концептуалізації змін, що сталися за останні роки, щоб проект був перспективним для України.

Література

1. Рижова І.С. Експертиза // Рижова І.С., Прусак В.Ф., Мигаль С.П. Резанова Н.О. Дизайн середовища: Словник-довідник / За ред. д.філософ.н., проф. І.С.Рижової.- Львів: Простір-М, 2017. 360 с.

Клопов І. О.
доц. каф. економіки та інформаційних технологій,
Глушевський В. В.
зав. каф. економіки та інформаційних технологій

МОДЕЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Розвиток глобального процесу інформатизації суспільства спричинив нову глобальну проблему – інформаційну безпеку підприємств: стан навколишнього інформаційного середовища підприємства визначає його найважливіші інтереси; цілеспрямовані або ненавмисні впливи на інформаційну сферу з боку зовнішніх або внутрішніх джерел можуть завдавати серйозної шкоди цим інтересам і становлять загрози та ризики для його безпеки. Таким чином, інформаційна безпека є однією з необхідних умов нормального функціонування підприємства. Однак проблемам інформаційної безпеки наразі приділяється не достатньо уваги попри те, що інформаційна безпека є однією з основних складових фінансової, а отже й економічної безпеки підприємств, організацій, держави (з результатами окремих досліджень методів та моделей створення комплексних систем захисту інформації можна ознайомитись, зокрема, з робіт [3-6]).

Інформаційна безпека підприємства – це цілеспрямована діяльність його органів та посадових осіб з використанням дозволених сил і засобів по досягненню стану захищеності інформаційного середовища організації, що забезпечує його нормальне функціонування і динамічний розвиток.

Інформаційна захищеність включає міри по захисту процесів створення даних, їх вводу, обробки та виводу. Метою інформаційної безпеки є забезпечення захисту та гарантування точності та цілісності інформації та мінімізації збитків при наявності модифікованої інформації чи її втрати, а до її функцій відносять [2]:

- збирання всіх видів інформації, що має відношення до діяльності того чи іншого суб'єкта господарювання;

- аналіз одержуваної інформації з обов'язковим дотриманням загальноприйнятих принципів і методів організації робіт;

- прогнозування тенденцій розвитку науково-технологічних, економічних і політичних процесів на підприємстві, в країні та у світі стосовно конкретної сфери бізнесу, а також системи цільових показників;

- оцінка рівня економічної захищеності за всіма складовими та загалом, розробка рекомендацій для підвищення цього рівня на конкретному суб'єкті господарювання;

- інші види діяльності з розробки інформаційної складової економічної захищеності.

Оперативна реалізація заходів з охорони інформаційної безпеки як складової економічної безпеки підприємства здійснюється послідовним виконанням певного комплексу робіт, а саме [7]:

1. Збирання різних видів необхідної інформації, що здійснюється через офіційні контакти з різноманітними джерелами відкритої інформації, неофіційні контакти з носіями закритої інформації, а також за допомогою спеціальних технічних засобів.

2. Обробка та систематизація одержаної інформації відповідною службою підприємства з метою упорядкування для більш глибокого аналізу.

3. Аналіз одержаної інформації: обробка даних з використанням різних технічних засобів і методів аналізу; прогнозні розрахунки за різними аспектами інформаційної діяльності та варіативною поведінкою середовища бізнесу на базі методів моделювання.

Забезпечення інформаційної безпеки [1] припускає, з одного боку, отримання інформації, а з другого – ретельний, цілеспрямований та постійний захист власної інформації.

Наявність інформаційної захищеності на підприємстві гарантує:

- конфіденційність критичної інформації;

- цілісність інформації та зв'язаних з нею процесів (облік цих процесів);

- доступність інформації.

Рівень інформаційної захищеності підприємства розраховується в розрізі напрямів, етапів та основ інформаційної діяльності підприємства:

$$P_i = \sum_{i=1}^{NE} \sigma^i \sum_{j=1}^{NJ} \sum_{k=1}^{NK_i} \gamma_{jk}^i z_{jk}^i, \quad (1)$$

де NE , NJ – відповідно кількість напрямів та етапів інформаційної захищеності підприємства; NK_i – кількість основ для i -го «напрямку» інформаційної захищеності; σ^i – коефіцієнт значущості i -го «напрямку»; z_{jk}^i, γ_{jk}^i – відповідно значення та ваговий коефіцієнт показника інформаційної захищеності підприємства для i -го напрямку j -го етапу k -ї основи інформаційної діяльності підприємства.

Структура моделі оцінювання інформаційної захищеності підприємства наглядно представлена на рис. 1. Вона полягає в логічному об'єднанні показників блоків «основи», «напрямки» та «етапи» в «матрицю знань (оцінок)», яка складається з N елементів [3].

Опишемо елементи кожного з блоків.

Блок показників «основи»:

- законодавча, нормативно-правова і наукова база W_1 ;
- структура та завдання органів (підрозділів), що забезпечують інформаційну захищеність W_2 ;
- організаційно-технічні та режимні заходи і методи (політика інформаційної захищеності) W_3 ;
- програмно-технічні способи і засоби W_4 .

Напрямки формуються, виходячи з конкретних особливостей інформаційної захищеності (ІЗ) як об'єкта захисту.

З огляду на типову структуру ІЗ та історично сформовані види робіт із захисту інформації, пропонуємо такі напрямки (блок показників «Напрямки»):

- захист об'єктів інформаційних систем G_1 ;
- захист процесів, процедур і програм обробки інформації G_2 ;
- захист каналів зв'язку G_3 ;
- приглушення побічних електромагнітних випромінювань G_4 ;
- керування системою захисту G_5 .

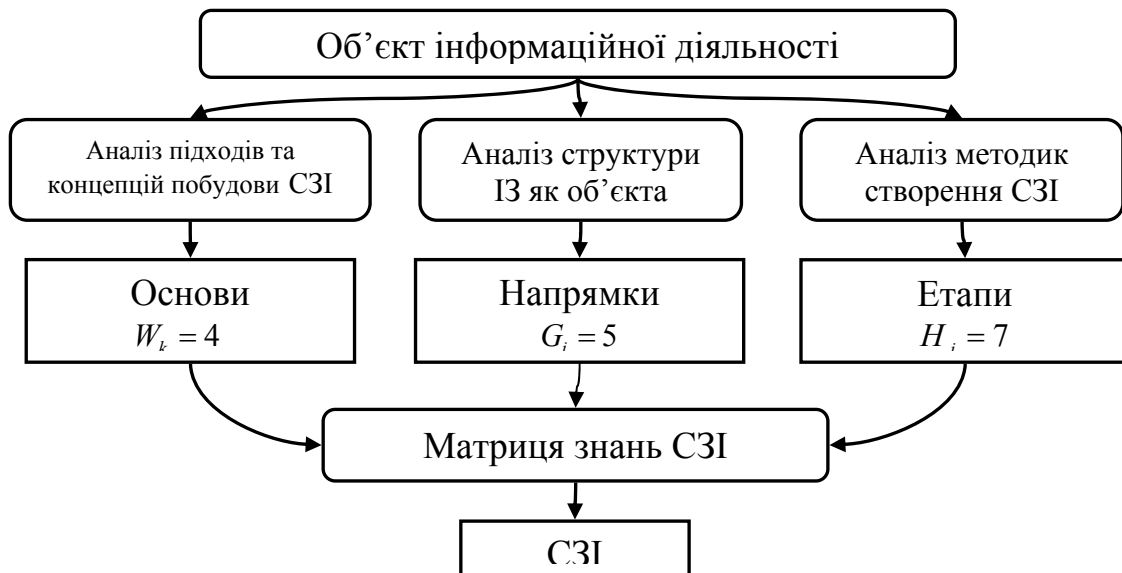

Рисунок 1. Процес забезпечення інформаційної захищеності підприємства з використанням матриці знань [3]

Блок показників «етапи»:

- визначення інформації, яка підлягає захисту H_1 ;
- виявлення повної множини потенційно можливих загроз і каналів витоку інформації H_2 ;
- проведення оцінки вразливості і ризиків інформації (ресурсів інформаційної безпеки) при наявній множині загроз і каналів витоку H_3 ;
- визначення вимог до системи захисту інформації H_4 ;
- здійснення вибору засобів захисту інформації та їх характеристик H_5 ;
- організація використання обраних способів і засобів захисту H_6 ;
- здійснення контролю цілісності та керування системою захисту H_7 .

Матриця знань (оцінок) дозволяє визначити ефективність заходів, що проводяться з захисту інформації.

В. В. Домарев пропонує «матрицю знань» у вигляді таблиці показників [4]. Елементи «матриці» нумеруються, кожен з них має таке позначення: перший знак відповідає номерам складових блоку «етапи»; другий знак – номерам складових блоку «напрямки»; третій знак – номерам складових блоку «основи». Зміст кожного з елементів «матриці» описує взаємозв'язок складових створюваної системи захисту інформаційної (СЗІ).

Комплекс питань створення і оцінки СЗІ утворюється в результаті аналізу різних груп елементів матриці та залежить від задач, які розв'язуються.

Заповнення матриці знань здійснюється на основі інтегральних оцінок окремих елементів (часткових показників), які мають якісний (некількісний вимір) характер. Оцінювання таких показників здійснюється на базі експертних методів. У роботі [3] пропонується «принцип термометра», згідно якому показником кількісної оцінки інформаційної захищеності є певний адитивний показник якості СЗІ, який враховує всю множину часткових показників:

$$P_j = \frac{\sum_{i=1}^5 \sum_{k=1}^4 \sum_{j=1}^7 w_{ikj}}{m}, \quad (2)$$

де $w_{ikj} = \begin{cases} 1, & \text{якщо } y_{ikj} \geq y_{ikj}^* \\ 0, & \text{якщо } y_{ikj} < y_{ikj}^* \end{cases}$, y_{ikj}^* та y_{ikj} – дійсне і нормативне значення

часткових показників відповідно.

Основний недолік вираження (2) – велика кількість елементів матриці знань ($m = 140$), що може привести до втрати об'єктивності визначення вагових коефіцієнтів. З огляду на це, вираження (1) є перспективнішим.

Забезпечення інформаційної безпеки є неодмінною умовою переходу підприємства на модель стійкого розвитку. Це потребує особливої уваги щодо реального втілення запропонованих заходів для забезпечення інформаційної безпеки як підґрунтя для формування та реалізації інформаційної політики підприємства, захисту інформації від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Література

1. Белов В., Полянский А. Правовая охрана конфиденциальности коммерческой тайны *Право и экономика*. 1993. №13–14. С. 12–21.
2. Грішин С. П., Зубарев О. В., Короткова В. Ю. Основні складові та напрямки забезпечення економічної безпеки підприємства. *Інформаційна безпека*. 2009. №2. С. 84–88.
3. Домарев В. В. Безопасность информационных технологий. Системный подход. Киев : ООО «ТИД «ДС», 2004. 992 с.
4. Домарев В. В. Моделирование процессов создания и оценки эффективности систем защиты информации : веб-сайт. URL: Режим доступа: http://www.citforum.ru/security/articles/model_proc/ (дата звернення 11.04.2019).
5. Петренко Л. М. Моделювання процесів управління фінансовою безпекою підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук : 08.00.11 Київ, 2010. 19 с.
6. Петренко С. А., Симонов С. В. Информационная безопасность: экономические аспекты. *Jet Inf.* 2003. №10 (125). С. 3–24.
7. Шкарлет С. М. Теоретичні основи формування економічної безпеки підприємств. *Сіверянський літопис*. 2007. №4. С. 161–171.
8. Dubiel J., Girard J., Hallawell A., Hildreth B., Witty R. The Price of Information Security. Gartner Research. *Strategic Analysis Report*. 2001. June p. 2–15.

Подмешальська Ю.В.,
к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу,
оподаткування та аудиту

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ НА ПІДПРИЄМСТВІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективна організація внутрішнього контролю на підприємстві забезпечує прийняття обґрунтованих рішень управлінським персоналом, дозволяє здійснити оптимізацію процесів бухгалтерського обліку, попередження, виявлення та усунення негативних явищ.

Основна мета внутрішнього контролю заробітної плати на підприємстві – об'єктивна оцінка фактичного стану бухгалтерського обліку заробітної плати, виявлення й попередження негативних факторів, які впливають на виконання прийнятих управлінських рішень та на отримання фінансового результату діяльності.

Внутрішній контроль є елементом управлінської політики, який має запобігати впливу негативних явищ на фінансовий результат діяльності на підприємства, підвищувати рівень фінансово-економічної безпеки.

У публікаціях частіше розглядаються питання зовнішнього контролю заробітної плати, ніж внутрішнього, це і є однією з причин обмеження практичного використання внутрішнього контролю суб'єктами господарювання. Відсутні загальноприйняті методики організації внутрішнього контролю заробітної плати та його проведення. Відсутність достатніх досліджень впровадження внутрішнього контролю заробітної плати у практичну діяльність стосується й організації та методів внутрішнього контролю бухгалтерського обліку заробітної плати.

Для обґрунтованості практичних рекомендацій організації й методики проведення внутрішнього контролю заробітної плати необхідно розрізняти підходи для визначення мети контролю. Існують декілька підходів, наприклад, внутрішній контроль витрат на оплату праці, контроль бухгалтерського обліку заробітної плати. Відповідно й організація внутрішнього контролю буде різною. На нашу думку, особливості таких методик наведені в таблиці 1.

Різниця підходів полягає у тому, що основна мета внутрішнього контролю бухгалтерського обліку заробітної плати – це контроль та перевірка інформації первинних документів, облікових реєстрів, фінансової звітності виключно з точки зору правильності, повноти, законності, достовірності нарахування, оподаткування, видачі заробітної плати в бухгалтерському обліку.

Мета внутрішнього контролю витрат на оплату праці – це аналіз витрат на оплату праці, ефективності використання трудових ресурсів, продуктивності праці та їх ефективне використання.

Таблиця 1. Особливості підходів щодо внутрішнього контролю заробітної плати

Методика внутрішнього контролю витрат на оплату праці	Методика внутрішнього контролю бухгалтерського обліку заробітної плати
<ol style="list-style-type: none"> 1. Перевірка дотримання чинного законодавства з оплати праці. 2. Перевірка правильності й достовірності даних про прийом на роботу робітників, руху та їх звільнення. 3. Аналіз, використання трудових ресурсів, продуктивності праці, заробітної плати. 4. Аналіз виконуваної роботи відповідно до кваліфікаційних вимог. 5. Перевірка достовірності й правильності нарахування основної, додаткової заробітної плати, інших компенсаційних виплат, утримань із заробітної плати, нарахування на фонд оплати праці. 6. Перевірка правильності списання витрат на оплату праці. 7. Перевірка правильності, повноти й достовірності нарахування заробітної плати, утримань із заробітної, нарахування на фонд оплати праці відображення в первинних документах обліку, облікових регістрах, фінансовій звітності. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Перевірка відповідності наказу про облікову політику чинному законодавству. 2. Перевірка внутрішніх затверджених Колективного договору, Положень про оплату праці на їх відповідність чинному законодавству. 3. Перевірка розподілу прав і обов'язків серед працівників, їх підпорядкованість. 4. Розробка первинних документів та їх документообіг. 5. Організація ефективного аналітичного та синтетичного бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних із заробітною платою. 6. Розробка контрольних процедур для ефективного контролю нарахування, оподаткування заробітної плати, відображення в первинних документах, облікових регістрах, фінансовій звітності. 7. Розробка заходів для уникнення негативних явищ в обліку і звітності.

Безумовно, поєднавши визначені методики, ефективність дієвості внутрішнього контролю тільки зросте та позначиться на підвищенні рівня фінансово-економічної безпеки підприємства. На теперішній час, із-за відсутності єдиних методичних розробок щодо впровадження й організації внутрішнього контролю, суб'єкти господарювання, якщо мають достатньо ресурсів для організації внутрішнього контролю створюють відділ внутрішнього аудиту.

Гамова О.В.
доц. каф. обліку, аналізу,
оподаткування та аудиту

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ

Виробничі запаси – сировина, матеріали, напівфабрикати, паливо, комплектуючі вироби тощо, є предметами праці без яких неможливо здійснення виробничого процесу, особливістю яких є те, що вони використовуються у кожному виробничому циклі та здійснюють переніс своєї

вартості на собівартість готової продукції, таким чином складаючи значну питому вагу від усіх матеріальних витрат у структурі собівартості продукції. У зв'язку з чим має велике значення раціональне та ефективне їх використання на підприємстві. Такі показники як собівартість, прибуток, рентабельність продукції, залишки виробничих запасів у складі оборотних коштів, темпи їх обігу розраховуються на підставі даних фінансової звітності та дають оцінку фінансового стану промислового підприємства, який залежить від об'єктивності і повноти представлення господарських операцій з використанням виробничих запасів в обліку. В умовах ринкового господарювання ті підприємства, які ведуть облік та аналіз виробничих запасів, приймають раціональні рішення відносно їх використання, знаходяться у більш економічно-вигідному статусі. У зв'язку з чим значні вимоги висуваються як до економічної інформації щодо фінансового стану, руху виробничих запасів, так й до їх методики обліку на підприємстві. Тому облік виробничих запасів та оцінка фінансового стану підприємства потребують подальших досліджень та удосконалення.

Для покращення фінансового стану підприємства необхідно проаналізувати забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами та ефективність їх використання, чим нижчим є забезпеченість підприємства виробничими запасами та ефективність їх використання, тим нижчими є показники фінансового стану.

На підставі аналізу підходів до трактування терміну «виробничі запаси» визначено розбіжність поглядів економістів – науковців, відсутність системного підходу до розуміння терміну «виробничі запаси» у вчених. В результаті дослідження підходів до трактування поняття «виробничі запаси» визначено їх місце в системі категорійного апарату бухгалтерського обліку та надано власне визначення даного поняття, зокрема під виробничими запасами слід розуміти сукупність предметів праці, які знаходяться у складі оборотних активів у вигляді запасів основних та допоміжних матеріалів на складах, а також палива, запасних частин, зворотних відходів, тари та інших матеріалів, які призначені для використання як у виробничому процесі, так і для будь-яких інших потреб підприємства, у кожному операційному циклі передаючи свою вартість на собівартість готової продукції, робот, послуг, облік яких ведеться на рахунках другого класу.

Література

1. Довга Т.А. Роль та місце аналізу виробничих запасів в системі управління ресурсним потенціалом підприємства / Т.А. Довга. – Молодий вчений №5 (20). Частина 1. – 2015. – С.130 – 134.
2. Іваниенко В.В. Финансовый анализ: учеб. пособ. / В.В. Іваниенко – [2-е изд.] – Х.: ІД «ІНЖЕК», 2003. – 176 с.
3. Кужельний М.В. Теорія бухгалтерського обліку: підручник [для студ. вищ. навч.закл.] / М.В. Кужельний, В.Г. Лінник. – К.: КНЕУ, 2006. – 576 с.

4. Кулаковська Л.П. Організація і методика аудиту: навч. посібник / Л.П. Кулаковська, Ю.В. Піча – К.: Каравелла, 2005. – 560с.

5. Ленъ В.С. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика: навч. посібник / В.С. Ленъ, В.В. Гливенко – К.: ЦУЛ, 2006. – 556с.

6. Ловінська Л.Г. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни «Бухгалтерський облік» / Л.Г. Ловінська, Л.В. Жилкіна, О.М. Голенко – К.: КНЕУ, 2005. – 370 с.

Ткаченко Є.Ю.
доц. каф. фінансів, страхування
та банківської справи

КОНТРОЛІНГ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах господарювання, для забезпечення подальшого розвитку підприємства необхідно достатньо уваги приділяти пошуку реальних шляхів мінімізації ризиків та отримання достатніх прибутків. Для вирішення цих проблем доцільно використовувати методи та прийоми контролінгу в процесі управління фінансовою безпекою підприємства.

О.В. Ареф'єва та Т.Б. Кузенко визначають фінансову безпеку «як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, який виражається у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості та рентабельності бізнесу, якості управління та використання основних та оборотних коштів, структури його капіталу, норми виплат за цінними паперами, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського становища та перспектив її технологічного та фінансового розвитку» [1, с. 101].

Контролінг є одним з основних інструментів забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Сучасна система контролінгу на підприємстві представляє принципово нову концепцію інформації й управління, яку можна характеризувати як обліково-аналітичну систему, що дозволяє реалізувати елементи обліку, аналізу, обліку, контролю, планування та забезпечувати оперативне та стратегічне управління підприємством. Сутність контролінгу настільки багатогранна, що науковці не можуть прийти до єдиного визначення цього явища.

В науковій літературі існує багато визначень контролінгу, але на наш погляд більш вдалим є визначення Калайтан Т.В. «Контролінг являє собою сукупність методів і процедур із координації обліку, контролю, аналізу, планування з метою інформаційно-консультаційного забезпечення управлінських рішень [2]. Концепцію контролінгу можна представити як

систему поглядів, щодо його функціонального призначення, інструментального забезпечення, яку спрямовано на досягнення цілій підприємства.

Сутність контролінгу проявляється через його функції. Слід відзначити, що функції контролінгу обумовлюються поставленими перед суб'єктами господарювання цілями і охоплюють види управлінської діяльності, які забезпечують досягнення цих цілей. Москаленко Л. А. підкреслює що функції контролінгу досить різноманітні і основні з них такі:

1) інформаційна функція – формування інформаційних каналів та забезпечення інформацією, необхідною для процесу управління на всіх його рівнях;

2) координаційна функція – одна з центральних функцій контролінгу, яка полягає у координації діяльності функціональних систем підприємства, в тому числі ланок системи управління;

3) прогнозна функція – стратегічне та оперативне планування розвитку підприємства на основі аналізу і оцінки фактичних результатів діяльності;

4) контрольна-аналітична функція – реалізується через систему показників, що підлягають контролю, оцінку впливу різних факторів на кінцевий результат; встановлення допустимих меж відхилень від запланованих показників; оцінку ступеня досягнення мети; інтерпретацію причин відхилень від запланованих показників, виявлення їх винуватців, розробку пропозицій щодо їх усунення або мінімізації негативних відхилень та стимулювання позитивних відхилень; контроль виконання скоригованих планів [3].

Досі дослідники не виробили єдиних підходів щодо тлумачення та класифікації основних напрямів контролінгу, але найчастіше згадуються наступні:

- формування інформаційних каналів та інформаційного забезпечення для ефективної діяльності; координація
- фінансової діяльності та фінансових планів;
- стратегічне та оперативне планування;
- контроль, ревізія та внутрішній аудит діяльності [4, с.138].

Основними завданнями контролінгу є ліквідація вузьких місць, які визначаються на основі даних планування, обліку, аналізу, контролю, та орієнтація на отримання результату, для чого створюється система планування, збору інформації про використання ресурсів і прийняття управлінських рішень [5,с.140].

Контролінг в системі забезпечення фінансової безпеки передбачає формування єдиної інформаційної системи, яка повинна забезпечити процес прийняття управлінських рішень своєчасною релевантною інформацією.

Таким чином, постійно зростає роль контролінгу в управлінні сучасним підприємством. Контролінг забезпечує підвищення ефективності управління підприємством виводить його на якісно новий рівень, інтегруючи, координуючи і спрямовуючи діяльність різних підрозділів підприємства на забезпечення певного рівня фінансової безпеки. Запровадження системи контролінгу як самостійної складової системи дасть змогу досягти ефективного

управління власними ресурсами, оперативно реагувати на зміни в діяльності, розробляти та опрацьовувати різні варіанти управлінських рішень, дасть можливість максимізувати прибуток, мінімізувати ризики, а також забезпечити ліквідність і платоспроможність господарюючих суб'єктів.

Література

1. Ареф'єва О.В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1(91). – С. 98–103.

2. Калайтан Т. В. Контролінг: проблеми термінології [Електронний ресурс] / Т. В. Калайтан / Вісник Львівської комерційної академії. – 2009. – № 30. – С. 40-44 – Режим доступу до журн.:http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vlca/Ekon/2009_30/11.pdf.

3. Бланк І.О. Управління фінансами підприємства: Підручник./ О.І.Бланк, Г.В. Ситник – К.:

4. Терещенко О. О. Поняття «контролінг» та «управлінський облік» у теорії і практиці / О. О. Терещенко// Фінанси України. – 2006. – № 8. – С. 137-146.

5. Маргасова В. Г. Контролінг та його роль в управлінні підприємством / В. Г. Маргасова // Науковий вісник ЧДІЕУ – №1. – 2008. – С. 138-147.

Сіліна І.В.

**доц. каф. фінансів, банківської
справи та страхування**

ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ ЩОДО СУТНОСТІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

ФБП є складовим елементом та фундаментом для формування фінансової безпеки держави. Саме ситуація, яка складається на мікрорівні, визначає рівень фінансової безпеки держави, адже чим більше суб'єктів господарювання мають високий рівень фінансової безпеки, здатні своєчасно та в повному обсязі виконувати свої фінансові зобов'язання, в тому числі перед іншими суб'єктами господарювання та працівниками, протистояти негативному впливу ендогенних факторів та поглинати зовнішні шоки, тим більш високий рівень фінансової безпеки держави буде сформовано[1].

Проблема визначення поняття «фінансова безпека» виникає одночасно із зародженням та розвитком національних державних інтересів. Термін «безпека» почав використовуватись із 1190 р. У перекладі з грецької мови «безпека» означає «володіти ситуацією».

В науковій літературі запропоновано виокремлювати три основні етапи вітчизняної науки про фінансову безпеку.

Перший етап (1991– 1995рр.) охарактеризовано як період зародження вітчизняної науки про фінансову безпеку держави або підприємства.

Другий етап (1996– 2007рр.) ідентифіковано як період активних законодавчих ініціатив щодо правового регламентування фінансової безпеки вітчизняної економіки.

Третій етап (2008– до нині) є сучасною наукою про фінансову безпеку України. На цьому етапі дослідження поняття фінансової безпеки поглиблюється за двома напрямками: 1) фінансову безпеку розглядають на різних рівнях економіки та виокремлюють науку про фінансову безпеку держави, фінансову безпеку регіону й фінансову безпеку окремих суб'єктів господарювання; 2) фінансову безпеку досліджують із погляду сфер її виникнення, а саме з'являються наукові праці щодо боргової безпеки, валютної безпеки, безпеки страхового та фондового ринків, бюджетної безпеки, банківської безпеки[2].

В офіційних нормативних документах визначення фінансової безпеки підприємства відсутнє, а також досі залишаються не розробленими стандарти фінансово-економічної безпеки.

Аналіз монографій і публікацій з питання виявлення сутності фінансової безпеки підприємства дозволив нам умовно узагальнити наявні в літературі визначення даного поняття, а саме:

- як стан захищеності фінансових інтересів підприємства [3, с. 24; 4 с.34 ; 5, с. 28];
- як стан ефективного використання ресурсів підприємства [6, с. 34; 7, с. 43; 8, с. 44; 9, с.6];
- як здатність підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію [10,с. 87; 11,с. 14; 12, с.101];
- як діяльність з управління ризиками [13, с. 26; 14, с. 252];
- як захист фінансових інтересів власників та інших стейкхолдерів [1, с. 26];
- комплексний підхід [15, с. 51; 16, с. 252; 17, с.24; 18, с.]

Фінансова безпека може бути охарактеризована за допомогою комплексу кількісних та якісних параметрів фінансового стану, що відображають рівень його захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Необхідність комплексного підходу до формування фінансової безпеки підприємства, забезпечує захист його фінансових інтересів в процесі розвитку, обумовлює її виділення в самостійний об'єкт управління в загальній системі фінансового менеджменту.

Структурні складові фінансової безпеки підприємства: грошова, кредитна, інвестиційна, бюджетно-податкова, фондова та страхова.

Таким чином, періодизація наукових підходів до розвитку поняття «фінансова безпека» дає змогу більш глибоко трактувати це поняття. Фінансова безпека на сьогодні є визначальною, а управління фінансовою безпекою повинно здійснюватись на постійній основі, а не носити епізодичний характер лише у випадку настання кризових явищ. Тобто, підприємства

повинні завчасно розробляти механізми забезпечення фінансової безпеки, тим самим, створюючи умови для власної ефективної діяльності.

Література

1. Малиш Д.О. Теоретичні засади фінансової безпеки підприємства. Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Серія економіка. Том XVIII. Випуск 301. Маріуполь. 2017. С. 122-131
2. Стащук О. Фінансова безпека акціонерних товариств: історико-аналітичний аспект. URL: [https://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/.../ detail.php3?doc](https://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/.../detail.php3?doc). (дата звернення 12.04.2019).
3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
4. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1079 с.
5. Мойсеєнко І. П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства / І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко. – Львів, 2011. – 380 с.
6. Арєф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств / О. В. Арєф'єва, Т. Б. Кузенко. – К. : Видавництво Європейського університету, 2004. – 170 с.
7. Єпіфанов А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський] ; за ред. д.е.н., проф. А. О. Єпіфанова. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
8. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К. : КВІЦ, 1999. – 464 с.
9. Метеленко Н.Г. Управління фінансово – економічною безпекою підприємства на основі системно – цільового та процесного підходів/ Н.Г. Метеленко, О.В. Коваленко // Економічний вісник Запорізької Державної Інженерної Академії. Науковий журнал. – 2018. – Випуск 2 (14). – с. 76 – 87.
10. Кракос Ю. Б. Управління фінансовою безпекою підприємств / Ю. Б. Кракос, Р. О. Разгон // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2008. – №1. – С. 86-97.
11. Папехин Р. С. Индикаторы финансовой безопасности предприятий / Р. С. Папехин. – Волгоград : Волгоградское научное изд-во, 2007 – 16 с.
12. Гукова А. В. Роль финансовой безопасности предприятия в системеегоэкономическойбезопасности / А. В. Гукова, И. Д. Аникина // Образование и общество. – 2006. – №3. – С. 98–102.
13. Кириченко О. А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи / О. А. Кириченко, І. В. Кудря // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 10. – С. 22–26.
14. Куцик В. І. Фінансова безпека підприємства як самостійний об'єкт управління: проблеми забезпечення / В. І. Куцик, А. І. Бартиш // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.4. – С. 250–255.

15. Сіліна І.В. Концептуальні аспекти фінансово-економічної безпеки промислового підприємства : [колективна монографія] / Н.Г. І.В.Сіліна / під заг. ред. Н.Г. Метеленко: – Запоріжжя : ТОВ «ФІНВЕЙ», 2018. – 496 с.

16. Воробйов Ю. М. Фінансова безпека організацій рекреаційної сфери / Ю. М. Воробйов, О. Г. Блажевич // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції.-2010. – № 2. – С.12–19.

17. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства / О. І. Судакова // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 140–148.

18. Горячева К. С. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємства / К. С. Горячева // Актуальні проблеми економіки. – 2003.- № 9. – С. 43–49.

Яришко О.В.
доц. каф. фінансів, банківської
справи та страхування

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАСАДАХ КОНТРОЛІНГУ

Частка збиткових підприємств у 2017 році склала 25,8% (у 2016 р. – 24,2%), ними допущено збитків на суму 304,1 млрд грн, або 125,8% порівняно з 2016 роком. Найгірший фінансовий результат до оподаткування у 2017 році отримали великі і середні підприємства транспорту, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, збиток склав – 16,823 млрд гривень, частка збиткових підприємств 37,4% до загальної кількості підприємств[1]. Одним з чинників, що сприяв такій ситуації, є неефективне управління фінансовою безпекою підприємства. Проблема забезпечення фінансової безпеки підприємства є надзвичайно актуальною. У сьогоdnішніх умовах господарювання потрібно шукати принципово нові підходи до забезпечення фінансової безпеки. Наявність системи контролінгу є обов'язковою складовою механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Питанню забезпечення фінансової безпеки підприємства присвячені праці таких вчених: І. Бланка, О. Барановського, О. Воробйова, М. Єрмошенка, К. Горячева, В. Арєф'єва, А. Єпіфанова, О. Пластуна.

Барановський О. І. [2] зауважує, що «фінансова безпека являє собою надзвичайно складну багаторівневу систему, яка охоплює: фінансову безпеку окремого громадянина, домашніх господарств, населення, підприємців, організацій тощо»

Воробйова О. І. визначає, що «фінансова безпека суб'єкта господарювання – це узагальнююча характеристика стану фінансів відповідного суб'єкта господарювання на встановлену дату, яка свідчить про фінансові можливості та спроможність виконувати зобов'язання і ефективно

функціонувати в умовах нестабільності, невизначеності та різних фінансових і господарських ризиків» [3].

Термін «контролінг» необхідно застосовувати до всієї системи управління підприємством, а отже, й до блоку забезпечення фінансової безпеки також [4, с. 186]. Бланк І.О. вважає, що контролінг фінансової безпеки – один із блоків контролінгу на підприємстві [5, с. 24].

В роботі Шкарпета С.М. визначено сутність контролінгу фінансової безпеки підприємства як «самоорганізованої системи, яка забезпечує інтеграцію, організацію і координацію всіх фаз управління фінансовою безпекою підприємства», що характеризує його як систему управління. Існує два концептуальні підходи до семантики і морфологічного його трактування, а саме: статичний (безпека як стан) і діяльнісний (безпека як діяльність) [6].

Контролінг в системі забезпечення фінансової безпеки підприємства інтегрує, організує і координує всі фази управління фінансовою безпекою підприємства. При цьому до основних функцій контролінгу можемо віднести планування, забезпечення інформацією, контроль і аналіз.

В межах забезпечення фінансової безпеки підприємства на засадах контролінгу слід розглядати обидва види контролінгу: тактичний та стратегічний. Оскільки діагностика рівня фінансової безпеки повинна проводитися постійно з метою визначення небезпек в поточному періоді (тактичний контролінг) та на перспективу (стратегічний контролінг).

Дієвим інструментарієм контролінгу є діагностика на основі розрахунку фінансових показників, що вказують на рівень фінансової безпеки підприємства. Система показників, що використовується з метою контролінгу, повинна забезпечувати виявлення погіршення фінансового стану підприємства на самих ранніх стадіях унаслідок впливу як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, що допоможе спеціалістам на підприємстві знайти вихід із ситуації, яка призвела до зниження рівня фінансової безпеки підприємства.

Під час діагностики необхідно звертати увагу на такі тенденції: зниження ліквідності, підвищення кредиторської заборгованості, зниження фінансової стабільності. Індикаторами фінансової безпеки є порогові значення показників фінансового стану. Склад показників може змінюватися з часом і залежить від забезпечення фінансових інтересів, що визначаються станом функціонування підприємства.

Таким чином, навіть на початкових етапах забезпечення фінансової безпеки підприємства контролінг може стати важливим інструментом, що дозволяє виявляти небезпеки зовнішнього та внутрішнього середовища шляхом аналізу значної кількості інформації.

Література

1. Велики підприємства торік «напрацювали» в 1,6 раза більше [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2443595-veliki-pidprijemstva-torik-napracuvali-dla-podatkiv-v-16-raza-bilse-derzstat.html>

2. Барановський О. І. Фінансова безпека: монографія. Інститут економічного прогнозування. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.

3. Воробйова, О. І. Фінансова безпека на мікро- та макрорівнях [Текст] / О. І. Воробйова // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – №2. – С. 6-10.

4. Квач Я.П. Механізми регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку паливно- енергетичного комплексу: Монографія /Я.П. Квач // УДУФМТ. Одеса: «ВМВ», 2013. – 346 с.

5. Бланк І.О. Управление финансовой безопасностью предприятия / І. О. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с

6. Шкарпет С.М. Еволюція категорії «безпека» в науковому та економічному середовищі /С.М. Шкарпет //Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – №6 – С. 56-62.

Фатюха В.В.
доц. каф. фінансів, банківської
справи та страхування

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

Банківська система відіграє важливу роль у функціонуванні економічного механізму країни. Вона опосередковує проходження платежів практично всіх економічних суб'єктів країни та виконує перерозподільну функцію у забезпеченні фінансовими ресурсами усіх господарюючих суб'єктів. Банківській системі притаманний високий рівень ризику, який впливає не лише на саму банківську систему та її окремі банки, а й на всю економіку країни. Зовсім уникнути категорії «ризик» в банківській діяльності неможливо, адже він є невід'ємною складовою підприємницької діяльності. Необхідно зазначити, що підприємницька діяльність, якою займаються банки – специфічна – це фінансова комерція. Тобто вся банківська діяльність безпосередньо пов'язана із фінансами та будується на просуванні фінансових послуг. Тому існує необхідність забезпечення саме фінансової безпеки банківської діяльності, як на макро-, так і на мікрорівні. Побудова ефективно діючої системи фінансової безпеки банків є необхідною умовою ефективного функціонування, як окремо взятого банку, так і банківської системи в цілому.

Під «фінансовою безпекою банку» слід розуміти сукупність умов, при яких потенційно небезпечні для фінансового стану банківської установи дії або обставини ліквідовані, або зведені до такого рівня, при якому вони не можуть завдавати збитків банку, сприяють збереженню і відтворенню його майна, інфраструктури. Іншими словами це такий стан комерційного банку, який характеризується стійкістю до впливу загроз різної природи та збалансованістю, здатністю досягати запланованої стратегічної мети і

генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення виконання зобов'язань. Теоретично фінансова безпека забезпечує рівноважний і стійкий фінансовий стан банку; сприяє ефективній діяльності банку; дозволяє на ранніх стадіях визначити проблемні місця в діяльності банку, а також нейтралізувати вплив криз для запобігання банкрутства.

На практиці ж, як виявилось, вітчизняні банки, що входять до складу БСУ, мали недостатній рівень фінансової безпеки. У 2014 р. кількість банків сягала 180 одиниць. З того часу кількість банків скоротилася майже на 57% та станом на 01.01.2019 р. на банківському ринку України функціонує 77 банків. Причини, за якими банки визнавалися неплатоспроможними, були різними. Більшість ліквідованих банків не впоралися із викликами, що постали перед банківським сектором в кризових умовах функціонування, не змогли адаптувати структуру своїх активів та втримати їх якість на належному рівні, що й стало причиною втрати фінансової стійкості, а потім ліквідності та платоспроможності. Також однією з вагомих причин визнання банків неплатоспроможними, поряд із порушенням законодавства, що регулює питання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, був недостатній рівень їх капіталізації та неспроможність акціонерів забезпечити належний рівень фінансової підтримки. Враховуючи затверджений НБУ графік збільшення мінімального обсягу статутного капіталу банків, в подальшому можна очікувати нових випадків самоліквідації комерційних банків в Україні. Згідно з Постановою правління НБУ №242 від 07.04.2016 р. станом на 11.07.2017 р. мінімальний обсяг статутного капіталу банку має бути не меншим за 200 млн. грн. Постановою правління НБУ №136 від 21.12.2017 року, Національний банк пом'якшив графік збільшення мінімального розміру статутного та регулятивного капіталу банків, й станом на 11.07.2020 року розмір статутного капіталу має бути 300 млн. грн., й 500 млн. грн. – з 11.07.2024 року. Також НБУ активно вживав заходи щодо забезпечення прозорості структури власності банківських установ, перевіряв фінансовий стан кінцевих бенефіціарів, суттєво підвищив вимоги до ділової репутації вищого банківського менеджменту та власників. Все це разом сприяло очищенню банківського сектору та зменшенню кількості банківських одиниць із 180 до 77 банківських установ.

В умовах нестабільної економіки банки з одного боку мають проблеми із забезпеченням своєї ресурсної бази, з іншої вони не мають достатньо ефективних шляхів розміщення коштів, а отже, втратили спроможність забезпечити свою ліквідність, дохідність та можливість захиститися від ризиків на майбутнє.

Більшість проблем банків в період кризи розпочалися з неоптимальної структури активів та їх незадовільної якості. До поняття «якість активів» входять такі характеристики банківських активів, як ліквідність (легкість перетворення в грошову форму), диверсифікація та ризик. Чим вища якість активів банку, тим вища їх ліквідність. Найбільший дохід та поряд із цим найбільший рівень ризику банку приходить саме на кредитні та інвестиційні

операції. Наразі кожен третій кредит банківської системи України – проблемний.

Одним з найважливіших зовнішніх методів забезпечення необхідного рівня фінансової безпеки банків є здійснення банківського нагляду. Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» банківський нагляд – це система контролю й активних дій Національного банку, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими фінансово-кредитними установами в процесі їх діяльності законодавства України й установлених нормативів з метою забезпечення стабільності банківської системи й захисту інтересів вкладників. Наразі з метою забезпечення поліпшення фінансової безпеки банків НБУ застосовує стрес-тестування.

За результатом стрес-тесту НБУ якість кредитного портфеля комерційних банків 2018 році була на низькому рівні. Проблеми більшості банків пов'язані саме із низькою якістю кредитних портфелів, та як наслідок необхідністю створювати великі резерви під кредитну заборгованість. У зв'язку із цим Національний банк оприлюднив нову методологію, за якою починаючи із 2018 року буде здійснюватись оцінка стійкості банків з метою запобігання погіршення якості сукупного кредитного портфелю.

Оцінка здійснюється станом на 1 січня і складається із трьох етапів: 1. Перевірка аудиторськими компаніями якості активів банку та прийнятності забезпечення за кредитами. 2. Екстраполяція Національним банком результатів першого етапу та оцінка достатності капіталу банку. 3. Оцінка НБУ достатності капіталу банку за результатами стрес-тестування за базовим та несприятливим макроекономічними сценаріями.

У 2018 році стрес-тестування пройшли 25 банків. Це установи, які є найбільшими за середнім значенням двох показників: зважених на ризик активів та депозитів фізичних осіб. На них сукупно припадає 93% активів банківського сектору. Відповідно до зазначених критеріїв це такі банки: Приватбанк, Ощадбанк, Укрексімбанк, Райффайзен Банк Аваль, Альфа-Банк, Укргазбанк, ПУМБ, УкрСиббанк, Укрсоцбанк, ОТП Банк, Банк Південний, Креді Агріколь Банк, Промінвестбанк, Таскомбанк, Прокредит Банк, Кредобанк, ВТБ Банк, Банк Кредит Дніпро, Мегабанк, Банк Восток, А – Банк, Ідея Банк, Універсал Банк, Банк Інвестицій та Заощаджень.

Стрес-тестування дозволило зробити висновок, що найвідчутніших втрат зазнали ті банки, в яких менеджмент проводив високо ризикову політику, здійснював неефективне управління активами й пасивами, управляв ліквідністю переважно завдяки міжбанківським ресурсам, штучно підтримував нормативи ліквідності за рахунок зустрічних міжбанківських операцій, ігнорував вимоги щодо збалансованості активів і пасивів за строками, активно використовував так звані «накопичувальні рахунки», які по своїй суті були рахунками до запитання і давали змогу банкам штучно «поліпшувати» збалансованість на вимогу НБУ.

Література

1. Криклій О. А., Маслак Н. Г., Пожар О. М. Банківський менеджмент: питання теорії та практики: монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак, О. М. Пожар // – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ". – 2011. – 152 с.
2. Момот Т.В., Безугла В.О., Тараруєв Ю.О., Кадничанський М.В., Чалий І.Г. Фінансовий менеджмент: Навч. посіб. / За ред. Момот Т. В. – К.: Цент учбової літератури, 2011. – 712 с.
3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] / НБУ – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

Шапуров О.О.
доц. каф. фінансів, банківської
справи та страхування

СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ З ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ МОЖЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ПОГАШАТИ ЗАБОРГОВАНІСТЬ ПО ЗАРОБІТНІЙ ПЛАТІ

Актуальним питанням сьогодення є добробут населення, від якого залежить динамічний розвиток кожного регіону та держави в цілому. Одним з основних джерел добробуту є звичайно ж заробітна плата.

Слід зазначити, що загальна сума заборгованості із виплати заробітної плати по м. Запоріжжя згідно статистичних даних на 01.02.2019 складала 121,5 млн. грн., в тому числі на 13 економічно активних підприємствах – 55,9 млн. грн. від загальної суми боргу, на 8 підприємствах, які перебувають в стадії банкрутства – 46 млн. грн. Найбільшими підприємствами – боржниками в місті із вищеназаних підприємств залишаються: ПАТ «Запоріжжяобленерго» зі структурними підрозділами із сумою – 47 млн. грн., а серед підприємств банкрутів – ПАТ «Дрогобицький завод автомобільних кранів» із сумою заборгованості – 30 млн. грн. [1].

У ст. 43 Конституції України встановлено: «Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [2].

Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб [3].

У ст. 115 КЗпП визначено, що заробітна плата виплачується працівникам регулярно в робочі дні в строки, установлені колективним договором або нормативним актом роботодавця, погодженим з виборним органом первинної профспілкової організації чи іншим уповноваженим на представництво трудовим колективом органом (а в разі відсутності таких органів – представниками, обраними й уповноваженими трудовим колективом), але не рідше двох разів на місяць через проміжок часу, що не перевищує шістнадцяти

календарних днів, і не пізніше семи днів після закінчення періоду, за який здійснюється виплата[4].

Відповідно до КК України передбачені наступні покарання за невиконання заробітної плати:

- безпідставна невиконання заробітної плати карається штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років;

- нецільове використання коштів, передбачених на виплату заробітної плати карається штрафом від тисячі до півтори тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [5].

Особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо до притягнення до кримінальної відповідальності нею здійснено виплату заробітної плати.

У листі Верховного Суду України з питань узагальнення практики розгляду судами кримінальних справ про невиконання заробітної плати, стипендій, пенсій чи інших встановлених законом виплат зазначається на необхідності проведення у межах кожної такої справи судово-економічної експертизи [6].

Саме експертиза з визначення фінансових можливостей підприємства погашати заборгованість по заробітної плати може виявити вільні резерви та знайти слабкі місця діяльності суб'єктів господарювання.

Для виявлення фінансових можливостей на нашу думку повинні бути досліджені наступні документи:

- бухгалтерські документи: розрахункові та розрахунково-платіжні відомості (типові форми № П-6, № П-7), реєстри депонованої заробітної плати або книга обліку депонованої заробітної плати, головна книга, оборотно-сальдова відомість за субрахунком, статистична звітність «Звіт з праці»;

- колективний договір чи інші документи, що регламентують час виплати працівникам заробітної плати;

- аналіз руху грошових коштів на рахунку та в касі (оборотно – сальдова відомість, касові обрахунки, банківські виписки);

- фінансова звітність суб'єкта господарювання.

Література

1. Офіційний сайт Запорізької міської ради URL: <https://zp.gov.ua> (дата звернення: 12.04.2019).

2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.04.2019).

3. Сабадаш І. В. Експертна практика проведення експертиз, пов'язаних з несвоечасною виплатою заробітної плати. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2012. – Вип. 12. С. 424-427

4. Кодекс законів про працю України : Закон УРСР від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 11.10.2018 URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.04.2019).

5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III: станом на 26.02.2019 URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.04.2019).

6. Лист Верховного Суду України «Практика розгляду судами кримінальних справ про невиклату заробітної плати, стипендій, пенсій чи інших встановлених законом виплат». URL: <http://www.scourt.gov.ua> (дата звернення: 12.04.2019).

Капітаненко Н.П.
доц. каф. менеджменту організацій та управління
проектами Інженерного інституту ЗНУ
Климова І.Г.
заст. директора ЗГК ЗНТУ

ПРОЦЕДУРА ВВЕДЕННЯ РЕЖИМУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

В умовах модернізації інформаційних відносин, постійного розширення можливостей використання простору мережі Інтернет, розвитку конкурентоспроможної господарської діяльності, як ніколи гостро постає проблема захисту комерційно цінної, таємної інформації про виробництво, технологію, управління, фінансову та іншу діяльність у сфері господарювання. Жорсткі умови ринку спонукають суб'єктів господарської діяльності до збереження і захисту від посягань інформації, яка надає їм переваги на ринку виробництва та споживання продукції, надання послуг і виконання робіт. Відповідно, «законодавство про інформацію, що має комерційну цінність, встановлює особливий режим її правової охорони – комерційна таємниця» [1, с.673]. За таких обставин комерційна таємниця як об'єкт правовідносин набуває важливого значення для суспільства.

Загалом, основні положення захисту комерційно цінної інформації містять Конституція України (ст.ст.34, 40, 54), ГК України (ст.ст.36, 162), ЦК України (ст.ст.505-508), Закони України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р., «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р., Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс законів України про працю, Кримінальний кодекс України та ін.

ГК України визначає, що «відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання, можуть бути визнані його комерційною таємницею» (ст. 36). Ця норма знайшла подальший розвиток у ст.162 ГК України, відповідно до якої «суб'єкт господарювання, що є

володільцем технічної, організаційної або іншої комерційної інформації, має право на захист від незаконного використання цієї інформації третіми особами, за умов, що ця інформація має комерційну цінність у зв'язку з тим, що вона невідома третім особам і до неї немає вільного доступу інших осіб на законних підставах, а володільць інформації вживає належних заходів до охорони її конфіденційності» [2].

Правовий захист комерційної таємниці суб'єкта господарювання на законодавчому рівні полягає, передусім, в якісному нормативно-правовому забезпеченні правовідносин у цій сфері, а саме: своєчасному прийнятті та введенні в дію нормативних актів, які б врегульовували суспільні відносини; існуванні законодавства, яке б передбачало відповідальність за порушення права суб'єкта господарювання на комерційну таємницю; наявності осучаснених норм права з відповідним рівнем юридичної техніки; дії правових норм, адаптованих до законодавства ЄС тощо.

Ключова умова забезпечення захисту комерційної таємниці – це введення на підприємстві режиму комерційної таємниці. З цією метою створюється пакет необхідної документації та проводиться ряд заходів, спрямованих на захист комерційно цінної інформації.

Зміст компонентів режиму комерційної таємниці підприємство розробляє самостійно і фіксує у внутрішніх нормативних актах. Більшість суб'єктів господарювання розробляє Положення про комерційну таємницю, яке є основним документом у захисті інформації від несанкціонованого доступу. В даному нормативному акті необхідно: чітко визначити перелік інформації, що становить комерційну таємницю підприємства; визначити порядок роботи з даною інформацією; встановити коло осіб, що мають доступ до такої інформації; вказати, на кого буде покладено функцію контролю; визначити міру відповідальності за розголошення комерційної таємниці.

Право суб'єкта господарювання на комерційну таємницю закріплюється також в таких локальних актах підприємства: Статуті або інших установчих документах, Правилах внутрішнього трудового розпорядку, колективному договорі та ін. Варто внести відповідні положення і в індивідуальні трудові договори, які укладають з працівниками в разі доступу їх до комерційної таємниці. На підприємстві мають бути створені необхідні умови для дотримання режиму комерційної таємниці (зберігання документів в замкнених шафах, сейфах; забезпечення персонального доступу до комп'ютера тощо).

Правовий режим комерційної таємниці має гармонійно поєднувати публічні інтереси держави та приватні інтереси підприємства. В даному питанні не може бути зловживання правом жодною із сторін. В процесі введення режиму комерційної таємниці на підприємстві необхідно враховувати положення Постанови Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційну таємницю» від 9 серпня 1993 р. № 611, Законів України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. (ст.21), «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 р. (ст. 8).

Отже, становлення комерційної таємниці як об'єкта правових відносин пов'язано з розвитком ринкових відносин в Україні, посиленням ролі інформації в інноваційній економіці. На сьогодні назрілою є потреба в законі про правовий режим комерційної інформації, який би гармонійно поєднував приватноправові та публічно-правові інтереси суб'єктів суспільних відносин в контексті євроінтеграційних спрямувань.

Література

1. Сляднева Г.О. Неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці суб'єкта господарювання як вид недобросовісної конкуренції. Актуальні проблеми держави і права. 22 (2004). С.673–677.

2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. №436- IV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 18, 19–20, 21–22. Ст. 144.

Козачок І.А.
ст. викладач
каф. обліку, аналізу,
оподаткування та аудиту

КОНТРОЛЬ КАСОВИХ ТА ФАКТИЧНИХ ВИДАТКІВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ БЕЗПЕКИ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

Для забезпечення бухгалтерської безпеки бюджетної установи бухгалтери, економісти, контрольні служби здійснюють контроль за формуванням видатків та цільовим використанням коштів загального та спеціального фондів, який вже починається на етапі складання кошторису та закінчується аналізом його виконання в установі.

Контролю за правильністю формування касових та фактичних видатків, складання і виконання кошторисів бюджетної установи підлягають такі основні документи:

а) план асигнувань загального фонду бюджету, план спеціального фонду бюджету, розрахунки до загального та спеціального фондів кошторису, довідки про внесення змін до кошторисів та плану асигнувань, бюджетний запит, кошторис бюджетної установи, лімітні довідки про бюджетні асигнування;

б) картки аналітичного обліку отриманих асигнувань, книги обліку асигнувань та прийнятих зобов'язань, картка аналітичного обліку готівкових операцій (первинні документи обліку, виписки банків);

в) картки аналітичного обліку касових видатків, картки аналітичного обліку фактичних видатків;

г) Звіт про надходження та використання коштів загального фонду;

д) Звіти про використання спеціального фонду кошторису, а саме:

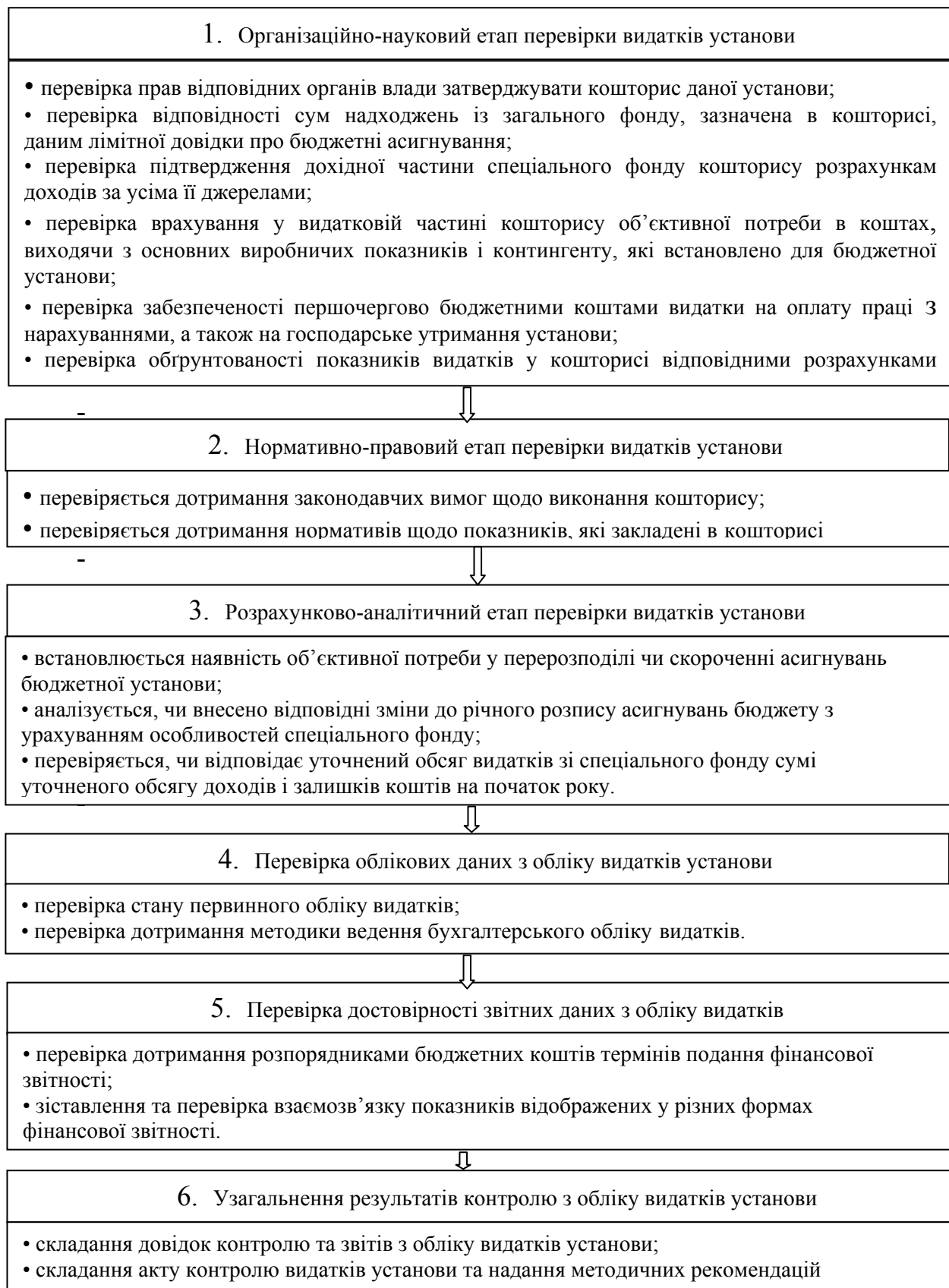

Рисунок 1 – Етапи проведення контролю касових та фактичних видатків у бюджетній установі (сформовано автором на основі [1])

- звіт про надходження та використання коштів, які отримані як плата за послуги та які надаються бюджетними установами;
 - звіт про надходження та використання коштів, отриманих за іншими джерелами власних надходжень бюджетних установ;
 - звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду;
 - звіт про надходження і використання коштів, які отримані на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіону;
 - звіт про надходження та використання інших надходжень спеціального фонду (позики міжнародних фінансових організацій);
 - звіт про заборгованість за бюджетними коштами;
- ж) Меморіальні ордери №2 «Накопичувальна відомість руху грошових коштів загального фонду в органах Державного казначейства України (установах банків) (форма № 381 (б)) та №3 «Накопичувальна відомість руху грошових коштів спеціального фонду в органах Державного казначейства України (установах банків) (форма № 382 (б));
- з) книга Журнал-головна.

Схема контролю за касовими та фактичними видатками у бюджетній установі, яка наглядно зображує послідовність етапів контролю у відповідному взаємозв'язку із контрольними процедурами, подано на рисунку 1.

Джерела інформації для проведення контролю видатків бюджетних установ подані на рисунку 2.

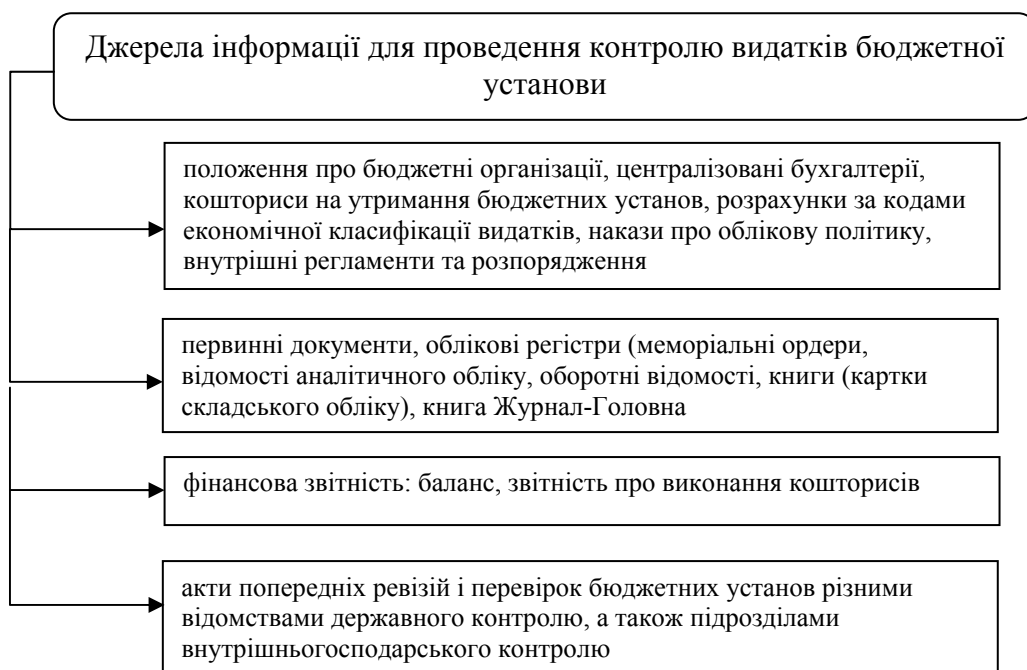

Рисунок 2 – Джерела інформації для проведення контролю видатків бюджетних установ

Контроль касових та фактичних видатків з метою забезпечення бухгалтерської безпеки бюджетної установи здійснюється на підставі програми проведення контролю видатків на предмет дотримання бюджетною установою

напрямів діяльності відповідно до функцій, які на неї покладені, та завдань, що відповідають задоволенню суспільних потреб та її організаційної структури. Програма проведення контролю витратків повинна включати: перелік контрольних процедур; джерела інформації; методичні прийоми контролю; період здійснення контролю; код документу; виконавці контролю.

Постійний контроль за відображенням витратків в обліку бюджетної установи сприяє якісному та цільовому виконанню кошторису доходів та витратків установи, ефективному використанню бюджетних коштів загального та спеціального фондів, а також забезпечує бухгалтерську безпеку в установі.

Ефективний фінансовий контроль за управлінням бюджетними коштами – це, насамперед, головний фактор зростання довіри суспільства до державної влади, спосіб об'єднання громадян для забезпечення достатку населення і стабільності в державі.

Література

1. Даценко Г.В. Фінансовий контроль за виконанням кошторису бюджетних установ, визначення основних етапів / Г.В. Даценко, Т.В. Полухін. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2014/v1/NV-2014-V1_40.pdf

Троян О.В.
асистент кафедри обліку,
аналізу, оподаткування та аудиту

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах інтеграції економіки України у світовий економічний простір всі більшої актуальності набуває дослідження напрямів ефективного використання підприємствами різних форм власності фінансових ресурсів. У зв'язку з чим щодалі на все більшу увагу заслуговує вивчення проблеми забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств.

Фінансово-економічна безпека підприємства є динамічною ознакою, що змінюється під впливом факторів і загроз внутрішнього та зовнішнього оточення. Формування надійної системи фінансово-економічної безпеки підприємства забезпечує його стабільну діяльність і створює умови для збільшення його економічного потенціалу.

У сучасній економічній літературі пропонуються підходи до оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємництва як сектора економіки (на макрорівні), відповідно до яких проводиться оцінка безпеки за такими групами показників: 1) фінансова незалежність, до якої відносять показники ліквідності та платоспроможності, фондоозброєність, коефіцієнти зносу матеріально-технічної бази та ін.; 2) ефективність використання ресурсного забезпечення – показники продуктивності праці, фондовіддача, витрати на одну гривню

товарообороту, коефіцієнт оборотності оборотних активів та ін.; 3) здатність до розвитку, що передбачає розрахунок темпів приросту товарообороту, приріст капіталовкладень, темпів збільшення кількості підприємств та ін.[1]

За даними державної служби статистики України у I кварталі 2019 р. індикатор ділової впевненості в промисловості підвищився порівняно з IV кварталом 2018р. на 0,7 в.п. і становить мінус 3,7%, у переробній промисловості цей показник підвищився порівняно з попереднім кварталом на 1,1 в.п. і становить мінус 3,2%. Індикатор ділового клімату в промисловості не змінився порівняно з IV кварталом 2018р. і становить плюс 0,9%, у переробній промисловості цей індикатор знизився порівняно з попереднім кварталом на 0,1 в.п. і становить плюс 0,8%. Оцінка поточного обсягу запасів готової продукції у промисловості становить мінус 7%, у переробній промисловості – мінус 9%.[2]

Посилення впливу такого стримуючого промислового виробництва чинника, як недостатній попит, та одночасне зниження впливу такого фактора, як фінансові обмеження стримують розвиток промислового виробництва.

Варто зробити висновок, що рівень економічної безпеки підприємств є недостатньо високим. Про це свідчать дані, які характеризують фінансові результати їх діяльності, частка збиткових суб'єктів господарювання, а також величина зазнаних збитків. Так, за 2010-2017 роки частка прибуткових підприємств збільшилася з 59,0 % у 2010 році до 72,8 % у 2017 році, а фінансовий результат до оподаткування збільшився з 54405,7 млн. грн. у 2010 році до 236952,1 млн. грн. у 2017 році. Але при цьому в 3 рази зросла і сума зазнаних підприємствами збитків: у 2010 році вона становила 135235,1 млн. грн., а в 2017 році – 356216,1 млн. грн. [3].

Усе це свідчить про те, що, незважаючи на зростання окремих кількісних показників, сила впливу негативних факторів на стан фінансового складника економічної безпеки підприємств є значно вищою, що призводить до зниження її загального рівня.

У тім зміна умов зовнішнього середовища функціонування підприємства, а також вплив внутрішніх чинників на його життєдіяльність потребують розробки ефективних заходів із посилення фінансово-економічної безпеки в аспекті не лише її функціональних складових, але й у відносинах із державою, постачальниками, споживачами, конкурентами. Тобто, забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання варто здійснювати в стратегічній взаємодії вертикального (постачальники, споживачі) та горизонтального типу (конкуренти, держава).

Забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства у стратегічній взаємодії з органами державного управління передбачає здійснення постійного моніторингу зовнішнього середовища, використання груп впливу в органах законодавчої та виконавчої влади; створення та управління іміджем підприємства та його діловою репутацією; брифінгів, прогнозування розвитку соціально-економічної ситуації та політичних процесів, використання державних грантів.

Важливим аспектом гарантування фінансово-економічної безпеки підприємства також є його відносини з покупцями. У довгострокових відносинах між підприємством та споживачем великого значення набувають не лише вартість товарів, але й якість, ритмічність постачання, післягарантійне обслуговування тощо. Це передбачає налагодження з боку підприємства партнерських відносин із споживачем.

Для гарантування фінансово-економічної безпеки підприємству необхідно подбати про надійність та ефективність відносин із постачальниками товарів. Ця взаємодія повинна мати стратегічний характер, який передбачає постійний моніторинг змін на ринку постачальників, прогнозування ризиків, що пов'язані з ними, врахування заходів для попередження конкурентних дій з боку постачальників й обрання найкращих у перспективному плані рішень. Управління стратегічною взаємодією підприємства з постачальниками передбачає вирішення завдань: формування «портфеля постачальників» та розподіл їх на стратегічні та основні; визначення строку поставок; встановлення масштабів постачання; узгодження цінової політики для оптимального використання можливостей ринку; формування ефективних інформаційних каналів для кращої взаємодії з постачальниками. При цьому головне завдання полягає не у традиційному управлінні постачальниками, а в управлінні відносинами підприємства зі стратегічними постачальниками з метою стимулювання їх перебудови під стратегічні та тактичні потреби підприємства.

Отже, доцільно виділяти чотири типи відносин із постачальниками: 1) стратегічне партнерство («ідеальна» позиція, за якої підприємство прагне до інтенсивного довгострокового співробітництва, як правило, безпосередньо з виробниками товарів чи власниками торгових марок); 2) обраний постачальник (передбачає встановлення підприємством довгострокових відносин, як правило, з одним постачальником широкого асортименту товарів); 3) постійний постачальник (підприємство здійснює регулярні закупівлі диференційовано за кожною товарною групою в одного постачальника); 4) нестабільний постачальник (підприємство закуповує товари у різних постачальників без орієнтування на довгострокові відносини).

Реалізацію економічних інтересів підприємства у стратегічній взаємодії з конкурентами як важливого завдання забезпечення його фінансово-економічної безпеки можна покращити за рахунок здійснення заходів за напрямками: захист від спланованих дій або опортуністичної поведінки конкурентів та забезпечення співробітництва з ними. Негативним аспектом діяльності конкурентів може бути недобросовісна конкурентна поведінка, яка проявляється у таких формах: неправомірне використання ділової репутації підприємства, неправомірний збір та поширення неправдивої інформації про підприємство, його продукцію та створення перешкод у процесі конкуренції і досягнення неправомірних переваг. Це може негативно позначитися на іміджі, а отже й на фінансово-економічній безпеці. В такому випадку доцільно проводити інформаційну кампанію з висвітлення позитивних сторін

підприємства, його діяльності, продукції, з одночасним вживанням заходів зі спростування неправдивої інформації (зокрема, в судовому порядку).

Підсумовуючи вище наведене, слід зазначити, що формування стратегічних пріоритетів у відносинах із суб'єктами зовнішнього середовища (державою, постачальниками, споживачами, конкурентами), розробка і реалізація заходів протидії загрозам їх впливу, постійний моніторинг відносин є невід'ємними напрямками політики забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Література

1. Васильчак С. В. Розвиток аграрної економіки як основа продовольчої безпеки країни / С. В. Васильчак, О. Р. Жидяк // Економічна безпека і проблеми господарсько-політичної трансформації соціально-економічних систем. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. – 407 с.
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/fin/rp/prom/prom_I_2019.pdf
3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Меліхова Т.О. Аналіз впливу податкового навантаження на рівень податкової безпеки підприємства / Т.О. Меліхова, О.В. Троян // Інвестиції: практика та досвід. – 2017, № 20. – С. 33-37.

Вертепна К.О.
судовий експерт сектору економічних
досліджень відділу товарознавчих,
гемологічних, економічних, будівельних,
земельних досліджень та оціночної діяльності

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ОБЛІКУ ЗНОСУ (АМОРТИЗАЦІЇ) ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Облік і нарахування амортизації основних засобів є предметом особливої уваги економічної науки, оскільки як економічна категорія одночасно виступає як витрати виробництва та як джерело відтворення і, як наслідок, впливає на коло економічних показників: собівартість, ціну, прибуток, податки, кількісні та якісні оцінки виробничого потенціалу тощо[1, с.71].

В процесі використання в діяльності підприємства основних засобів їх вартість поступово зменшується в зв'язку з фізичним та моральним зносом. Знос основних засобів визначається сумою амортизації, нарахованою з початку їх корисного використання [2, с.176].

Відповідно до положень П(С)БО 7 амортизація – це систематичний розподіл вартості, яка амортизується, протягом строку корисного використання

активу. Вона відображає процес поступового списання (погашення) вартості протягом часу його корисного функціонування та забезпечує дотримання принципу нарахування та відповідності доходів та витрат [4].

Амортизаційні відрахування нині є важливим елементом витрат на виробництво та основним джерелом капітальних вкладів. Згідно з нормативними актами які регламентують порядок нарахування та обліку амортизації відбувається тлумачення економічного змісту, методів нарахування та обліку амортизації.

У бухгалтерському обліку амортизацію основних засобів починають нараховувати після введення їх в експлуатацію, а в податковому обліку – після здійснення витрат на придбання об'єктів, незалежно від того, введені вони в експлуатацію, чи ні. Крім того, в бухгалтерському обліку амортизація нараховується щомісяця, а в податковому – раз на квартал. Застосування в бухгалтерському обліку податкового підходу має два суттєвих недоліки, які порушують економічний зміст категорії амортизації. По – перше, деякі об'єкти основних засобів – будівлі, обладнання, тривалий час не вводяться в експлуатацію у зв'язку з їх монтажем і дообладнанням, але витрати, які понесені на придбання (виготовлення) основних засобів, вже амортизуються, що призводить до невиправданого нарахування амортизації на основні засоби.

По-друге, поквартальний порядок нарахування амортизації призводить до заниження сум амортизації, коли об'єкти основних засобів придбані у першому або другому місяці кварталу. Таким чином, момент початку нарахування амортизації за податковим обліком не відображає об'єктивного витрачання вартості основних засобів. З метою усунення зазначених недоліків амортизація на основні засоби має нараховуватися після введення їх в експлуатацію з наступного місяця[3].

Амортизаційна політика є складовою частиною економічної політики держави, вступає в якості важливого важеля впливу на економічні процеси в країні і як елемент управління економікою важливим фактором стимулювання ділової активності суб'єктів господарювання. Актуальною проблемою на сьогодні є поглиблений аналіз вибору та порівняння методів нарахування амортизації окремих підприємств. Важливим чинником, який необхідно враховувати при виборі методу нарахування амортизації є швидкість морального старіння нематеріальних активів. На сьогоднішній день ця категорія активів найбільш вразлива щодо змін через безперервний розвиток суспільства і виникнення більш досконалих аналогів. В Україні нарахування амортизації відбувається завдяки визначеним та установленим методам амортизаційних нарахувань у відповідності до П(С)БО 7«Основні засоби»:

- прямолінійний метод – за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів;

- метод зменшення залишкової вартості – яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості на початок звітного року або

первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації.

- метод прискореного зменшення залишкової вартості – за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється, виходячи із строку використання об'єкта, і подвоюється;

- кумулятивний метод – за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання;

- виробничий метод – за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів.

Обираючи дані методи підприємство перестраховується від ризику невірної визначення швидкості морального зносу нематеріального активу, а також невдалого визначення строку корисного використання.

Метод нарахування амортизації кожне підприємство обирає самостійно, залежно від способу та виду його діяльності, також від поставленої мети. Переваги та недоліки існують у кожного з зазначених методів нарахування амортизації, але знову ж таки залежить від цільового використання.

У практичній діяльності підприємства особливе місце в процесах відтворення основних засобів належать методам прискореної амортизації, вони сприяють прискоренню процесу їхнього оновлення. Якщо порівняти з прямолінійним методом, вони передбачають більші розміри амортизації в перші роки експлуатації основних засобів, ніж в останні, з постійним зменшенням амортизаційних відрахувань протягом строку корисного використання.

Для покращення процесу формування амортизаційної політики підприємства необхідно вдосконалення документального оформлення порядку нарахування та розподілу амортизаційних відрахувань, спрямованих на відтворення основних засобів та їх раціонального використання.

Таким чином, амортизація повинна стати не тільки показником оцінювання зношеності основного капіталу, а й інструментом регулювання відтворення, і як наслідок – важливим фактором економічного зростання та розвитку підприємства.

Література

1. Карасевич І. В. Проблемні питання обліку та нарахування амортизації основних засобів в сучасних умовах господарювання / І. В. Карасевич, Н. В.

Шутюк // Наука й економіка. – 2013. – Вип. 2. – С. 71-74. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Nie_2013_2_15.pdf.

2. Черкашина Т. В. Особливості обліку та нарахування зносу на необоротні активи в бюджетних установах / Т. В. Черкашина // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 4. – С. 176-182. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2013_4_29.

3. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Затверджене наказом Міністерства фінансів України № 92 від 27.04.2000 р. зі змінами № 48 (z0341-14) від 08.02.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.

Коробка О.М.
судовий експерт
сектору товарознавчих та гемологічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних,
будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності
Запорізького НДЕКЦ МВС України

КЛАСИФІКАЦІЯ ДЕФЕКТІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ВИЗНАЧЕННЯ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ ОБ'ЄКТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Товарознавство – наука про основоположні характеристики товарів, що визначають їх споживчі вартості, і чинники забезпечення цих характеристик.

Сутність судово-товарознавчої експертизи полягає у тому, що за допомогою спеціальних досліджень встановлюються фактичні товарні властивості, ступінь зниження вартості товарів, відповідність показників якості товарів нормативним документам, встановлення дефектності, причин їх виникнення, та ринкова вартість товарів.

Судова товарознавча експертиза дозволяє встановити фактичні дані, що підтверджують або спростовують відповідність характеристик досліджуваних об'єктів товарного походження базовим (нормативним) значенням, а також встановлення дефектності виробів і обставин, при яких відбулося зниження їх якості (фактичних даних, пов'язаних з дотриманням (недотриманням) правил упаковки, маркування, зберігання, транспортування та ін.).

Наявність дефектів суттєво впливає на ринкову вартість товарів та їх споживчу властивість. Споживчі властивості товару характеризують здатність товару задовольняти певні потреби, що виявляються при використанні товару для певної потреби відповідно до призначення [1].

Дефект – кожна окрема невідповідність продукції встановленим вимогам. Це локальне (місцеве) порушення внутрішнього стану об'єкта, що полягає в

зміні (погіршення або поліпшення) окремих показників за конструктивним або естетичними властивостями.

Товари в залежності від наявності дефектів діляться на придатні і непридатні для споживання або експлуатації.

Товари, що попадають в категорію непридатних для споживання, оцінці не підлягають, тобто визначення їх ринкової вартості унеможливується.

Ринкова вартість об'єктів дослідження, що мають дефекти, визначається шляхом коригування цін, або підбором подібних товарів з аналогічним фізичним станом та дефектами[2].

Дефекти поділяють за кількома ознаками: ступенем значущості, наявності методів і засобів для їх виявлення або усунення та причиною походження. Класифікація дефектів наведена у схемі 1.

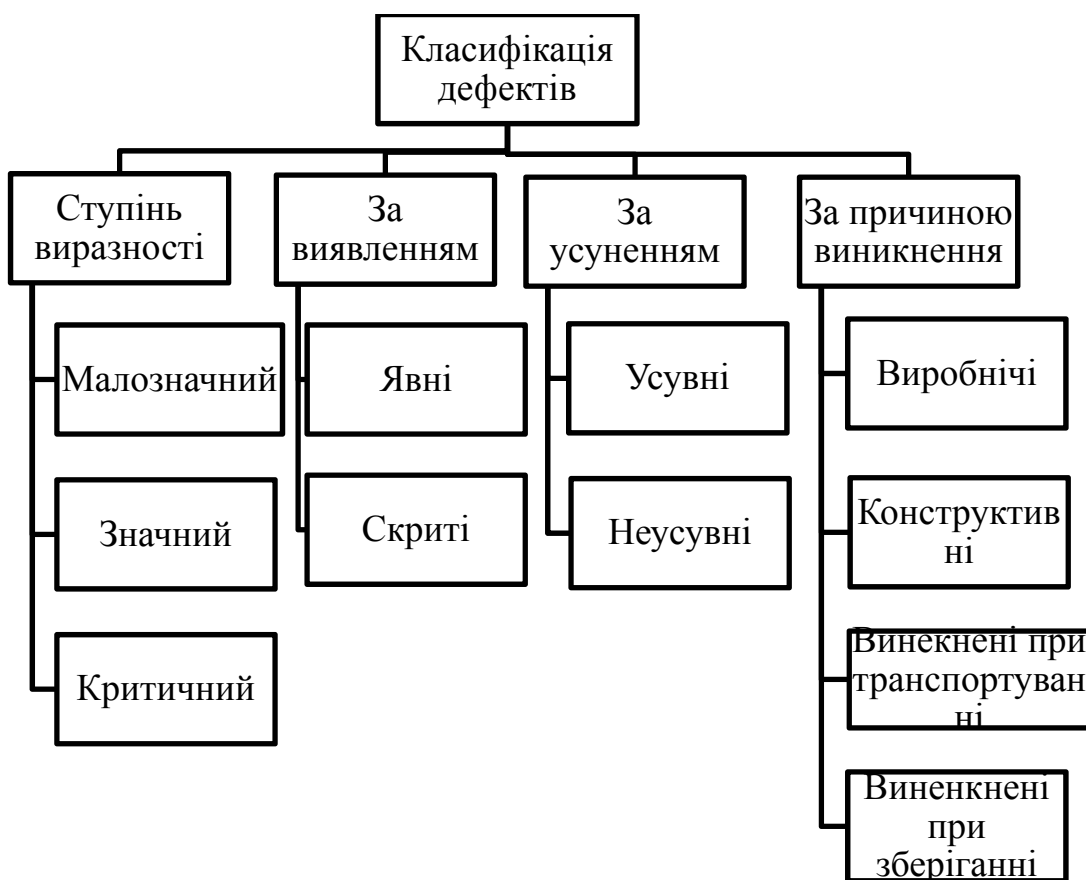

Схема 1. Класифікація дефектів

Малозначний дефект – дефект, який істотно не впливає на використання продукції за призначенням і її довговічність.

Значний дефект – дефект, який істотно впливає на використання продукції за призначенням і (або) на її довговічність, але не є критичним.

Критичний дефект – вид дефекту, при наявності якого використання продукції за призначенням практично неможливо або неприпустимо[3].

Визначення ринкової вартості об'єктів, що мають критичний дефект, унеможливується.

Усувний дефект – дефект, усунення якого технічно можливо і економічно

доцільно.

Неусувний дефект – дефект, усунення якого технічно неможливо або економічно недоцільно[3].

При визначенні ринкової вартості об'єктів, що мають усунідефекти, експертом підбираються аналоги, максимально схожі своїм фізичним станом, або проводиться коригування цін. Це стосується й тих об'єктів, що мають виробничі, конструктивні, виникненні при транспортуванні чи зберіганні дефекти.

Дефекти, які розташовані на закритих (невидимих) ділянках враховуються у тих випадках, коли вони впливають на експлуатаційні властивості об'єктів.

При наявності у об'єкта дослідження декількох дефектів, відсоток втрати якості встановлюється по найбільшому дефекту. При наявності у об'єкта численних дефектів відсоток зниження якості збільшується на 10-30 % у залежності від наявності та характеру дефектів.

У кожному окремому випадку при визначенні ринкової вартості об'єктів дослідження, необхідно враховувати місце розташування та розмір дефекту, можливість його усунення, вплив на зовнішній вигляд та подальші експлуатаційні властивості об'єктів[2].

Література

1. ДСТУ 3993-2000 – Товарознавство. Терміни та визначення. – введ. з 31.10.2000 – К.: Вид-во стандартів, 2000 – 3 с.
2. Данилюк Л.І. Методика визначення вартості майна : товарознавча методика / А.І. Лозовий, О.С. Донцова. –Х.:ХНДІСЕ, 2004. – 15 с.
- 3.ГОСТ ГОСТ 15467-79 –Управление качеством продукции. Основные понятия. Термины и определения (с Изменением N 1). – введ. з 01.07.1979 – 5 с.

Кривцун О.О.
завідувач відділу досліджень
у сфері інформаційних технологій
Запорізький НДЕКЦ МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ РОЗМІРУ МАТЕРІАЛЬНИХ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ ПОРУШЕННЯМ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Відповідно Кримінального процесуального кодексу України, однією з умов обов'язкового проведення експертизи є визначення розміру матеріальних збитків. В більшості випадків розмір матеріальної шкоди визначається в межах проведення судово-економічної та судово-товарознавчої експертизи. Але, встановлення розміру матеріальних збитків, завданих в результаті порушення

прав на об'єкти інтелектуальної власності має свої особливості. Це обумовлено специфікою самих об'єктів інтелектуальної власності і їх різницею з іншими об'єктами права власності. Саме тому, питання про розмір матеріальних збитків по зазначеним категоріям правопорушень, виноситься на вирішення експертизи у сфері інтелектуальної власності за експертною спеціальністю 13.9 «Економічні дослідження у сфері інтелектуальної власності».

На вирішення судової експертизи за зазначеним напрямком в частині розрахунку збитків можуть виноситися запитання:

- «Який розмір реальних збитків, які зазнав правовласник об'єкту інтелектуальної власності внаслідок дій особи «N» (підприємства «A»)?»;

- (приклад) – Який розмір збитків завдано правовласникам: компанії «Graphisoft SE» в результаті незаконного розповсюдження однієї копії комп'ютерної програми ArchiCAD 19, станом на 01.02.2019?

- «Який розмір матеріальної шкоди заподіяно фізичною особою – підприємцем «A» правовласнику «B» незаконним використанням торговельної марки (знаку для товарів і послуг)?»;

(приклад) Який розмір матеріальної шкоди завдано підприємству «A» внаслідок незаконного використання знаків для товарів та послуг, нанесених на продукцію, вилучену у гр-на «B»?

В експертній практиці непоодинокими є випадки, коли на вирішення судової експертизи виноситься питання такого змісту: «Чи є вірним розрахунок збитків, нанесених компаніям «A» та «B» внаслідок незаконного використання торговельних марок на вилученій продукції?». Запитання такого роду відображає наявний розрахунок збитків з вирахованою матеріальною шкодою в заяві про порушення прав правовласника знаку для товарів і послуг. Вирішення запитань такого роду не входить в компетенцію судового експерта за експертною спеціальністю 13.9 «Економічні дослідження у сфері інтелектуальної власності», оскільки експерт повинен не підтверджувати правильність проведених правовласником розрахунків, а самостійно провести повне і об'єктивне дослідження та вирахувати розмір матеріальної шкоди. Запитання у вказаній формі, навіть при наявності підрахунку збитків, що зроблені правовласником (офіційними представниками правовласника за довіреністю) та відображені в заяві про порушення прав на даний знак, не є коректним, тому що саме судовий експерт (з урахуванням правового статусу), в рамках кримінального провадження, має право на виконання судової експертизи щодо розрахунку збитків внаслідок незаконного об'єктів інтелектуальної власності, та, керуючись відповідними нормативно – правовими та інформаційно – довідковими джерелами, вираховує матеріальну шкоду. Тобто, його дослідження несе самостійний характер, з урахуванням відповідних даних від представника правовласника, а також інших даних з матеріалів провадження. У висновку експерта, в частині розрахунку завданих збитків, буде обов'язково відображено дані з розрахунку збитків, що подані у заяві правовласника (якщо такі є).

Відповідно до пункту 2 частини другої статті 22 ЦК України упушеною вигодою є доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене. Таким чином, у визначенні розміру збитків в частині упушеної вигоди слід виходити з показників, які звичайно характеризують доходи правовласника.

Такими показниками можуть бути: роздрібна ринкова ціна оригінального товару/ліцензійного примірника твору та об'єктів суміжних прав; плата за відповідні види використання творів та об'єктів суміжних прав, яка звичайно застосовується; інші подібні показники. При цьому, як правило, не слід зважати на систему знижок чи пільг, яка застосовується суб'єктом авторського права та/або суміжних прав у залежності від кількості придбаних примірників творів і об'єктів суміжних прав, ціни договору про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності на твір та/або об'єкт суміжних прав, інших критеріїв.

Документами що підтверджують роздрібну ціну оригінального товару/ліцензійного примірника твору, можуть будь-які належним чином оформлені документи (лист, довідка, прайс-лист, прейскурант тощо) суб'єкта авторського права та/або суміжних прав або його офіційного представника в Україні.

У вирішенні відповідних спорів, в яких застосовується поняття «упущена вигода», слід виходити з того, що на час вчинення правопорушення один контрафактний товар/примірник твору може витіснити з ринку один оригінальний товар/ліцензійний примірник твору.

Отже, виходячи з вказаного вище, розрахунок матеріальних збитків, завданих правовласнику, можливий за наявності інформації про кількість вилученої та задокументованої контрафактної (фальсифікованої) продукції з прив'язкою до часового періоду та ціни оригінальної продукції (з прив'язкою до часового періоду).

Інформація щодо дати виявлення та вилучення продукції з ознаками контрафактності повинна бути відображеною в ухвалі про призначення судової експертизи, підтверджуватись фактичними даними, що зафіксовані у протоколі огляду місця події (у вигляді засвідченої копії).

Також інформація щодо дати виявлення та вилучення продукції з ознаками контрафактності повинна бути зафіксована в заяві (у вигляді копії) представників правовласника.

Також судовий експерт повинен мати підтвердження того, що порушення прав мало місце (знак для товарів і послуг та позначення, нанесені на вилучені об'єкти, тотожні або схожі настільки, що їх можна сплутати; примірник комп'ютерної програми, що розповсюджувався, має ознаки контрафактності, використано всі суттєві ознаки промислового зразка тощо); вказаний факт відображено в попередньо проведеній судовій експертизі у сфері інтелектуальної власності (експертиза об'єктів авторського права та суміжних прав, експертиза винаходів та корисних моделей, експертиза промислових зразків, експертиза засобів індивідуалізації виробників тощо).

Підрахунок майнової (матеріальної) шкоди (упущеної вигоди), завданої правовласнику знаків для товарів і послуг, внаслідок незаконного їх використання, може розраховуватися як здобуток кількості вилучених виробів, що марковані відповідними позначеннями, на роздрібну ціну одного оригінального зразка за наданими правовласником цінами.

Для вирішення питання з визначення матеріальних збитків необхідно надати наступний перелік документів:

Заява правовласника (офіційного представника правовласника на території України за довіреністю) про порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності;

Генеральна довіреність (апостиль) від офіційного представника правовласника;

Протокол ОМП (протокол огляду; протокол обшуку; протокол виїмки; протокол відбору зразків для проведення судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності, – в залежності від певних передбачених та проведених процесуальних дій);

Протокол допиту потерпілої особи (власника прав);

Протокол допиту особи, яка незаконно використовувала чужий знак для товарів і послуг;

Дослідження та судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності щодо встановлення ознак контрафактності, або щодо визначення тотожності (схожості) знака та позначення;

Офіційно завірені листи, довідки, прайс-листи, прейскуранти цін, виписки або інша документація, що засвідчують про ціну на певну одиницю товару на дату виявлення та вилучення фальсифікованої продукції.

Необхідно зазначити, якщо дата, подана у прайс-листі чи прейскуранті цін та виписці, вказана із значним часовим розривом між встановленою ціною на одиницю товару та датою вилучення відповідних одиниць товару, – варто затребувати новий прайс-лист (довідку, прейскурант) з урахуванням в ньому ціни на відповідну дату (виявлення та вилучення).

Якщо такі дії неможливі – необхідно отримати від офіційного виробника довідку про те, що на дату виявлення та вилучення ціна на відповідну одиницю товару не змінювалась та становила (вказати ціну за одиницю товару).

Отже, встановлення розміру матеріальних збитків, завданих порушенням прав інтелектуальної власності потребує обов'язкового застосування спеціальних знань у сфері інтелектуальної власності та економіки. Такий симбіоз спеціальних знань знайшов своє відображення в експертній спеціальності 13.9 «Економічні дослідження у сфері інтелектуальної власності». Саме за допомогою експертного висновку за зазначеною спеціальністю можливо встановити об'єктивний розмір матеріальних збитків завданих порушенням прав інтелектуальної власності.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Облік основних засобів повинен бути цілісною, єдиною системою взаємопов'язаних, взаємоузгоджених способів і методів, які охоплюють увесь комплекс облікових процедур з виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації. У свою чергу завдання внутрішнього аудиту перевірити кінцевий етап цих процедур та внести свої виправлення та доповнення, щоб забезпечити економічну безпеку підприємства.

На підприємстві використовують додаткові субрахунки для обліку основних засобів:

- 1531 «Придбання інших необоротних матеріальних активів», що застосовуються, якщо вартість основного засобу не перевищує 6 000 грн.
- 1521 «Придбання основних засобів», що застосовуються, якщо вартість основного засобу перевищує 6 000 грн.
- 1121 «Малоцінні необоротні матеріальні активи» (по кожному об'єкту), що застосовуються для основного засобу термін використання якого більше року, але вартістю менше 6 000 грн.
- 104 «Машина та обладнання», 105 «Транспортні засоби», 106 «Інструменти та інвентар», що застосовуються для основних засобів термін використання якого більше року, але більше 6 000 грн.

При надходженні основного засобу на підприємство застосовуються рахунки 1531 та 1521. Після цього в оборотно-сальдовій відомості можна бачити оприбутковану кількість та її суму. При введенні в експлуатацію основного засобу застосовуються вже рахунки 1121 та 10.

Амортизація обліковується на рахунках: 131 для основних засобів або 1321 для необоротних малоцінних основних засобів. Витрати на амортизацію відображаються у розрізі витрат, а саме на рахунках: 231, 91, 92 та 93.

На дослідженому підприємстві найчастіше використовуються наступні групи основних засобів і для кожної діють мінімально допустимі строки амортизації основних засобів та інших необоротних активів:

- Група 4. Машина та обладнання – 5 років
- Група 5. Транспортні засоби – 5 років
- Група 6. Інструменти, прилад, інвентар, меблі – 4 роки.
- Група 11. Малоцінні необоротні матеріальні активи – спосіб нарахування амортизації 100%, тому після введення їх в експлуатацію її одразу списують.

Введення в експлуатацію або переміщення основних засобів оформлюється Актом приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів. Цей Акт з усіма підписами є документальним

підтвердженням правильно оформленої операції.

Перевірка аудитором стану та руху основних засобів є важливою складовою внутрішнього аудиту на підприємстві. Аудитори дотримуються етапів, які створюють алгоритм їх роботи на підприємстві під час проведення аудиту основних засобів:

- перший етап полягає у вивченні нормативно-правових актів проведення операцій з основними засобами, принципів організації бухгалтерського та податкового обліку основних засобів;
- на другому етапі аудитором слід вивчити інформацію з попередньої інвентаризації основних засобів;
- третій етап включає в себе перевірку первинних документів операцій з основними засобами, які оформлюються при надходженні, вибутті, передачі основних засобів;
- четвертий етап полягає у перевірці правильності нарахування амортизації основних засобів в залежності від місця їх використання;
- п'ятий етап починається з аналізу використання основних засобів на підприємстві;
- шостий етап заключний, під час якого відбувається формування аудиторського звіту.

Отже, на підприємстві облік основних засобів ведеться згідно з національними стандартами бухгалтерського обліку, а їх внутрішній аудит проводиться відповідно до міжнародних стандартів аудиту. Для поліпшення аналітичного обліку основних засобів підприємство застосовує додаткові субрахунки. При введенні в експлуатацію основних засобів обирають мінімальні строки амортизації, нижче яких використовувати об'єкт неправильно. Кожний квартал внутрішні аудитори перевіряють правильність обліку основних засобів для забезпечення економічної безпеки підприємства.

Література

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 року №73.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 92 від 27.02.2002 р. (зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18 травня 2002 р. за №288/4509).
3. Власюк Г.В., Шляхи вдосконалення обліку основних засобів / Г.В. Власюк, О.І. Зиміна // Держава та регіони. – 2008. – №4. – С. 32-36.
4. Замлинський В.А. Облік основних засобів: переосмислення принципів та завдань / В.А. Замлинський // Облік і фінанси АПК – 2010. – №1. – С. 18-23.
5. Муріна Т.С. Шляхи підвищення ефективності використання основних засобів в промисловості // Держава та регіони. Серія: Економіка і підприємництво. – 2006. – № 6. – с. 386-390.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА У ЕРУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У зв'язку з тим, що ми живемо у 21 сторіччі, тобто у еру інформаційних технологій – жодне підприємство не може обійтися без електронних пристроїв обробки та зберігання інформації. Через це – підприємцям потрібно думати про те, як захистити цю інформацію. Адже її втрата призведе до втрачання колосальних коштів. Щоб цього не допустити деякі підприємці навіть створюють спеціальні підрозділи – служби інформаційної безпеки (далі – СІБ). Але для цього потрібно розуміти, що саме вважається загрозою інформації.

Загроза інформаційної безпеки підприємства – це будь які дії, що стосуються інформації, яка належить цьому підприємству, зроблені без відома вповноважених на це осіб. Серед таких дій виділяють:

- просте ознайомлення з важливою інформацією різними способами, не порушивши її цілісності;
- заміна деяких даних інформації;
- знищення або копіювання, а потім видалення всієї інформації з метою нанесення матеріальної шкоди підприємству;

Загально прийнятою є наступна класифікація загроз. Перший тип – зовнішні загрози. Це загрози, які прийшли ззовні підприємства (шпигуни, зловмисники, тощо). Другий тип – внутрішні загрози. Це коли загрозою для підприємства є власний персонал. Їх дії або бездіяльність можуть бути випадковими (необережність, халатність) або навмисними (наприклад, якщо працівника підкупив конкурент).

Часто підприємці не приділяють потрібної уваги безпеці даних. Вони використовують первісні засоби захисту та вважають себе у безпеці, насправді залишаючи безліч можливостей для зловмисника. Саме через такі «прогалини в обороні» вони і втрачають цінну інформацію, а разом з нею і власні кошти. Наприклад:

- відсутність регламентованого доступу до файлів даних;
- вільне втручання до програмного забезпечення;
- відсутність протоколювання змін у програмному забезпеченні;
- відсутність регламентації користувачів інформації;
- відсутність дублювання важливих документів на окремих фізичних носіях;
- часті удосконалення одного і того ж програмного забезпечення різними особами;
- відсутність схем інформаційного забезпечення рівнів управління;
- наявність непідзвітних осіб у системі управління;
- тощо.

Саме для цих цілей на підприємстві і існує СІБ. До її обов'язків входить:

- 1) розробка методології та методик аналізу загроз, оцінки рівня інформаційної безпеки підприємства і системи її забезпечення;
- 2) організація і здійснення конкретних видів діяльності із захисту інформації;
- 3) експлуатація технічних засобів захисту інформації;
- 4) аудит і контроль функціонування системи інформаційної безпеки підприємства.

Інформаційною безпекою на великих підприємствах займаються лише висококваліфіковані, досвідчені професіонали, які добре знаються на своїй справі та знають, як запобігти злочинцям. Вони використовують різноманітні засоби захисту.

Перш за все – вони повинні зовнішньо захистити обчислювальну техніку. Такий захист базується на добре охоронюваній території та перешкоджає фізичному пошкодженню та викраданню інформації. Якщо цього не зробити – пристрій можливо викрасти та спокійно витягнути з нього все, що потрібно, не піклуючись про час. У такому разі – програмні заходи безпеки не допоможуть. Адже пароль можливо підібрати, шифр – обійти. Для цього потрібен тільки час.

Та зазвичай викрадати техніку не потрібно. Особливо, якщо зловмисники не хочуть, щоб власники або співробітники помітили зникнення інформації. Через це вони будуть намагатися це зробити не виносячи техніку з території підприємства. Саме для цього СІБ захищає комп'ютери програмно. Вони блокують порти USB, щоб неможливо було скопіювати інформацію на флешку. Встановлюють серйозні антивірусні та анти-шпигунські програми, щоб унеможливити викрадання інформації через Інтернет. А якщо інформація надважлива або вкрай секретна – взагалі забороняють підключати комп'ютер до «світової мережі».

Підсумовуючи вище наведене слід зазначити, що проблеми інформаційної безпеки важливі як на рівні підприємства, так і на рівні держави. Ці питання знайшли відображення у таких законах України: «Про основи національної безпеки України», «Про концепцію національної програми інформатизації», «Про національну програму інформатизації», а також у Стратегії національної безпеки України, яка затверджена Указом Президента. У Законі «Про основи національної безпеки України» надано офіційну оцінку значущості й системної сутності інформаційної безпеки як невід'ємної складової національної безпеки України. Таким чином, щоб захистити своє підприємство від зловмисників потрібен постійний контроль над ймовірними загрозами та компонування різних методів захисту (фізичних, програмних, юридичних та інше).

Література

1. Про концепцію національної програми інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 року № 75/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27-28. – Ст. 182.

2. Про національну програму інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 року № 74/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27-28. – Ст. 181.

3. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 року № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

4. Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні: Постанова Верховної Ради України від 1 грудня 2005 року // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 15.

5. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 12 лютого 2007 року № 105/200 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 11. – Ст. 389.

6. Гуцу С. Ф. Правові основи інформаційної діяльності : навч. посіб. / С. Ф. Гуцу. — Х. : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2009. — 48 с.

7. Живко З. Б. Соціально-економічна безпека : навч. посіб. для самост. вивч. дисц. / З. Б. Живко, М. І. Керницька. — Львів : Ліга-Прес, 2008. — 345 с.

8. Кавун С. В. Жизненный цикл системы экономической безопасности предприятия / С. В. Кавун // Управління розвитком. — Х. : ХНЕУ, 2008. — Вип. 6. — С. 17—21.

Чакалова Н.С.
асистент каф. обліку, аналізу,
оподаткування та аудиту ІІ ЗНУ

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ПОНАДНОРМОВИХ ВИТРАТ НА ВІДРЯДЖЕННЯ, ЯК СКЛАДОВОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Звіт про використання коштів (авансовий звіт) – встановлений документ, що подається підзвітною особою (протягом 3-х робочих днів після повернення із відрядження або в день отримання коштів на господарські потреби), в якому зазначається отримана у підзвіт суму, фактичні понесені витрати (добові, проживання, проїзд, придбання матеріалів), залишок до видачі або внесення у касу. Добові розраховуються згідно з датами від'їзду та приїзду на квитках. Граничні норми добових витрат наведено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Розміри добових в Україні та за кордоном з 01.01.2019 р.

Витрати	У межах України		За кордон
	Розмір	Сума, грн.	Сума, євро
Витрати, не підтвержені документально, на харчування та фінансування інших власних потреб фізичної особи (добові витрати)	Не більш як 0,1 розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року.	417,30	80

Понаднормові витрати на відрядження – це суми надміру витрачених коштів (понад граничний розмір добових), отриманих платником податку на відрядження або під звіт, не повернутої у встановлений строк, регламентовані п.п. 170.9 ПКУ.

Фінансування понаднормових витрат на відрядження здійснюється за рішенням керівника. З суми понаднормових витрат на відрядження або з неповерненої суми виданої під звіт стягується ПДФО та ВЗ (рис. 1).

ОПОДАТКУВАННЯ ПОНАДНОРМОВИХ ВИТРАТ НА ВІДРЯДЖЕННЯ

Суму невитрачених коштів, виданих під звіт, працівник повертає в касу або зараховує на банківський рахунок особи, що їх видала, до або під час подання зазначеного Звіту.

п.170.9 ПКУ

Кошти, отримані працівником під звіт та не повернені в установлений строк, вважаються надміру витраченими.

Суми добових, що перевищують визначені норми, підлягають оподаткуванню

п.164.2.11
ПКУ

Роботодавець, як податковий агент, має обкладати такі суми ПДФО за ставкою 18 %

п.164.5
ПКУ

База оподаткування надміру витрачених коштів визначається з урахуванням негрошового коефіцієнта, передбаченого – 1,219512 для ставки 18 %.

Під час нарахування (надання) доходів у будь-якій негрошовій формі базою оподаткування є вартість такого доходу, розрахована за звичайними цінами, правила визначення яких встановлені згідно ПКУ, помножена на коефіцієнт, який обчислюється за такою формулою: $K = 100 : (100 - Sp)$, де

К — коефіцієнт

С — ставка податку, встановлена для таких доходів на момент їх нарахування

У такому самому порядку визначаються об'єкт оподаткування і база оподаткування для коштів, надміру витрачених платником податку на відрядження або під звіт та не повернутих у встановлені законодавством строки.

ПДФО утримує роботодавець, що видав кошти, за рахунок будь-якого оподатковуваного доходу (після його оподаткування) працівника за відповідний місяць, а в разі недостатності суми доходу – за рахунок оподатковуваних доходів наступних звітних місяців до повної сплати суми такого податку.

Надміру витрачені кошти є об'єктом обкладення військовим збором за ставкою 1,5 %. Для утримання військового збору натуральний коефіцієнт не застосовується.

п.164.2,
163 ПКУ

Військовий збір із суми надміру витрачених коштів утримується за рахунок будь-якого іншого оподатковуваного доходу працівника.

Кошти, отримані працівником від роботодавця під звіт, не є базою для нарахування ЄСВ так, як вони не належать ні до заробітної плати, ні до виплат за ЦПД.

Закону
№ 2464 ст.7

п. 6 розділу I
Переліку №1170

п. 3.15
Інструкції № 5

Рисунок 1 – Оподаткування понаднормових витрат на відрядження

На рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами» ведеться облік розрахунків за поточною дебіторською заборгованістю з різними дебіторами у тому числі і за розрахунками з підзвітними особами на субрахунку 372.

За дебетом рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами» відображається виникнення дебіторської заборгованості, за кредитом – її погашення чи списання.

Сальдо субрахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами» може бути як дебетовим, так і кредитовим. Такі показники відображаються розгорнуто: дебетове сальдо – в складі оборотних активів, кредитове сальдо – в складі зобов'язань балансу підприємства. Відображення в обліку поточної дебіторської заборгованості щодо понаднормових витрат на відрядження відображено у таблиці 2.

Таблиця 2 – Відображення в обліку понаднормових витрат на відрядження

Зміст операції	Д-т	К-т
Фінансування понаднормових витрат на відрядження (за рішенням керівника)	949	372
Утримано ПДФО з суми понаднормових витрат на відрядження або неповернені суми видані під звіт	661	641
Утримано ВЗ з суми понаднормових витрат на відрядження або неповернені суми видані під звіт	661	642

Література

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства Фінансів України від 30.11.99 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення 10.04.2019).

2. Макаренко А. П., Меліхова Т. О., Чакалова Н. С. Облік суб'єктів малого підприємництва : навч. посібник. Запоріжжя : ІІ ЗНУ, 2019. 312 с.

3. Про затвердження переліку видів виплат, що здійснюються за рахунок коштів роботодавців, на які не нараховується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.12.2010 р. N 1170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1170-2010-%D0%BF> (дата звернення 10.04.2019).

4. Про затвердження Інструкції зі статистики заробітної плати: Наказ Держкомстату України від 13.01.2004 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0114-04> (дата звернення 10.04.2019).

5. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон Верховної Ради України від 08.07.2010 р. № 2464–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17> (дата звернення 10.04.2019).

6. Податковий кодекс України: Закон Верховної Ради України від 02.12.2010 р. № 2755–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 10.04.2019).

**МАТЕРІАЛИ
КРУГЛОГО СТОЛУ**

**«Наукові та практичні підходи
до проведення економічних,
товарознавчих, будівельних експертиз»**

24 квітня 2019 року